

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

***Raport zawierający wnioski
z analizy jakości i efektywności
programów praktyk pedagogicznych***

Opracowany w ramach projektu

***Przez praktykę do zawodu
– Program Praktyk Pedagogicznych
w Wyższej Szkole Humanitas***

WYŻSZA SZKOŁA
HUMANITAS

SOSNOWIEC 2011

Raport opracowany przez
Instytut Nauk Społeczno-Ekonomicznych sp. z o.o.
ul. Polskiej Organizacji Wojskowej 17, lok. 4 A
90–248 Łódź
tel. (42) 633 17 19
fax. (42) 209 36 85

Raport opracował zespół w składzie:

Piotr Błędowski
Marta Desperak
Marta Stanios
Joanna Stopolska

Skład:

Katarzyna W. Czepiel

Copyright by
Oficyna Wydawnicza „Humanitas”
ul. Kilińskiego 43
41-200 Sosnowiec
tel.: 032 363 12 25
e-mail: wydawnictwo@humanitas.edu.pl
dystrybucja@humanitas.edu.pl
ISBN: 978-83-61991-21-2

Wydanie I

Sosnowiec 2011

Realizacja wydawnicza:

AWR EDYTOR, Katowice

www.edytor.pl

Spis treści

1.	Streszczenie.....	5
2.	Wprowadzenie	7
2.1.	Cel, koncepcja oraz kontekst analizowanych badań	7
3.	Programy praktyk pedagogicznych – analiza <i>desk research</i>	9
3.1.	Praktyki pedagogiczne – główne cele i założenia	9
3.2.	Praktyki pedagogiczne w świetle aktów prawnych oraz dokumentów strategicznych	14
3.3.	Programy praktyk pedagogicznych na kierunkach filologia angielska oraz pedagogika.....	18
4.	Metodologia badań ankietowych przeprowadzonych w ramach projektu	25
5.	Wyniki badań ankietowych dotyczących jakości oraz efektywności programów praktyk pedagogicznych w województwie śląskim	27
5.1.	Informacje o praktykach oraz ich organizacja w opinii studentów oraz nauczycieli.....	27
5.2.	Kształcenie umiejętności niezbędnych w zawodzie nauczyciela.....	43
5.3.	Aktywności realizowane w toku praktyk	49
5.4.	Przygotowanie placówek do prowadzenia praktyk pedagogicznych w opinii respondentów	73
5.5.	Wynagrodzenia opiekunów praktyk.....	79
6.	Wnioski i rekomendacje	87
	Bibliografia.....	99
	Zasoby internetowe	101
	Spis wykresów.....	101
	Spis tabel.....	107
	Aneks: 109	
A.	Ankieta skierowana do nauczycieli języka angielskiego – rozkład odpowiedzi na pytania.....	109
B.	Ankieta skierowana do nauczycieli edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej – rozkład odpowiedzi na pytania.....	116
C.	Ankieta skierowana do studentów filologii angielskiej – rozkład odpowiedzi na pytania.....	124
D.	Ankieta skierowana do studentów pedagogiki – rozkład odpowiedzi na pytania.....	129

1. Streszczenie

Pierwsze rozdziały zawierają informacje dotyczące projektu, w ramach którego jest realizowany niniejszy raport, a także badań, jakie zostały zrealizowane, by dokonać analizy jakości i efektywności programów praktyk pedagogicznych.

Trzeci rozdział poświęcony został wynikom analizy *desk research*, zostały w nim zawarte najważniejsze informacje dotyczące istoty praktyk pedagogicznych, a także ich głównych celów oraz założeń. W dalszej części tego rozdziału przedstawiono praktyki pedagogiczne w świetle aktów prawnych (ustaw i rozporządzeń dotyczących odbywania praktyk, a także standardów kształcenia nauczycieli) oraz dokumentów strategicznych. Przeprowadzona analiza wykazała, iż akty prawne regulują m.in. minimalną liczbę godzin praktyk na poszczególnych rodzajach studiów, kompetencje uczelni w zakresie organizacji praktyk oraz uwzględniają konieczność współpracy pomiędzy uczelniami a placówkami, gdzie takie formy zajęć się odbywają. Rozpatrzenie tych dokumentów pozwala stwierdzić, iż poza pewnymi wymienionymi ogólnymi elementami, ich treść nie określa precyzyjnie wymogów odnośnie realizacji praktyk. Oznacza to, iż ostateczny kształt praktyk, mających zapewnić odpowiednie przygotowanie studentów do przyszłej pracy, w znacznym stopniu zależy od uczelni.

Kolejny podrozdział zawiera analizę mocnych oraz słabych stron programów praktyk pedagogicznych realizowanych przez studentów filologii angielskiej oraz pedagogiki na wybranych uczelniach w kraju. Na podstawie tej analizy można stwierdzić, iż dość często brak w nich elementów związanych z: poszerzaniem wiedzy z zakresu prawa oświatowego, uzyskiwaniem wiedzy na temat wariantów ścieżki rozwoju zawodowego nauczycieli, działalnością instytucji oświatowych i psychologiczno-pedagogicznych. Ponadto, analizowane programy bardzo rzadko wskazywały na konieczność omawiania z opiekunem praktyk zajęć prowadzonych przez studentów, dokonywanych postępów itp. Nie przewidziano w nich także poszerzania wiedzy studentów dotyczącej np. sposobów radzenia sobie ze stresem, co w przypadku zawodu nauczyciela wydaje się wskazane. Innym mankamentem analizowanych programów jest częsty brak precyzyjnego określenia czasu ich trwania (tj. określenie w tygodniach, bez uwzględnienia konkretnej liczby godzin) oraz brak

harmonogramu poszczególnych aktywności (określenie godzinowego wymiaru hospitacji, asystowania i samodzielnego prowadzenia zajęć).

W kolejnych rozdziałach (4 i 5) przedstawiono metodologię oraz wyniki badań ankietowych przeprowadzonych wśród nauczycieli – opiekunów praktyk oraz wśród studentów pedagogiki i filologii angielskiej. Na podstawie uzyskanych wyników można wnioskować, iż informacje przekazywane studentom przed odbyciem praktyk, są niewystarczające (nauczyciele oceniali sposób przekazywania im informacji o praktykach przeciętnie). Zarówno nauczyciele jak i studenci deklarowali, że wskazane jest, by w programach precyzować podział czasu na poszczególne aktywności realizowane podczas praktyk. Ponadto, zdaniem respondentów, podczas praktyk należałoby w większym stopniu poszerzać umiejętności związane z zastosowaniem wiedzy teoretycznej w praktyce. Odnośnie przygotowania placówek do przyjmowania praktykantów najbardziej odczuwalny – w opinii studentów – jest brak wystarczającej ilości dostępnych środków dydaktycznych i materiałów metodycznych. Natomiast analiza wyników badań z udziałem nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej ujawniła, iż wpływ na ich opinię na ten temat ma staż pracy – wraz ze wzrostem stażu pracy następowała pozytywna ocena przygotowania placówek pod względem dostępności materiałów dydaktycznych i metodycznych. Analizy zawarte w tym rozdziale dotyczyły nie tylko przygotowania placówek do realizacji praktyk, ale także uczelni. Jak pokazują wyniki analizowanych badań, zdaniem respondentów z obu grup, współpraca uczelni z placówką jest zwykle oceniana niepochwlebnie – na podstawie badań ankietowych ujawniono, iż opiekunowie ze strony uczelni niezbyt często wykazywali zainteresowanie przebiegiem praktyki. Ostatnią, dość istotną konkluzją z badań jest fakt, iż opiekunowie praktyk są rzadko wynagradzani, a jeśli już otrzymują gratyfikację, to jest ona raczej symboliczna. Wskazana sytuacja jest o tyle ważna, iż w pewnym stopniu może wpływać na zaangażowanie nauczycieli w pracę z praktykantami.

W końcowej części raportu, na podstawie analizy *desk research* programów praktyk i analizy wyników badań ankietowych zostały wskazane pożądane kierunki zmian oraz zaproponowane rekomendacje, których celem jest zwiększenie jakości oraz efektywności programów praktyk.

2. Wprowadzenie

Niniejsze opracowanie – dotyczące jakości oraz efektywności programów praktyk pedagogicznych – zostało przygotowane w ramach projektu *Przez praktykę do zawodu- Program Praktyk Pedagogicznych w Wyższej Szkole Humanitas*. Projekt realizowany jest przez WSH w Sosnowcu i jest współfinansowany przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS), w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Priorytet III - Wysoka jakość systemu oświaty.

Celem projektu, w ramach którego został opracowany niniejszy raport, jest stworzenie kompleksowego oraz innowacyjnego programu praktyk pedagogicznych, który będzie realizowany przez studentów pedagogiki oraz filologii angielskiej na specjalizacji nauczycielskiej. Realizacja nowatorskiego programu praktyk pedagogicznych przyczyni się również do zwiększenia kompetencji niezbędnych do pracy w szkole, wśród studentów objętych programem.

2.1. Cel, koncepcja oraz kontekst analizowanych badań

W ramach projektu *Przez praktykę do zawodu – Program Praktyk Pedagogicznych w Wyższej Szkole Humanitas* przeprowadzono szereg badań dotyczących m.in. programów praktyk na wiodących uczelniach w kraju (pogłębiona analiza *desk research*), oceny praktyk z perspektywy dyrektorów placówek, w których się odbywają (badania fokusowe), studentów oraz nauczycieli (badanie kwestionariuszowe). Badania te mają zarówno charakter ilościowy, jak i jakościowy, co pozwala na holistyczne ujęcie omawianej problematyki, poprzez analizę danych uzyskanych z wielu źródeł.

W niniejszym opracowaniu zostały zawarte wnioski i rekomendacje dotyczące jakości oraz efektywności programów praktyk pedagogicznych, sformułowane na podstawie analizy wyników badań, w tym:

- Analizy *desk research* danych zastanych, dotyczących praktyk pedagogicznych, podczas której wykorzystano takie źródła danych jak: ustawy oraz rozporządzenia Ministerstwa Edukacji Narodowej,

Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego, strategii wojewódzkie oraz ogólnopolskie. Posłużono się również najbardziej aktualnymi informacjami zawartymi w literaturze przedmiotu. Ta część prac badawczych pozwoliła na zbudowanie szerokiego kontekstu teoretycznego, etap ten stanowił niezbędny wstęp do przeprowadzenia dalszych analiz, opartych na wynikach badań empirycznych dotyczących zarówno samych programów praktyk jak i ich realizacji.

- Analizy *desk-research* programów praktyk pedagogicznych, realizowanych na wiodących uczelniach w kraju. W niniejszym raporcie zostały wykorzystane adekwatne do omawianej tematyki wnioski z tego badania (całościowe opracowanie wyników analizy programów praktyk pedagogicznych zostało przedstawione w oddzielnym raporcie). Badanie typu *desk-research* powszechnie dostępnych programów praktyk pedagogicznych realizowanych na uczelniach w kraju, przyczyniło się do zdiagnozowania ich słabych stron i atutów, na tej podstawie w raporcie zostały sformułowane wnioski związane z projektowaniem programów praktyk.
- Analizy wyników badań ankietowych, zrealizowanych z uczestnikami praktyk pedagogicznych – studentami oraz nauczycielami – opiekunami praktyk. Badanie to pozwoliło na uzyskanie informacji od osób bezpośrednio zaangażowanych w praktyki– uzyskany materiał badawczy pozwolił zatem na sformułowanie wniosków dotyczących przebiegu i realizacji praktyk pedagogicznych.

W oparciu o powyższe działania możliwe stało się sformułowanie – w końcowej części raportu – kompleksowych rekomendacji. Propozycje konkretnych rozwiązań, których implementacja ma przyczynić się do zwiększenia jakości oraz efektywności programów praktyk, zostały zatem opracowane z uwzględnieniem zarówno podstaw teoretycznych, jak i danych empirycznych – obejmujących m.in. analizę programów praktyk, oraz ocenę praktyk pedagogicznych dokonaną przez studentów i nauczycieli oraz sugestie respondentów dotyczące kierunku pożądanых zmian w tym zakresie.

3. Programy praktyk pedagogicznych – analiza *desk research*

W tej części opracowania (w kolejnych podrozdziałach) zostały przedstawione analizy związane programami praktyk pedagogicznych. Prezentowane wnioski zostały sformułowane na podstawie analizy danych zastanych, *desk research*. W pierwszym podrozdziale, celem zbudowania, niezbędnego do dalszych analiz, szerokiego kontekstu teoretycznego, przedstawiono główne cele oraz założenia praktyk. W dalszej części rozdziału została zaprezentowana analiza aktów prawnych oraz dokumentów strategicznych zawierających wymogi dotyczące przebiegu praktyk (regulacje prawne dotyczące m.in. takich aspektów praktyk jak wynagrodzenia opiekunów, czas ich trwania czy też cele, których osiągnięcie powinny one umożliwić studentom). Ponadto w rozdziale tym znalazły się także najważniejsze wnioski dotyczące słabych oraz mocnych stron programów praktyk pedagogicznych, realizowanych na polskich uczelniach na kierunkach filologia angielska oraz pedagogika.

3.1. Praktyki pedagogiczne – główne cele i założenia

Jak już wspomniano, niniejszy raport został zrealizowany w ramach projektu, którego celem jest m.in. przygotowanie kompleksowego programu praktyk pedagogicznych. Wdrożenie programu przyczyni się do poszerzenia kompetencji, niezbędnych do pełnienia zawodu nauczyciela, wśród studentów pedagogiki¹ oraz studentów specjalizacji nauczycielskiej na kierunku filologia angielska. Wobec powyższego, w treści opracowania, wyeksponowane zostały zagadnienia związane z odbywaniem praktyk i zdobywaniem doświadczenia zawodowego oraz pracą w placówkach edukacyjnych różnego typu (przedszkolach, szkołach podstawowych, gimnazjach oraz szkołach ponadgimnazjalnych).

Praktyki pedagogiczne, jako koherentna część procesu kształcenia są obowiązkowe dla studentów, którzy decydują się związać swoją przyszłą karierę z zawodem nauczyciela.

¹Absolwenci pedagogiki, którzy będą podejmować zatrudnienie jako nauczyciele edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej.

Jednocześnie należy wskazać, iż w efekcie dynamicznie następujących przemian cywilizacyjnych nauczyciele muszą sprostać wielu nowym wyzwaniom, a przez to podjąć się pełnienia nowych ról zawodowych i społecznych. Niezwykle ważna jest w tym kontekście rezygnacja z „modelu” nauczyciela - instruktora i egzaminatora, na rzecz stania się przez przedstawicieli tego zawodu mentorami, wspierającym wszechstronny rozwój uczniów². Dlatego celem praktyk pedagogicznych jest nie tylko zdobycie przez nich pierwszych doświadczeń zawodowych, ale także przygotowanie ich do pełnienia roli wychowawców młodzieży, a zatem zachęcenie, aby oprócz przekazywania wiedzy stymulowali oni rozwój uczniów i przekazywali im pewne wartości.

Praktyki pedagogiczne są niezwykle istotne, gdyż pozwalają przyszłym adeptom zawodu nauczyciela w sposób bezpośredni poznać realia pracy w placówce edukacyjnej (poznanie podstawowych mechanizmów związanych z działaniem szkół czy przedszkoli, sprawdzenie się w roli dydaktyka oraz zweryfikowanie podczas pracy z uczniami swoich predyspozycji do wykonywania tej profesji), a dzięki temu przygotować ich do pracy zawodowej.

Należy wskazać, iż w większości przypadków praktyka pedagogiczna dzieli się na praktykę czynną (dydaktyczną – gdy student samodzielnie prowadzi zajęcia dydaktyczne) oraz bierną (obserwacyjną – gdy student przygląda się zajęciom prowadzonym przez doświadczonego pedagoga). Ponadto można wyróżnić także pośrednią (w stosunku do obserwacji oraz samodzielnego prowadzenia zajęć) formę aktywności realizowaną podczas praktyk, jaką jest asystowanie.

Poniżej zostały wyszczególnione ogólne cele praktyk:

- poznanie zasad funkcjonowania oraz organizacji placówek oświatowych (w których przyszły nauczyciel będzie mógł ubiegać się o pracę);
- doskonalenie umiejętności związanych z planowaniem, prowadzeniem oraz dokumentowaniem zajęć;

² Feiner M., Went W., *Nowe zadanie nauczyciela*, Wojewódzki Ośrodek Metodyczny, Kraków http://www.eid.edu.pl/archiwum/1997,95/listopad,133/nowe_zadania_nauczyciela,642.html (data dostępu, 15. XI. 2010)

- poszerzenie umiejętności z zakresu obserwacji i dokumentowania zajęć;
- praktyczne zastosowanie wiedzy teoretycznej, a także jej weryfikacja w toku zajęć z uczniami (praca w różnych warunkach, z uczniami o różnych predyspozycjach czy zdolnościach);
- kształtowanie kompetencji oraz postaw twórczych;
- zdobycie umiejętności analizowania pracy zarówno swojej, jak i uczniów czy nauczycieli ³.

Natomiast, jako cele szczegółowe praktyk można zakwalifikować:

- poznanie programu nauczania (także zaznajomienie się z wykorzystywanymi podręcznikami, scenariuszami zajęć, modułami) oraz planu pracy dydaktyczno-wychowawczej w danej placówce (np. system oceniania);
- poznanie organów szkoły takich jak m.in. Rada Pedagogiczna, Rada Rodziców, Rada Szkoły itp., zaznajomienie się z systemem współpracy z rodzicami;
- poznanie zasad organizacji danej placówki (prowadzenie dokumentów, takich jak dziennik lekcyjny czy arkusz ocen), poznanie procedur formalnych, obowiązków wychowawcy;
- zdobycie doświadczenia praktycznego w rozpoznawaniu oraz diagnozie osiągnięć poznawczych i motywacyjnych czy potrzeb opiekuńczych dzieci, młodzieży⁴;

³Główne cele praktyk zostały sformułowane na podstawie analizy programów praktyk pedagogicznych realizowanych w uczelniach krajowych, podaję za: Nauczycielskie Kolegium Języków Obcych w Nisku, *Regulamin praktyk pedagogicznych*, http://www.nkjonisko.republika.pl/regulamin_praktyk.htm (data dostępu 05. XI.2010); *Program praktyk zawodowych w Kolegium Karkonoskim w Jeleniej Górze kierunku filologia polska (nauczycielska) część III w zakresie pedagogiki opiekuńczej*, www.kk.jgora.pl/doc/praktyki/.../program_filpol_6semestr.doc, s.1, (data dostępu 05.XI.2010); *Kurzępa I., Program praktyk pedagogicznych PWSZ im. Sz. Szymonowica w Zamościu. Filologia Polska /praktyka obserwacyjna/*, pwsz.zamosc.pl/public/.../745_program.praktyk.pedagogicznych.polska.i.doc; *Regulamin praktyk pedagogicznych Nauczycielskiego Kolegium Języków Obcych w Chełmie*, [http://www.colege.vel.pl/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=43&Itemid=81\(05_10_2010\)](http://www.colege.vel.pl/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=43&Itemid=81(05_10_2010)); *Instrukcja w sprawie praktyk pedagogicznych dla studentów, którzy rozpoczęli naukę w Wyższej Szkole Języków Obcych w Poznaniu w roku akademickim 2005/2006*, www.serwis.wsjo.pl/files/nauczycielska/KNzal1.doc s.1, (data dostępu 27. XI. 2010). (*Kolegium Karkonoskie w Jeleniej Górze, Regulamin organizacji i realizacji praktyk zawodowych*, http://www.kk.jgora.pl/doc/regulaminy/regulamin_praktyki_08.pdf,(data dostępu 27. XI. 2010).

⁴Ma to zastosowanie szczególnie w przypadku studentów pedagogiki, zajmujących się edukacją wczesnoszkolną w przedszkolach i szkołach podstawowych.

- zdobycie umiejętności zawodowych niezbędnych do pracy w danej placówce;
- uczestnictwo z zajęciach pozalekcyjnych oraz pozaszkolnych organizowanych dla uczniów (zaangażowanie się w życie placówki edukacyjnej) ⁵.

Tytułem wprowadzenia do omawianej problematyki warto przedstawić również główne obowiązki oraz zadania praktykanta, związane ze zdobywaniem umiejętności praktycznych w danej placówce edukacyjnej. Należy dodać, iż podczas realizacji swoich obowiązków student może liczyć na pomoc merytoryczną jak i praktyczną doświadczonego pedagoga – opiekuna praktyk (zwykle jest to nauczyciel mianowany, a zatem posiadający co najmniej kilkuletni staż pracy). Wyróżniono trzy sfery, w obrębie których praktykant zobowiązany jest do aktywności – są to kolejno: sfera wychowawcza, dydaktyczna oraz organizacyjna. Odnośnie zadań wychowawczych praktyk student zobowiązany jest do:

- reagowania na niewłaściwe bądź dysfunkcyjne zachowania uczniów (brak kultury, agresja, zachowania autodestrukcyjne);
- angażowania się we współpracę zarówno z wychowawcą jak i z pedagogiem;
- odpowiedniego motywowania uczniów;
- wypracowanie systemu pracy indywidualnej z uczniami dysfunkcyjnymi (np. nadpobudliwość, skłonność do agresji itp.) ⁶.

⁵ Na podstawie analizy programów pedagogicznych, ze szczególnym uwzględnieniem praktyk kierowanych do studentów pedagogiki oraz anglistyki, podaję za: *Regulamin praktyk pedagogicznych Nauczycielskiego Kolegium Języków Obcych w Chełmie; Kurzępa I., op. cit., Instrukcja i program praktyki obserwacyjno- asystenckiej Gnieźnieńskiej Wyższej Szkoły Humanistyczno – Menażerskiej „Milenium”,* (data dostępu 05. XI.2010), http://www.gwshn.edu.pl/pliki/wnioski/praktyka/Pedagogika/obserwacyjno_asystencka_I_rok/Instrukcja_i_program_EE.pdf, Program praktyk pedagogicznych Wyższej Szkoły Informatyki w Bydgoszczy, http://bydgoszcz.wsinf.edu.pl/upload/praktyki/pedagogika/Program_praktyki_II_rok.pdf , (data dostępu 27. XI. 2010).

⁶ Podaję za: *Regulamin praktyk pedagogicznych Nauczycielskiego Kolegium Języków Obcych w Chełmie.*

Do obowiązków dydaktycznych praktykanta należy m.in.:

- przygotowywanie się do zajęć, które prowadzi;
- dążenie do rozwoju swojej wiedzy m.in. poprzez zapoznanie się z publikacjami naukowymi poświęconymi tematyce nauczania, pracy w szkole/przedszkolu itp.;
- kontrolowanie postępów uczniów poprzez ocenę ich pracy (np. wypowiedzi ustnych czy prac pisemnych) oraz sporządzanie testów diagnostycznych, których celem jest ocena postępów poszczególnych uczniów;
- indywidualizacja pracy z uczniami, zarówno uzdolnionymi jak i tymi, których deficyty parcjalne bądź inne dysfunkcje powodują trudności z przyswajaniem wiedzy⁷.

Obowiązki organizacyjne praktykantów wiążą się m.in. z:

- prowadzeniem dzienniczka praktyk (dokumentacja);
- prowadzeniem dokumentacji szkolnej (np. dzienniki lekcyjne);
- poznaniem dokumentacji placówki, w której odbywa się praktyka;
- uzgodnieniem z osobą hospitującą ewentualnych zmian dotyczących terminu hospitacji wynikających z wydarzeń losowych itp.⁸

Należy wskazać, iż cele oraz założenia praktyk w aspektach szczegółowych mogą różnić się wzajemnie, w zależności od tego jakiego kierunku studiów dotyczą. W przypadku praktyk pedagogicznych dla studentów pedagogiki większy nacisk położony jest na elementy wychowawcze oraz na diagnozowanie szczególnych potrzeb czy specyficznych dyspozycji dzieci (różnego rodzaju dysfunkcje bądź uzdolnienia), natomiast w odniesieniu do filologii

⁷ Ibidem.

⁸ Podaję za: *Regulamin praktyk pedagogicznych Nauczycielskiego Kolegium Języków Obcych w Chelmie*; Nauczycielskie Kolegium Języków Obcych w Nisku, *Regulamin praktyk pedagogicznych*; *Regulamin praktyki pedagogicznej NKJO w Toruniu*, s.2, 158.75.129.10/pliki/4.doc (data dostępu 16. 11 2010); Uberman A., *Wytyczne w sprawie praktyki pedagogicznej studentów Instytutu Filologii Angielskiej*, http://www.univ.rzeszow.pl/wfil/ifa/praktyki/wytyczne_praktyk.pdf, (data dostępu 17. XI 2010); Kurzepa I., op. cit., s. 2; *Kolegium Karkonoskie w Jeleniej Górze, Regulamin organizacji....*

angielskiej obok funkcji wychowawczej (którą inaczej realizuje się w zależności od wieku młodzieży, z którą praktykant pracuje) szczególnie istotna wydaje się funkcja dydaktyczna (efektywne przekazywanie wiedzy).

W dalszej części niniejszego raportu ten ogólny zarys głównych celów oraz założeń praktyk pedagogicznych został wzbogacony analizą obowiązujących aktów prawnych oraz dokumentów strategicznych z zakresu edukacji, w których określono wytyczne dotyczące programów praktyk pedagogicznych.

3.2. Praktyki pedagogiczne w świetle aktów prawnych oraz dokumentów strategicznych

Jak wcześniej wspomniano, praktyki pedagogiczne są obowiązkowe dla studentów, którzy pragną związać swoją przyszłość z zawodem nauczyciela. Pomimo, iż to uczelnie są decydentami odnośnie ostatecznego kształtu praktyk, zarówno dla studentów pedagogiki jak i filologii angielskiej, to pewne ogólne ramy regulowane są przez szereg ustaw i rozporządzeń obowiązujących na poziomie ogólnokrajowym. Najważniejszym z zaprezentowanych poniżej aktów prawnych odnoszącym się m.in. do tematyki praktyk pedagogicznych jest Ustawa Prawo o szkolnictwie wyższym – została ona zaprezentowana jako pierwsza. Pozostałe poddane analizie obowiązujące akty prawne (rozporządzenia) zostały przedstawione w kolejności chronologicznej.

- Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. - Prawo o szkolnictwie wyższym, stanowi iż to minister właściwy dla spraw szkolnictwa wyższego określa w rozrządzeniach m.in. wymiar praktyk dla poszczególnych form studiów oraz standardy kształcenia przyszłych nauczycieli, uwzględniające praktyki pedagogiczne (ich wymiar oraz sposób organizacji). Jednocześnie ustawa ta wskazuje, iż jednym z obowiązków studenta, oprócz składania egzaminów itp., jest właśnie odbywanie praktyk⁹. Zapis ten podkreśla zatem, jak ważną

⁹ Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz. U. nr 164, poz. 1365), <http://www.abc.com.pl/serwis/du/2005/1365.htm> (data dostępu 24.XI.2010).

– również usankcjonowaną prawnie – rolę w kształceniu studentów
- przyszłych nauczycieli pełnią praktyki pedagogiczne.

- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 12 sierpnia 1991 r. w sprawie studenckich praktyk zawodowych, które szczegółowo określa kompetencje uczelni wyższych odnośnie planowania praktyk. Wedle tego rozporządzenia od uczelni zależy zatem forma, miejsce odbywania praktyk oraz czas ich trwania. Należy wskazać, że zgodnie z rozporządzeniem, tylko uczelnie państwowe są zobowiązane, aby ze środków przeznaczonych na działalność dydaktyczną pokrywać pewne koszty związane z praktykami studentów. Owa regulacja dotyczy np. opłacenia przejazdów, jeśli odbywają się one poza miejscem stałego zamieszkania studenta, a także wypłaty dodatkowych świadczeń dla nauczycieli w szkołach i placówkach, gdzie odbywają się praktyki. Wszystkie uczelnie są natomiast zobowiązane do sprawowania nadzoru dydaktyczno-wychowawczego oraz organizacyjnego nad przebiegiem praktyk (za co odpowiedzialny jest opiekun praktyki, natomiast w celu zapewnienia nadzoru organizacyjnego może zostać powołany kierownik praktyk)¹⁰.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 września 2004 roku, w sprawie standardów kształcenia nauczycieli, które określa m.in., iż na studiach wyższych zawodowych główna specjalność nauczycielska powinna przygotowywać studentów do nauczania przedmiotu (a zatem prowadzenia zajęć) oraz być realizowana zgodnie z wymaganiami określonymi w standardach nauczania dla poszczególnych kierunków studiów. W treści dokumentu wskazano ponadto, iż specjalizacja nauczycielska na studiach wyższych zawodowych (a także jednolitych i uzupełniających magisterskich oraz podyplomowych) obejmuje kształcenie kierunkowe, kształcenie nauczycielskie powiązane z praktykami pedagogicznymi, które mają służyć rozwijaniu praktycznych umiejętności zawodowych (poprzez zajęcia z uczniami) i poznaniu

¹⁰ Podaję za : Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 12 sierpnia 1991 r. w sprawie studenckich praktyk zawodowych(Dz. U. z dnia 19 sierpnia 1991 r.), <http://www.psrp.org.pl/zalaczniki/praktyki.htm>, (data dostępu 21.XI.2010).

organizacji oraz funkcjonowania szkół i placówek edukacyjnych. Studia na specjalizacji nauczycielskiej powinny prowadzić do nabycia przez studentów pewnych kompetencji. Przy czym rozporządzenie podkreśla szczególne znaczenie kompetencji o charakterze wychowawczym, dydaktycznym, kreatywnym (zdolność do samokształcenia, innowacyjność, elastyczność itp.), prakseologicznym (skuteczne planowanie oraz realizacja kontroli i ceny postępów uczniów), komunikacyjnym, informacyjno - medialnym (wykorzystanie technologii informacyjnej w nauczaniu) oraz językowym (znajomość choć jednego języka obcego). Powyższe rozporządzenie określa również minimalną liczbę godzin, jaka powinna zostać poświęcona na poszczególne elementy kształcenia przyszłych nauczycieli, w tym na praktyki pedagogiczne, które na studiach wyższych zawodowych powinny wynosić w zakresie dwóch specjalności nauczycielskich (głównej i dodatkowej) łącznie co najmniej 180 godzin. W treści tego aktu prawnego zawarte zostały także informacje dotyczące głównych celów praktyk, które zdefiniowano przede wszystkim jako: poznanie organizacji pracy różnych typów placówek edukacyjnych, nabycie umiejętności planowania, prowadzenia oraz dokumentowania zajęć, także obserwacji zajęć innych pedagogów, nabycie umiejętności analizowania własnej pracy oraz pracy uczniów, także podczas omawiania praktyk z opiekunami¹¹.

- Ponadto tematyka praktyk pedagogicznych została podjęta również w treści Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 2 listopada 2006 roku w sprawie dokumentacji przebiegu studiów (w dokumencie tym znalazł się m.in. opis procedur formalnych związanych z uzyskaniem zaliczenia praktyk)¹². W sposób ogólny problematykę praktyk pedagogicznych poruszono również w Rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 12 lipca 2007 r. w sprawie

¹¹ Podaję za: Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 września 2004 w sprawie standardów kształcenia nauczycieli, http://www.pdb.univ.gda.pl/pliki/standardy_ksztalcenia_nauczycieli.pdf (data dostępu 24.XI.2010).

¹² Podaję za: Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 2 listopada 2006 w sprawie dokumentacji przebiegu studiów (Dz. U. z dnia 8 grudnia 2006 r.) http://www.bip.nauka.gov.pl/_gAllery/15/58/1558/20061102_rozporzadzenie_dokumentacja.pdf (data dostępu 24.XI.2010)

standardów kształcenia dla poszczególnych kierunków oraz poziomów kształcenia¹³, w którym mowa jest o możliwych miejscach odbywania praktyk (jednostki gospodarcze, instytucje publiczne i naukowo-badawcze, instytucje oświatowe, placówki kultury bądź uczelnie) oraz w rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z 12 marca 2009 roku w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli, dotyczącym kwalifikacji wymaganych od nauczycieli oraz określającym wypadki, w których można zatrudnić nauczycieli nielegitymujących się wyższym wykształceniem lub ukończonym zakładem kształcenia nauczycieli¹⁴.

Innym dokumentem, który został poddany analizie na potrzeby niniejszego raportu jest *Strategia Rozwoju Edukacji na lata 2007- 2013*¹⁵. Wskazano w nim na wagę zajęć praktycznych w kształceniu nauczycieli oraz konieczność współpracy z pracodawcami zarówno przy opracowywaniu programów nauczania jak i w kwestii organizacji praktyk. Należy zaznaczyć, iż w pozostałych analizowanych dokumentach strategicznych (m.in. *Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego*¹⁶, która podejmuje tematykę edukacji w ujęciu regionalnym) nie znalazły się żadne analizy czy też wskazania, co do pożądaných kierunków zmian odnośnie praktyk pedagogicznych. Powyższy fakt, jest zapewne pochodną sytuacji, w której regulacje związane z praktykami pedagogicznymi są traktowane jako zagadnienie bardzo szczegółowe (w kontekście traktowania procesu kształcenia jako całości) oraz pozostające w znacznym stopniu w gestii szkół wyższych. Powoduje to z kolei dużą dowolność uczelni przy tworzeniu programów praktyk (treści ustaw i rozporządzeń regulują jedynie pewne ogólne elementy

¹³ Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 12 lipca 2007 w sprawie standardów kształcenia dla poszczególnych kierunków oraz poziomów kształcenia (Dz. U. nr 164, poz. 1166)

http://www.bip.nauka.gov.pl/_gAllery/26/29/2629/20070712_rozporzadzenie_standardy_ksztalcenia.pdf (data dostępu 22.XI.2010)

¹⁴ Podaję za: rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 12 marca 2009r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli, Dz. U. nr 50, poz. 400, <http://lex.pl/serwis/du/2009/0400.htm> (data dostępu 23.XI.2010)

¹⁵ *Strategia rozwoju edukacji na lata 2007-2013*, www.cent.edu.pl/Download,9.html

¹⁶ *Strategia rozwoju województwa śląskiego, Śląskie 2020*, <http://www.slaskie.pl/zalaczniki/2010/02/24/1267017716/1267017953.pdf> (data dostępu 28. XI. 2010)

organizowania i realizowanie praktyk). To uczelniom pozostawiono wybór metod i działań dydaktycznych, które mają zapewnić dobre przygotowanie przyszłych nauczycieli do pracy w zawodzie. Aby określić skuteczność i efektywność programów praktyk realizowanych przez różne uczelnie, w dalszej części opracowania zostały zaprezentowane główne wnioski pochodzące z analizy *desk research* programów praktyk pedagogicznych realizowanych na wybranych uczelniach w kraju.

3.3 Programy praktyk pedagogicznych na kierunkach filologia angielska oraz pedagogika

W tej części opracowania zostały przedstawione najistotniejsze wnioski z analizy *desk research* programów praktyk pedagogicznych realizowanych na wiodących uczelniach ogólnopolskich przez studentów pedagogiki oraz filologii angielskiej. Na podstawie przeprowadzonego procesu analitycznego sformułowano rekomendacje mające na celu zwiększenie jakości oraz efektywności programów praktyk, co w przyszłości może przyczynić się do poprawy sytuacji absolwentów tych kierunków na regionalnym rynku pracy

Na potrzeby procesu badawczego zostały wyodrębnione kategorie analityczne, które posłużyły uporządkowaniu danych dotyczących poszczególnych aspektów programów praktyk pedagogicznych. Ponadto w odniesieniu do każdej z kategorii analitycznych zidentyfikowano słabe oraz mocne strony realizowanych programów praktyk, co pozwoliło na zapewnienie proponowanym rozwiązaniom kompleksowego charakteru.

Jedną z głównych wyodrębnionych kategorii analitycznych stanowiły cele praktyk, wymienione w poszczególnych programach. Jak wspomniano we wcześniejszych rozdziałach, w czasie trwania praktyk powinny być realizowane określone działania, których założenie stanowi zaznajomienie studentów z pracą w placówkach edukacyjnych oraz przygotowanie ich do pracy w zawodzie nauczyciela. Szczegółowe cele praktyk mogą się różnić w zależności od kierunku studiów. W przypadku filologii angielskiej kluczowe wydaje się praktyczne przygotowanie z zakresu efektywnego przekazywanie wiedzy, ale również pogłębienie kompetencji

lingwistycznych oraz nabycie umiejętności dydaktycznych oraz wychowawczych w pracy z uczniami o zróżnicowanych predyspozycjach. Natomiast w przypadku pedagogiki szczególny nacisk powinien zostać położony na zdobycie doświadczenia praktycznego z zakresu umiejętności wychowawczych (doświadczenie w pracy z uczniami o różnych potrzebach edukacyjnych itp.).

Przeprowadzone analizy wykazały, iż najczęściej wskazywanym celem praktyk, zarówno w przypadku studentów pedagogiki jak i filologii angielskiej, jest nabycie umiejętności planowania, prowadzenia oraz dokumentowania zajęć – co można zakwalifikować, jako nabycie umiejętności organizacyjnych niezbędnych do pracy w szkole. Często wskazywane były również ogólne cele, jak wykorzystanie wiedzy teoretycznej w praktyce oraz poznanie specyfiki pracy w różnych typach szkół i placówek (ze szczególnym uwzględnieniem, tych gdzie przyszły absolwent będzie mógł starać się o zatrudnienie).

Zastanawiający jest natomiast fakt, że w analizowanych programach cele, które były najrzadziej wskazywane dotyczyły istotnych aspektów pracy nauczyciela m.in. poszerzenia wiedzy na temat programu nauczania (np. dla filologii angielskiej będzie to wiedza związana z realizacją programu nauczania danego poziomu językowego, tzw. podstawy programowej) oraz prawa oświatowego (obowiązki oraz przywileje osób wykonujących ten zawód, znajdujące się w Karcie Nauczyciela). Prawie żaden z programów nie wskazywał, na takie cele praktyk jak przekazanie studentom informacji na temat przebiegu ścieżki awansu zawodowego nauczycieli oraz wiadomości dotyczących placówek zajmujących się doskonaleniem pedagogów.

Pod względem celów, których realizacja może przyczynić się do rozwijania kompetencji dydaktyczno-wychowawczych w prawie żadnym z programów poddanych analizie nie wskazano na możliwość zdobycia przez studentów doświadczenia w pracy z uczniami o specjalnych potrzebach edukacyjnych, uzyskania informacji nt. działających na danym terenie instytucji oświatowych czy psychologiczno-pedagogicznych, nabycia umiejętności diagnozowania potrzeb i możliwości językowych uczniów

(w przypadku studentów anglistyki), wypracowywania najbardziej efektywnych sposobów ich motywowania czy pogłębienia znajomości psychiki dziecka (w przypadku pedagogiki). Warto zaznaczyć, że przyszli adepci zawodu nauczyciela powinni być dobrymi dydaktykami oraz wychowawcami, a zdolności tego typu mogą rozwijać właśnie w toku praktyk pedagogicznych, szczególnie podczas dynamicznej sytuacji, jaką jest prowadzenie zajęć, w tym także z uczniami o zróżnicowanych predyspozycjach.

Ponadto analiza celów programów praktyk pedagogicznych wykazała, iż brak w nich elementu, jakim jest ocena oraz swego rodzaju autorefleksja studentów (takie kategorie analityczne jak: nabycie umiejętności analizy pracy nauczyciela i uczniów podczas wspólnego omawiania zajęć z opiekunem praktyk oraz rozpoznanie własnych predyspozycji zawodowych w różnych zakresach działania pedagogicznego). Tendencja ta ujawniła się także w trakcie analizy przewidywanych efektów praktyk. Zaledwie w kilku programach wskazano, iż ich przewidywanym efektem będzie nabycie przez studentów umiejętności autorefleksji oraz analizy własnej pracy.

Praca nauczyciela nieodłącznie związana jest z narażeniem na sytuacje stresogenne, co może wiązać się np. z dużą odpowiedzialnością czy też trudnościami w radzeniu sobie z agresją i innymi destrukcyjnymi zachowaniami niektórych uczniów. Analiza programów praktyk wykazała, iż w zdecydowanej większości z nich nie poruszono kwestii związanych z nabyciem umiejętności rozwiązywania problemów, (np. przy współpracy ze szkolnym pedagogiem) oraz radzenia sobie ze stresem i sytuacjami trudnymi. Analiza rezultatów praktyk, także potwierdziła tę tendencję. Zarówno w programach praktyk dla przyszłych nauczycieli angielskiego jak i nauczania wczesnoszkolnego nie zaplanowano osiągnięcia efektu, jakim byłoby wypracowywanie przez studentów sposobów radzenia sobie ze stresem i problematycznymi sytuacjami.

Podczas analizy programów praktyk pedagogicznych dla studentów filologii angielskiej wyróżniono kategorię analityczną, jaką jest nawiązanie kontaktów zawodowych, które to działanie wydaje się być istotne nie tylko dla tego kierunku, ale również dla studentów pedagogiki. Praktyki pedagogiczne powinny służyć nie tylko zdobyciu

wiedzy praktycznej, ale także pierwszych kontaktów zawodowych (odbycie praktyki powinno łączyć się z nabyciem pewnych umiejętności interpersonalnych niezbędnych w środowisku pracy).

Kolejne z omawianych elementów praktyk dotyczą przewidywanych form aktywności studentów. Jest to zagadnienie szczególnie istotne, bowiem właśnie za pośrednictwem określonych form aktywności realizowane są cele praktyk, co ma wpływ także na ich jakość oraz efektywność.

Najczęściej wymieniane formy aktywności wymagane od studentów podczas praktyk to m.in. przestrzeganie zasad odbywania praktyk określonych przez uczelnie, przestrzeganie ustalonych przez organizatora praktyki porządku i dyscypliny pracy, prowadzenie dziennika praktyk pedagogicznych itd. Ww. aktywności można zakwalifikować jako spełnienie formalnych wymagań związanych z odbywaniem praktyk, a ich wpływ na zasób wiedzy oraz umiejętności, które rzeczywiście będą potrzebne do wykonywania zawodu nauczyciela nie jest kluczowy. Dlatego warto przedstawić wyniki analizy dotyczące obowiązków studenta o charakterze merytorycznym, z których powinien on się wywiązać podczas praktyk.

W programach praktyk pedagogicznych dla studentów filologii angielskiej oraz dla studentów pedagogiki jedną z form aktywności stanowi samodzielne prowadzenie zajęć przez praktykanta. O wadze tego rodzaju aktywności dla całokształtu praktyk pedagogicznych świadczy z pewnością fakt, iż element ten pojawił się w większości programów, które poddane zostały analizie *desk research*. Można zatem stwierdzić, iż samodzielne prowadzenie zajęć wraz z przygotowaniem konspektów i materiałów dydaktycznych powinno być nieodłącznym elementem praktyk. Aby właściwie przygotować studentów do samodzielnego prowadzenia zajęć, praktyki muszą zostać zrealizowane w odpowiednim wymiarze godzin. Analiza programów praktyk wykazała, iż w większości badanych uczelni studenci pedagogiki odbywają praktyki 8 tygodniowe (przy czym nie sprecyzowano liczby godzin). Natomiast w przypadku praktyk realizowanych na kierunku filologia angielska – w blisko połowie programów zabrakło informacji na temat ich tygodniowego oraz godzinowego wymiaru. Ponadto w większości programów nie

dokonano podziału czasu praktyk na poszczególne zadania (a zatem na obserwację, asystowanie i samodzielne prowadzenie zajęć). W analizowanych programach nadzór nad praktykami sprawował opiekun ze strony uczelni (pedagogika) bądź ze strony placówki, w której się one odbywały (filologia angielska). Powyższa informacja jest szczególnie istotna, w kontekście założenia, iż zwiększenie jakości oraz efektywności programów praktyk pedagogicznych może zależeć od współpracy uczelni organizujących praktyki z placówkami edukacyjnymi, w których są one realizowane. Rozporządzenie MENiS z dnia 7 września 2004 r. w sprawie standardów kształcenia nauczycieli także podkreśla konieczność współpracy - *szkoły wyższe są zobowiązane utrzymywać systematyczny kontakt ze szkołami i placówkami, w których studenci odbywają praktyki pedagogiczne*¹⁷. Ponadto należy wskazać, że pedagogzy, którzy są opiekunami praktyk, zwykle nie są szkoleni w tym zakresie. Profesjonalni opiekunowie praktyk ze strony placówek edukacyjnych mogą przyczynić się do podwyższenia efektywności praktyk pedagogicznych.

W dalszej części opracowania zostały przedstawione główne wnioski z analizy programów praktyk pedagogicznych odnośnie obowiązków studentów, opiekunów praktyk ze strony uczelni oraz opiekunów z placówki, w której się one odbywają. Zaprezentowano również rekomendacje dotyczące zwiększania jakości praktyk poprzez precyzyjne i szczegółowe formułowanie przez uczelnie wytycznych odnośnie roli opiekunów i studentów.

Najczęściej wskazywane w programach obowiązki opiekunów (zarówno ze strony uczelni jak i ze strony placówki) można zakwalifikować jako organizacyjne. Należy wśród nich wymienić chociażby: wydanie skierowania na praktykę, rozdanie programów, ustalenie kontroli praktyki, oceny oraz terminu zaliczenia, czuwanie nad właściwym przebiegiem praktyki, zaliczenie praktyki na podstawie dokumentacji dostarczonej przez studenta, zapoznanie praktykanta z zasadami funkcjonowania placówki, procedurami i regulacjami prawnymi, ustalenie planu praktyk .

¹⁷ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 września 2004 r. w sprawie standardów kształcenia nauczycieli – Dz. U. Nr 207, poz. 2110.

Najbardziej wskazywane w analizowanych programach praktyk obowiązki opiekunów (zarówno ze strony uczelni jak i ze strony placówki) to: hospitowanie prowadzonych przez studenta zajęć, pełnienie roli mediatora w sprawach spornych, zorganizowanie spotkania informacyjnego dla studentów przed rozpoczęciem praktyk, zachęcanie do stosowania różnych metod dydaktycznych, udzielanie merytorycznych i metodycznych rad, przekazanie wskazówek i rad płynących z własnego doświadczenia, omówienie oraz ocena zajęć praktycznych.

Jak wynika z przeprowadzonej analizy, studenci odbywający praktykę najczęściej są zobowiązani do przedkładania dokumentów wymaganych do zaliczenia praktyk, poznania dokumentacji, zadań i struktury organizacyjnej placówki, konstruowania konspektów lekcji, planowania, prowadzenia i dokumentowania zajęć. Najbardziej wskazywane obowiązki dotyczą spraw organizacyjnych np. odbywania spotkań wstępnych, zdobycia arkuszy hospitacyjnych itp.

W swoim ogólnym wymiarze praktyki pedagogiczne są regulowane przez ustawy i rozporządzenia, ale władze uczelni mają możliwość np. poprzez zarządzenie rektora bądź kanclerza nadawać im ostateczny kształt. Mianem dobrych praktyk można określić rozwiązanie zastosowane przez Uniwersytet Warszawski, jakim jest szczegółowe określenie zasad organizowania oraz realizacji praktyk, wystosowanie listów do dyrekcji szkół i opiekunów oraz stworzenie tzw. *ABC opiekuna praktyk pedagogicznych w szkole* oraz *ABC praktykanta - organizacja pracy studenta na praktykach*¹⁸. W ramach tego opracowania wskazane zostały wszelkie obowiązki opiekunów oraz studentów, m.in. dotyczące współpracy opiekunów ze strony uczelni z opiekunami ze strony placówek, obowiązków opiekunów wobec studentów, ich kompetencji, roli studenta. Tego typu dokładne wytyczne pozwalają zapewnić sprawny przebieg praktyk oraz przeciwdziałają dublowaniu się kompetencji oraz występowaniu sytuacji spornych, które mogą zaistnieć np. gdy odpowiedzialność za dany element praktyk nie została przypisana konkretnej osobie. Ponadto w ramach praktyk pedagogicznych studenci UW zobowiązani

¹⁸ Szymańska-Kujawa U., *Przychodzi student do szkoły, czyli praktyki pedagogiczne*, [w:] Kwartalnik Edukacyjny, nr. 2 (61), 2010.

są do przygotowania tzw. portfolio, gdzie gromadzą swoje konspekty, scenariusze lekcji, materiały związane z realizacją poszczególnych zadań (opatrzone komentarzem nauczyciela oraz swoim), artykuły z literatury fachowej. Portfolio jest pomocne przy napisaniu sprawozdania końcowego oraz w późniejszej pracy zawodowej. W dalszej części opracowania zostały przedstawione wyniki badań kwestionariuszowych przeprowadzonych wśród nauczycieli oraz studentów, których problematyka dotyczyła oceny praktyk pedagogicznych.

4. Metodologia badań ankietowych przeprowadzonych w ramach projektu

W tej części raportu zostały przedstawione wyniki badań ankietowych przeprowadzonych w ramach projektu *Przez praktykę do zawodu – Program Praktyk Pedagogicznych w Wyższej Szkole Humanitas*. Celem badania było uzyskanie informacji na temat oceny praktyk pedagogicznych – przez przyszłych nauczycieli języka angielskiego oraz nauczania wczesnoszkolnego i przedszkolnego. W tym względzie badaniem ankietowym objęto pięciuset studentów publicznych oraz niepublicznych uczelni, zlokalizowanych w województwie śląskim. Struktura tej grupy respondentów była wewnątrznie zróżnicowana, gdyż odpowiedzi na pytania zawarte w ankiecie udzieliło 150 studentów kierunku filologia angielska oraz 350 studentów kierunku pedagogika¹⁹.

Jednocześnie, by zapewnić kompleksowy charakter pozyskanego materiału empirycznego, badanie ankietowe przeprowadzono również wśród nauczycieli, którzy w macierzystych placówkach pełnili rolę opiekunów praktyk. Również ta grupa respondentów miała charakter heterogeniczny, gdyż w jej skład weszło pięćdziesięciu nauczycieli języka angielskiego oraz siedemdziesięciu nauczycieli nauczania przedszkolnego i wczesnoszkolnego, pracujących w różnego typu placówkach w Sosnowcu (w przedszkolach, szkołach podstawowych, gimnazjach i szkołach ponadgimnazjalnych).

W ankietach kierowanych do studentów i do nauczycieli większość stanowiły pytania zamknięte (a zatem z określoną w kafeterii liczbą wariantów odpowiedzi), co wskazuje na dość wysoki poziom standaryzacji wykorzystanego narzędzia badawczego (tylko jedno pytanie otwarte, w każdej z ankiet). Ponadto w ankiecie znajdowały się zarówno pytania, gdzie respondenci mogli wybrać tylko jedną odpowiedź, jak i pytania wielokrotnego wyboru (w tym pytania dotyczące oceny poszczególnych elementów praktyk, gdzie

¹⁹ Odpowiedzi studentów dotyczą okresu, gdy byli oni uczestnikami praktyk na studiach licencjackich, obecnie respondenci kształcą się na studiach uzupełniających magisterskich.

warianty odpowiedzi uporządkowane były na skali -- od ocen bardzo wysokich po bardzo niskie).

Ankiety składały się z dwóch części – w pierwszej respondenci odpowiadali na pytania dotyczące przebiegu praktyk (studenci wyrażali opinie na temat praktyk, jakie odbyli; nauczyciele na temat praktyk, które odbywają się w placówkach, gdzie są zatrudnieni). Druga część dotyczyła pożądanych, w opinii badanych, kierunków zmian odnośnie praktyk. Obydwie części podzielone zostały na bloki tematyczne, nieznacznie różniące się w zależności od tego, do kogo kierowane było narzędzie badawcze – np. ankiety skierowane do nauczycieli zawierały blok *Sposób finansowania praktyk*, gdzie znalazły się pytania dotyczące m.in. wynagrodzenia z tytułu pełnienia funkcji opiekuna praktyk; natomiast w ankiecie kierowanej do studentów znalazł się blok *Kompetencje i umiejętności*, gdzie badani oceniali przygotowanie do realizacji praktyk, jakie zdobyli podczas studiów. Ponadto w ankiecie znajdowała się także metryczka (w ankiecie kierowanej do studentów zawierała dwa pytania – o płeć, oraz tryb studiów; w przypadku nauczycieli była bardziej rozbudowana – na jej podstawie uzyskano informacje dotyczące płci, wykształcenia, ukończonego kierunku studiów, stażu i miejsca pracy).

Bloki tematyczne znajdujące się w pierwszej części ankiety kierowanej do studentów dotyczyły ich opinii na temat m.in. źródeł informacji o praktykach, ich celów, funkcji oraz efektów, miejsca ich realizacji, odbytych form aktywności, ich czasu, nadzoru nad praktykami, obowiązków i dokumentacji. W drugiej części ankiety znalazły się analogiczne bloki tematyczne, jednak, jak wspomniano, pytania w nich zawarte dotyczyły pożądanych kierunków zmian.

W ankiecie kierowanej do nauczycieli języka angielskiego oraz edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej bloki tematyczne służyły za źródło informacji na temat: organizacji i miejsca praktyk, ich funkcji, celów oraz efektów, czasu ich trwania, podejmowanych zwykle przez studentów aktywności, dokumentacji oraz obowiązków (w części pierwszej opinii respondentów stanowiły diagnozę stanu realizowanych praktyk, w drugiej zaś wskazywały pożądane kierunki zmian).

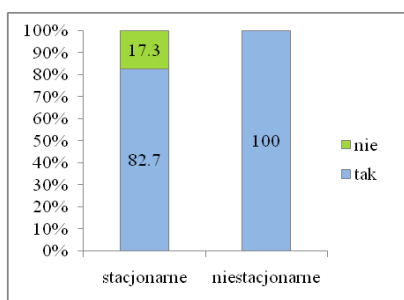
5. Wyniki badań ankietowych dotyczących jakości oraz efektywności programów praktyk pedagogicznych w województwie śląskim

W tej części raportu zostały zaprezentowane wyniki badań ankietowych przeprowadzonych w ramach projektu *Przez praktykę do zawodu – Program Praktyk Pedagogicznych w Wyższej Szkole Humanitas*. Analizy prezentowane w kolejnych podrozdziałach zostały ukierunkowane na najważniejsze zagadnienia związane realizacją praktyk, dotyczyły one opinii respondentów na temat m.in. organizacji praktyk, kształcenia w ich toku umiejętności niezbędnych w zawodzie nauczyciela, realizowanych aktywności, współpracy uczelni z placówkami, obowiązków nauczycieli i systemu ich wynagradzania.

5.1 Informacje o praktykach oraz ich organizacja w opinii studentów oraz nauczycieli

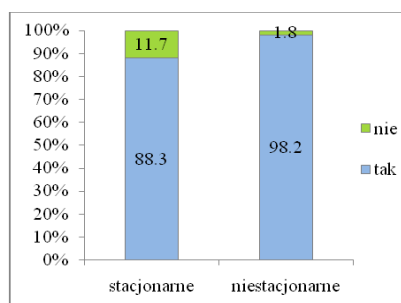
Tytułem wstępu do analiz dotyczących źródeł informacji o praktykach i ich organizacji warto wskazać, iż wśród studentów, biorących udział w badaniu, większość stanowiły osoby kształcące się w trybie niestacjonarnym (wieczorowym bądź zaocznym), a średnio co piąty respondent kształcił się na studiach stacjonarnych. Jak wykazały badania (wyk.1) studenci studiów niestacjonarnych, częściej niż dziennych, mieli możliwość wyboru miejsca odbywania praktyki. Zarówno w przypadku studentów filologii angielskiej, jak i pedagogiki występuje zależność między trybem studiów a możliwością samodzielnego wyboru miejsca praktyk (w obu przypadkach została odrzucona hipoteza zerowa testu niezależności χ^2 przy poziomie istotności testu $p=0,01$). Taka sytuacja może wiązać się z faktem, iż zgodnie z treścią przywołanych aktów prawnych, w określonych przypadkach możliwe jest, by student uzyskał zaliczenie praktyki na podstawie wykonywanej pracy zawodowej. Należy wskazać, że w przeciwieństwie do studentów dziennych, studenci niestacjonarni często łączą edukację z pracą zawodową, co może stanowić przyczynę opisanej zależności. Ponadto respondenci deklarowali, iż studenci powinni mieć możliwość samodzielnego wyboru miejsca odbywania praktyki, co zostało zaprezentowane na wykresie 3 oraz 4.

Wykres 1. Odsetek studentów na studiach stacjonarnych oraz niestacjonarnych, którzy mieli możliwość wyboru miejsca praktyki – kierunek filologia angielska

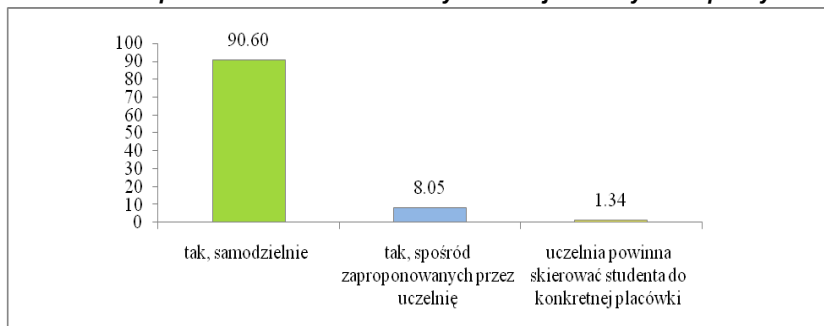
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH

Wykres 2. Odsetek studentów na studiach stacjonarnych oraz niestacjonarnych, którzy mieli możliwość wyboru miejsca praktyki – kierunek pedagogika

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH

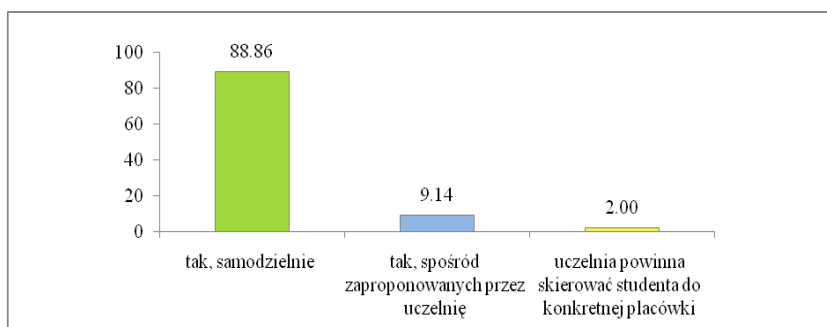
Wykres 3. Odsetek odpowiedzi studentów anglistyki na pytanie: Czy zdaniem Pana/i student powinien mieć możliwość wyboru miejsca odbywania praktyk?

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH

Zdecydowana większość badanych (90,6% przyszłych nauczycieli języka angielskiego oraz 88,9% studentów pedagogiki) opowiedziało się za możliwością samodzielnego wyboru miejsca praktyk.

Wykres 4. Odsetek odpowiedzi studentów pedagogiki na pytanie: *Czy zdaniem Pana/i student powinien mieć możliwość wyboru miejsca odbywania praktyk?*

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH

Prawie co dziesiąty z badanych (analogicznie – 8,1% oraz 9,1%) uważał, iż student powinien móc dokonać wyboru, ale spośród placówek wskazanych przez uczelnię, natomiast pogląd, iż to uczelnia powinna skierować studenta do konkretnej placówki podzielało odpowiednio 1,3% oraz 2% badanych.

W badaniu zrealizowanym na potrzeby projektu zapytano studentów o informacje na temat praktyk, jakie uzyskali przed ich rozpoczęciem. Jak wskazano we wcześniejszych rozdziałach opracowania, udzielanie studentom informacji o celach oraz efektach, jakie mają oni osiągnąć dzięki odbyciu praktyki jest niezwykle istotne i wydaje się niezbędne, aby właściwie przygotować ich do realizacji zajęć praktycznych w danej placówce. Jasno określone cele praktyk pedagogicznych, doprecyzowane wymagania wobec ich uczestników oraz wyznaczony harmonogram przebiegu praktyk pozwalają także uniknąć nieporozumień.

Wśród studentów filologii angielskiej średnio co piąty (22%) był zdania, iż informacje o praktykach, które otrzymał przed ich rozpoczęciem nie były wystarczające, natomiast wśród studentów pedagogiki tego zdania było 37,54% (por. tabela 1). Może to być pochodną faktu, iż nie zawsze odbywa się spotkanie organizacyjne poprzedzające praktykę, wskazują na to dane uzyskane w toku omawianych badań - w przypadku studentów pedagogiki 37,7%

zadeklarowało odbycie spotkania organizacyjnego poprzedzającego rozpoczęcie praktyk (w przypadku studentów filologii odsetek ten był wyższy i wynosił 76%)²⁰.

Tabela 1. Rozkład odpowiedzi studentów anglistyki oraz pedagogiki na pytania: *Czy został Pan/i poinformowany o celach praktyk?* oraz *Czy informacje, które otrzymał Pan/i o praktykach przede ich rozpoczęciem były wystarczające?*

Student został poinformowany o celach praktyk	Otrzymane informacje o praktykach przede ich rozpoczęciem były wystarczające					
	TAK	NIE	Ogółem	TAK	NIE	Ogółem
	studenci filologii angielskiej			studenci pedagogiki		
TAK	84,55	15,45	82,00	91,74	30,56	82,52
NIE	48,15	51,85	18,00	8,26	70,49	17,48
Ogółem	78,00	22,00	150 (100%)	62,46	37,54	349* (100%)

* – jeden respondent nie udzielił odpowiedzi na pytanie

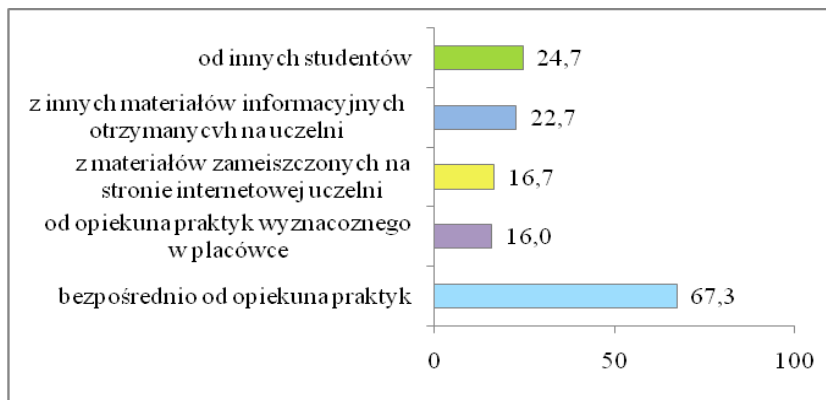
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH

Studenci zostali zapytani również o to, czy otrzymali informacje dotyczące celów praktyk. Prawie co piąty z badanych studentów na obu kierunkach deklarował, iż nie otrzymał informacji na temat celów praktyk (w przypadku filologii angielskiej 18%, zaś wśród przyszłych nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej 17,48%). Na uwagę zasługuje również fakt, iż 30,56% studentów pedagogiki, którym zostały przedstawione cele praktyk, oceniło informacje nt. praktyk – uzyskane przede ich rozpoczęciem - jako niewystarczające (jest to odsetek dużo wyższy niż w przypadku studentów anglistyki – 15,45% respondentów).

W omawianym badaniu zapytano studentów także o źródła informacji nt. organizacji praktyk (wykresy 5 i 6).

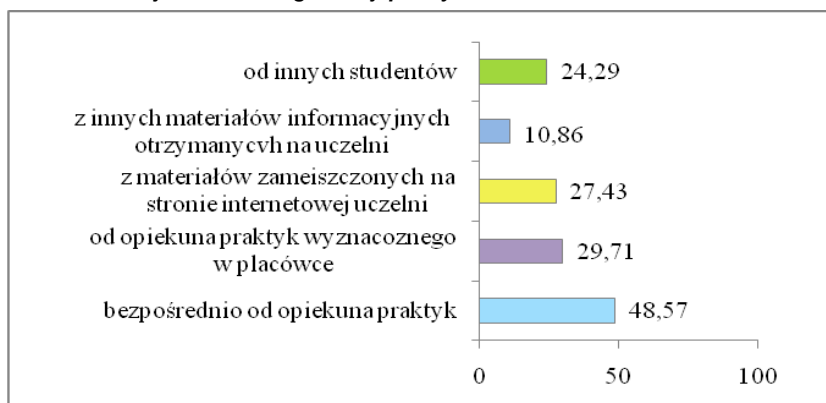
²⁰ W pytaniu można było udzielić kilku odpowiedzi, a zatem nie sumowały się one do 100%.

Wykres 5. Odsetek odpowiedzi studentów anglistyki na pytanie: Skąd zdobył/a Pan/i informacje na temat organizacji praktyk?

*Odpowiedzi nie sumują się do 100% ze względu na możliwość udzielenia >1 odp.
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH.

Wykres 6. Odsetek odpowiedzi studentów pedagogiki na pytanie: Skąd zdobył/a Pan/i informacje na temat organizacji praktyk?

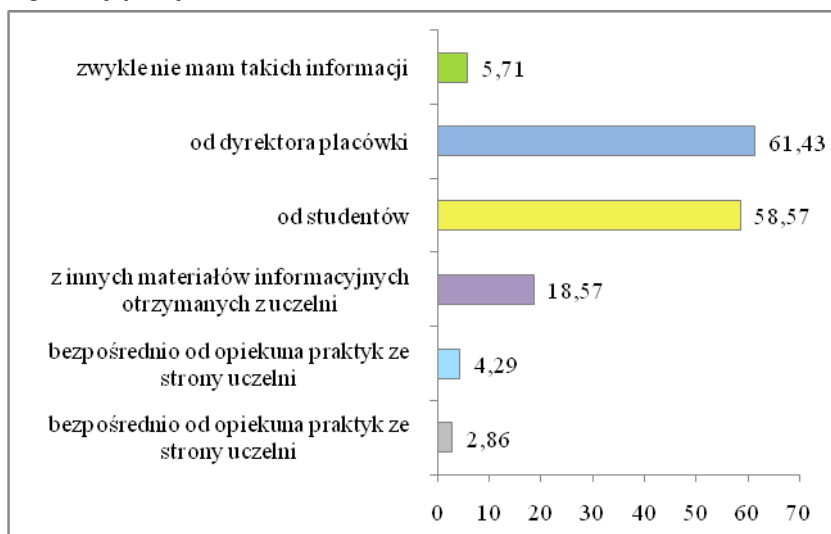
*Odpowiedzi nie sumują się do 100% ze względu na możliwość udzielenia >1 odp.
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH.

Najwięcej respondentów wskazało w tym względzie opiekuna praktyk ze strony uczelni (67,3% studentów anglistyki i 48,6% pedagogiki), materiały internetowe zamieszczone na stronie uczelni (analogicznie 22,7% i 27,4%) oraz inni studenci (24,7% i 24,3%) często były wskazywane jako źródło informacji odnośnie praktyk.

Respondenci informacje uzyskiwali też od opiekuna praktyk (ze strony placówki), rzadziej z innych materiałów informacyjnych otrzymanych na uczelni (16,7% wśród studentów anglistyki oraz 10,9% wśród studentów pedagogiki).

W badaniu także nauczycieli zapytano, skąd pozyskują informacje na temat organizacji praktyk studentów. Jak wskazywano we wcześniejszej części raportu rzetelna informacja na temat praktyk jest pomocna zarówno studentom (dzięki niej mogą np. odpowiednio się przygotować do zajęć, znają ich cele itp.) jak i nauczycielom (wiedzą czego się od nich oczekuje, mogą przygotować plan praktyki). W przypadku nauczycieli edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej (wykres 7) większość z nich dowiadywała się o organizacji praktyk od dyrektora placówki (61,4%) bądź od samych studentów (zapewne szukających instytucji, w której mogliby ją odbyć).

Wykres 7. Odsetek odpowiedzi nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej na pytanie: skąd zwykle pozyskuje Pan/i informacje na temat organizacji praktyk studentów?

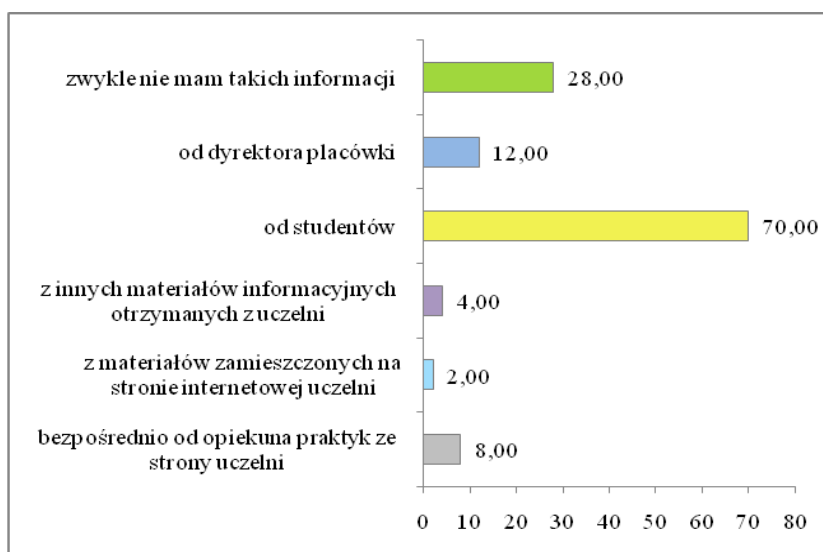

*Odpowiedzi nie sumują się do 100% ze względu na możliwość udzielenia >1 odp.

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH.

Mniej niż co piąty dowiadywał się z innych materiałów informacyjnych otrzymanych z uczelni (18,6%). Jedynie 2,9% deklaroowało, iż uzyskało informację dzięki bezpośredniemu kontaktowi z opiekunem praktyk ze strony uczelni, zaś 5,7% w ogóle nie miało takowych informacji.

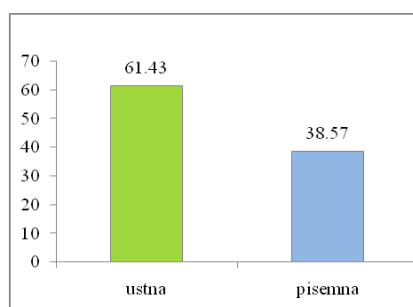
Wykres 8. Odsetek odpowiedzi nauczycieli języka angielskiego na pytanie: skąd zwykle pozyskuje Pan/i informacje na temat organizacji praktyk studentów?

*Odpowiedzi nie sumują się do 100% ze względu na możliwość udzielenia >1 odp.
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH.

Wśród anglistów (wykres 8) zdecydowana większość (70%) dowiadywała się o organizacji praktyk od studentów, jednak prawie co trzeci (28%) nie miał w ogóle takich informacji. Mniej niż, co dziesiąty (8%) uzyskał je bezpośrednio od opiekuna praktyk ze strony uczelni. Odnośnie formy przekazu informacji o praktykach – w obydwu grupach badanych nauczycieli większość respondentów dowiadywała się o praktykach za pośrednictwem przekazu ustnego (61,4% w pierwszej grupie, 70% wśród anglistów). W formie pisemnej otrzymało informacje odpowiednio 38,6% oraz 30% badanych nauczycieli.

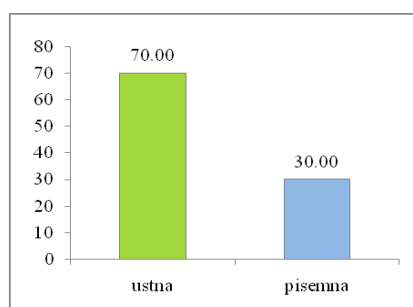
Wykres 9. Odsetek odpowiedzi nauczycieli edukacji wczesno-szkolnej i przedszkolnej na pytanie: *Jaka jest najczęstsza forma przekazu informacji o praktykach?*

*Odpowiedzi nie sumują się do 100% ze względu na możliwość udzielenia >1 odp.

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH.

Wykres 10. Odsetek odpowiedzi nauczycieli języka angielskiego na pytanie: *Jaka jest najczęstsza forma przekazu informacji o praktykach?*

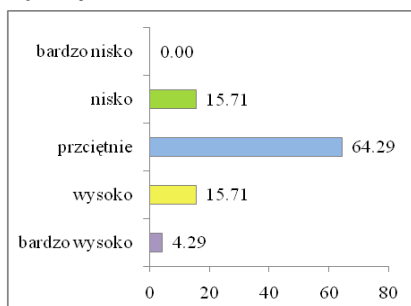
*Odpowiedzi nie sumują się do 100% ze względu na możliwość udzielenia >1 odp.

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH.

Nauczycieli spytano również jak oceniają sposób przekazywania informacji o praktykach. Bardzo wysoko bądź wysoko przekaz informacji ocenił jedynie co dwudziesty piąty oraz blisko co szósty spośród nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej. W przypadku anglistów opinie takie wyraziło odpowiednio 0% oraz 22% badanych. Wśród nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej 64,3% oceniło sposób otrzymywania informacji jako średni, podobnie wśród anglistów (62%). W przypadku ocen negatywnych odnotowano, iż wyraziło je 15,7% nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej (odsetek odpowiedzi „nisko”) oraz 10% i 6% anglistów (odpowiedzi „nisko” i „bardzo nisko”).

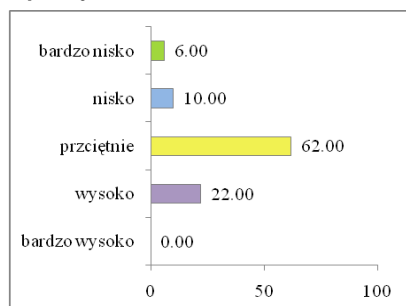
Nauczycieli zapytano także o preferowane formy pozyskiwania informacji na temat praktyk co zostało przedstawione na wykresach 13 oraz 14.

Wykres 11. Odsetek odpowiedzi nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej na pytanie: *Jak ocenia Pan/i sposób przekazywania informacji o praktykach*

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH

Wykres 12. Odsetek odpowiedzi nauczycieli języka angielskiego na pytanie: *Jak ocenia Pan/i sposób przekazywania informacji o praktykach?*

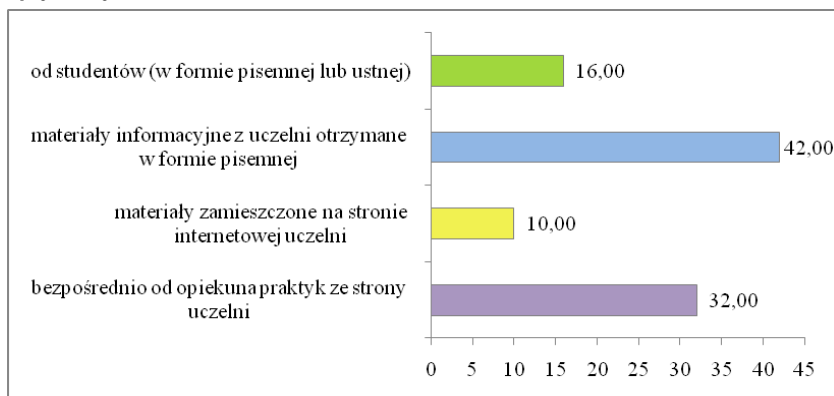
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH.

Jak wynika z danych zaprezentowanych na wykresach badani deklaruwali, iż najbardziej pożądaną formą byłoby otrzymanie materiałów informacyjnych z uczelni kierującej na praktykę – w formie pisemnej (wśród anglistów odsetek odpowiedzi na poziomie 42%, wśród nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej na poziomie 65,7%), bądź też poprzez bezpośredni kontakt z opiekunem ze strony uczelni (analogicznie 32% oraz 27,1%). Odpowiedzi nauczycieli mogą zatem sygnalizować jak istotna jest w ich opinii komunikacja i współpraca pomiędzy placówkami a uczelnią²¹.

Jak wskazano we wcześniejszej części raportu precyzyjne określenie celów praktyk jest niezwykle istotne, tę tezę potwierdziły także badania ankietowe.

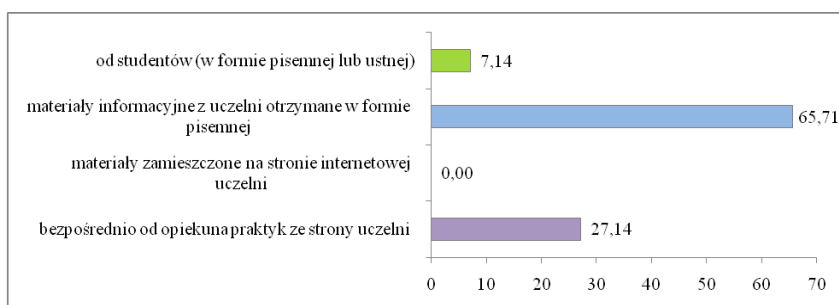
²¹ Zagadnienia związane z współpracą uczelni z placówkami zostały szerzej omówione w dalszej części opracowania.

Wykres 13. Odsetek odpowiedzi nauczycieli języka angielskiego na pytanie: *Który ze sposobów pozyskiwania informacji o organizacji praktyk uważa Pan/i za optymalny?*

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH.

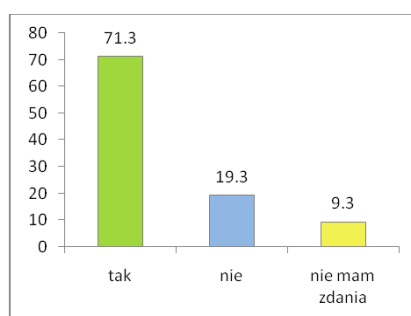
Wykres 14. Odsetek odpowiedzi nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej na pytanie: *Który ze sposobów pozyskiwania informacji o organizacji praktyk uważa Pan/i za optymalny?*

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH.

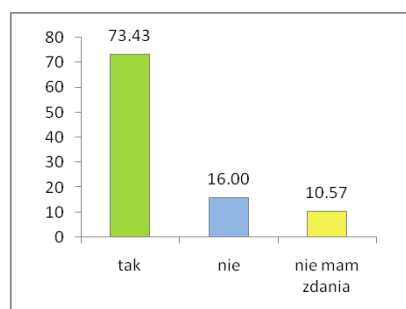
Wśród respondentów 71,3% studentów anglistyki oraz 73,4% pedagogiki było zdania, iż należy precyzyjniej określać i informować o celach praktyk (wykres 15 i wykres 16).

Wykres 15. Odsetek odpowiedzi studentów anglistyki na pytanie: Czy Pana/i zdaniem należy precyzyjniej określać i informować o celach praktyk?

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH

Wykres 16. Odsetek odpowiedzi studentów pedagogiki na pytanie: Czy Pana/i zdaniem należy precyzyjniej określać i informować o celach praktyk?

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH

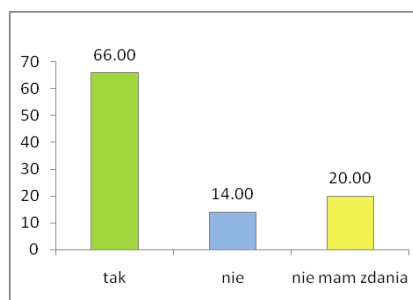
Wśród respondentów 71,3% studentów anglistyki oraz 73,4% pedagogiki było zdania, iż należy precyzyjniej określać i informować o celach praktyk (wykres 15 i wykres 16).

Postulat udzielania bardziej szczegółowych informacji na temat celów praktyk znalazł swoje potwierdzenie również w przypadku drugiej grupy respondentów, którzy wzięli udział w badaniu tj. nauczycieli.

Jak zostało przedstawione na wykresach 17 i 18, zarówno nauczyciele języka angielskiego (66%) jak i edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej (72,9%) wskazywali na konieczność precyzyjnego określania oraz informowania o celach praktyk.

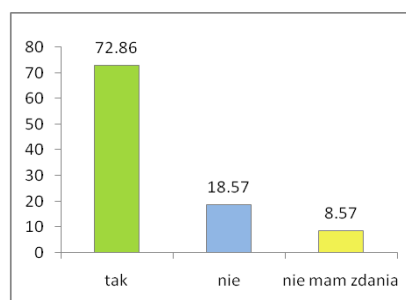
Praktycznym rozwiązaniem mogą być w tym przypadku spotkania organizacyjne studentów udających się na praktyki oraz ich opiekunów z ramienia uczelni, a także doprecyzowanie odpowiednich zapisów w treści programów praktyk pedagogicznych.

Wykres 17. Odsetek odpowiedzi nauczycieli języka angielskiego na pytanie: Czy Pana/i zdaniem należy precyzyjniej określać i informować o celach praktyk?

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH

Wykres 18. Odsetek odpowiedzi nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej na pytanie: Czy Pana/i zdaniem należy precyzyjniej określać i informować o celach praktyk?

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH

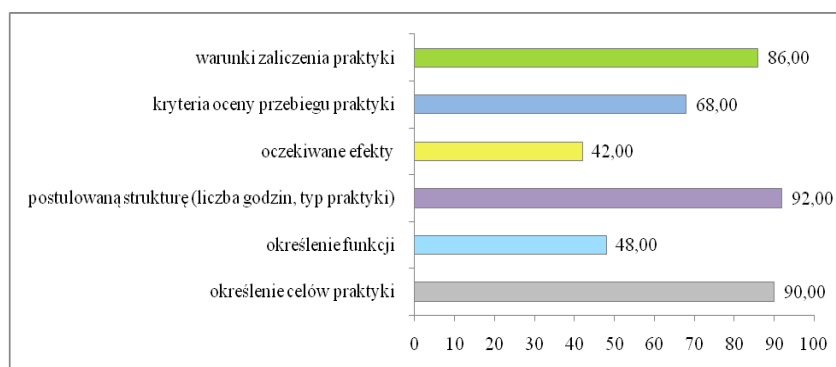
Jak zostało zaprezentowane na poniższych wykresach (19 oraz 20) zdaniem nauczycieli, do najważniejszych elementów informacji o praktykach można zakwalifikować cele praktyk (deklarowało tak 90% anglistów oraz 94,3% nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej), postulowaną strukturę praktyk – a zatem liczbę godzin, typ praktyki (analogicznie 92% oraz 90%), warunki zaliczenia (odpowiednio 86% oraz 78,6%) oraz kryteria oceny (68% oraz 91,4%). Około połowa badanych w obydwu grupach, wskazywała na konieczność określenia oczekiwanych efektów praktyk oraz określenia ich funkcji.

Bardzo istotne wydaje się także uwzględnienie w programach praktyk podziału czasu na poszczególne formy aktywności studentów (obserwację, asystowanie oraz prowadzenie zajęć). Zasadność powyższego wniosku została empirycznie udokumentowana na podstawie analizy odpowiedzi zarówno studentów jak i nauczycieli.

Przeznaczenie określonej puli czasu na poszczególne formy aktywności może przyczynić się m.in. do zagwarantowania odpowiedniej liczby godzin na prowadzenie zajęć przez studentów (czyli aktywność najbardziej zbliżoną do istoty ich przyszłej pracy), co

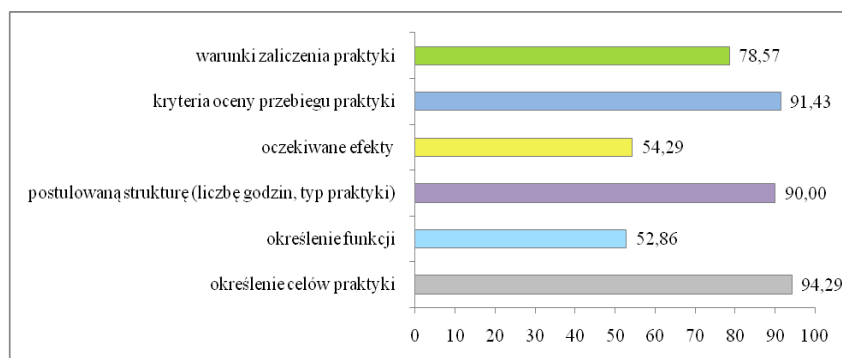
wydaje się niezbędne by w sposób profesjonalny oraz kompleksowy przygotować ich do wykonywania zawodu nauczyciela.

Wykres 19. Odsetek odpowiedzi nauczycieli języka angielskiego na pytanie: Co zdaniem Pana/i powinna zawierać informacja o praktykach?

*Odpowiedzi nie sumują się do 100% ze względu na możliwość udzielenia >1 odp.
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH.

Wykres 20. Odsetek odpowiedzi nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej na pytanie: Co zdaniem Pana/i powinna zawierać informacja o praktykach?

*Odpowiedzi nie sumują się do 100% ze względu na możliwość udzielenia >1 odp.
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH.

Na pytanie, czy czas przeznaczony na poszczególne zadania powinien być dokładnie określony twierdząco odpowiedziało - 59% studentów anglistyki. Wśród przyszły anglistów 95,45% osób uznało,

że czas przeznaczony na obserwację zadań podczas praktyk był wystarczający. Z kolei czas przeznaczony na prowadzenie zajęć był wystarczający dla 87,5% respondentów z tej grupy. Najmniej, gdyż tylko 65,52% osób uznało, że wymiar czasu poświęconego na asystowanie był adekwatny do ich potrzeb.

Tabela 2. Rozkład odpowiedzi studentów anglistyki oraz pedagogiki na pytania: *Czy zdaniem Pana/i czas przeznaczony na poszczególne zadania (obserwacja, asystowanie, prowadzenie zajęć) powinien być dokładnie określony oraz Proszę ocenić przydział czasu na poszczególne zadania realizowane w ramach praktyk*

Czas przeznaczony na poszczególne zadania powinien być dokładnie określony	Ocena przydziału czasu na obserwację zajęć podczas praktyk			Ocena przydziału czasu na asystowanie podczas praktyk			Ocena przydziału czasu na prowadzenie zajęć podczas praktyk		
	Czas wystarczający	Czas niewystarczający	Ogółem	Czas wystarczający	Czas niewystarczający	Ogółem	Czas wystarczający	Czas niewystarczający	Ogółem
Studenci filologii angielskiej									
TAK	95,45	4,55	59,06	65,52	34,48	58,78	87,50	12,50	59,06
NIE	92,50	7,50	26,85	77,50	22,50	27,03	85,00	15,00	26,85
NIE WIEM	95,24	4,76	14,09	57,14	42,86	14,19	100,0	0,00	14,09
Ogółem	94,63	5,37	149* (100%)	67,57	32,43	148** (100%)	88,59	11,41	149* (100%)
Studenci pedagogiki									
TAK	82,91	17,09	57,02	71,43	28,57	56,65	69,35	30,65	57,02
NIE	83,84	16,16	28,37	78,79	21,21	28,61	78,79	21,21	28,37
NIE WIEM	88,24	11,76	14,61	78,43	21,57	14,74	86,27	13,73	14,61
Ogółem	83,95	16,05	349* (100%)	74,57	25,43	346*** (100%)	74,50	25,50	349* (100%)

* – jeden respondent nie udzielił odpowiedzi na pytanie

** – dwóch respondentów nie udzieliło odpowiedzi na pytanie

*** – czterech respondentów nie udzieliło odpowiedzi na pytanie

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH

Spośród studentów pedagogiki 57% uważało, że należy dokładnie wyznaczyć czas, który jest przeznaczony na poszczególne zadania. Wśród tej grupy respondentów rozkład odpowiedzi był nieco inny niż w przypadku studentów anglistyki. Mniejszy odsetek respondentów (którzy optowali za dokładnym określaniem czasu na poszczególne zadania) uważał, że czas przydzielony na konkretne zadania podczas odbywania praktyk był wystarczający. W tym względzie czas na obserwację zajęć był wystarczający dla 82,9% studentów, na asystowanie – dla 71,43%, natomiast na prowadzenie zajęć – dla 69,35%. Dokładny rozkład odpowiedzi studentów obu kierunków został przedstawiony w tabeli 2.

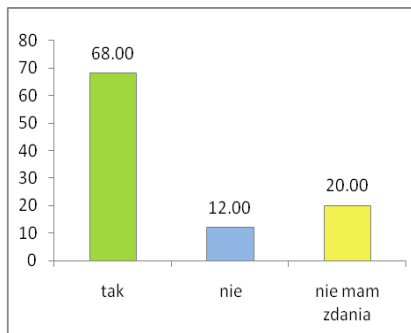
Studenci anglistyki i pedagogiki różnili się w ocenie adekwatności czasu poświęconego na obserwację zajęć ($p=0,001$) oraz prowadzenie zajęć ($p=0,001$). W przypadku oceny czasu przydzielonego na zadanie, jakim jest asystowanie, studenci anglistyki i pedagogiki byli zgodni – nie było podstaw do odrzucenia hipotezy zerowej testu dokładnego prawdopodobieństwa Fishera o braku zależności pomiędzy kierunkiem studiów a opinią na temat wystarczającego czasu przeznaczonego podczas praktyk na asystowanie.

Także nauczycieli zapytano o to czy czas przeznaczony na poszczególne zadania (obserwację, asystowanie oraz prowadzenie zajęć) powinien być dokładnie określony. 68% nauczycieli języka angielskiego i 74,3% nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej twierdząco odpowiedziało na pytanie dotyczące podziału czasu praktyk pomiędzy poszczególne aktywności, które powinni realizować praktykanci. Wysoce prawdopodobne wydaje się stwierdzenie, że wyższe wśród nauczycieli (niż wśród studentów) odsetki odpowiedzi twierdzących mogą wynikać z ich bogatego doświadczenia zawodowego (w przypadku studentów rzeczywista weryfikacja kwestii czy czas przeznaczony na poszczególne zadania był odpowiedni następuje dopiero w chwili podjęcia pracy zawodowej). Graficzną ilustrację odpowiedzi respondentów z grupy nauczycieli – przedstawiono na wykresach 21 i 22.

We wszystkich ocenach dotyczących adekwatności czasu poświęconego na każde z zadań, nauczyciele języka angielskiego i edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej prezentowali podobną opinię (zarówno w przypadku obserwacji zajęć, asystowania oraz prowadzenia zajęć nie było podstaw do odrzucenia hipotezy zerowej testu dokładnego prawdopodobieństwa Fishera mówiącej o braku zależności).

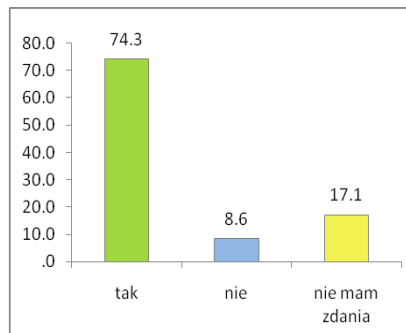
Zestawiając odpowiedzi studentów i nauczycieli, można wnioskować o odmiennej ocenie tylko w przypadku czasu przeznaczanego na prowadzenie zajęć - studentów pedagogiki oraz nauczycieli edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej różniła opinia dotycząca wystarczającego bądź niewystarczającego czasu na prowadzenie zajęć podczas praktyk – taka sama sytuacja miała miejsce w przypadku studentów filologii angielskiej i nauczycieli języka angielskiego.

Wykres 21. Odsetek odpowiedzi nauczycieli języka angielskiego na pytanie: Czy zdaniem Pana/i czas przeznaczony na poszczególne zadania (obserwacja asystowanie, prowadzenie zajęć) powinien być dokładnie określony?

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH

Wykres 22. Odsetek odpowiedzi nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej na pytanie: Czy zdaniem Pana/i czas przeznaczony na poszczególne zadania (obserwacja asystowanie, prowadzenie zajęć) powinien być dokładnie określony?

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH

5.2 Kształcenie umiejętności niezbędnych w zawodzie nauczyciela

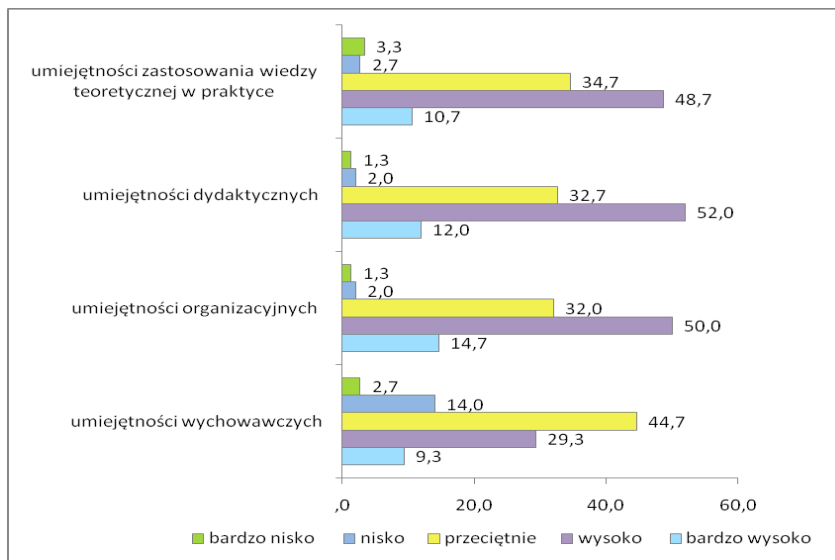
W badaniu ankietowym zrealizowanym na potrzeby projektu zapytano obie grupy respondentów o ocenę poszczególnych umiejętności studentów (które można określić mianem niezbędnych do pracy w zawodzie), a także o pożądane kierunki zmian odnośnie kształcenia tych umiejętności – w trakcie praktyk. Odpowiedzi studentów zawierające ocenę własnej osoby – przedstawiono na wykresie 23 i 24.

Jak zaprezentowano na wykresach 23 i 24 większość studentów oceniała swoje umiejętności raczej pozytywnie. Przyszli angliści najwyżej oceniali swoje umiejętności dydaktyczne (52% oceniło je wysoko, 12% bardzo wysoko), a także organizacyjne (analogicznie 50% i 14,7%) i zastosowania wiedzy teoretycznej w praktyce (48,7% i 10,7%). W przypadku umiejętności wychowawczych 14% oceniło je nisko a 2,7% bardzo nisko.

Studenci pedagogiki najlepiej oceniali swoje umiejętności organizacyjne (52,6% oceniło je wysoko, 12,9 bardzo wysoko) oraz wychowawcze (odpowiednio 51,4% oraz 11,7%). Natomiast zdecydowanie gorzej ta grupa respondentów oceniła swoje umiejętności odnośnie zastosowania wiedzy teoretycznej w praktyce.

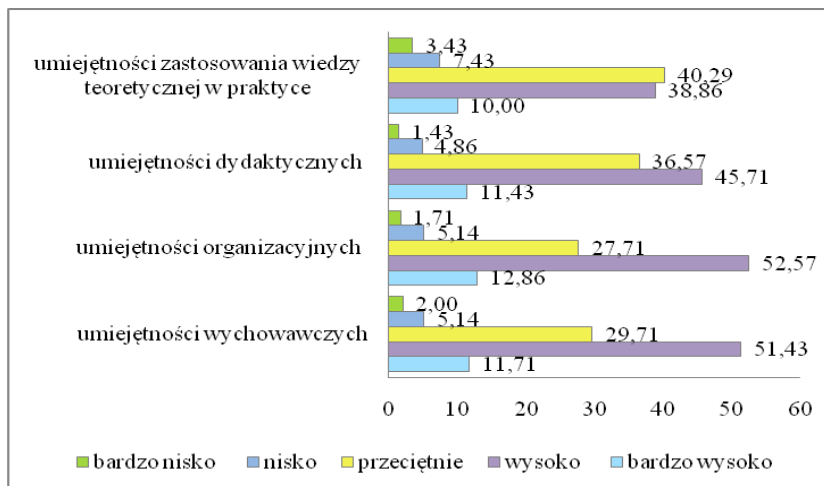
Jak wynika z danych zaprezentowanych na wykresie 25 oraz 26, nauczyciele bardziej krytycznie oceniali studentów. Fakt ten potwierdza także weryfikacja tezy przy pomocy testu Manna-Whitneya, zwanego też testem Wilcoxon. Zestawiając odpowiedzi studentów i nauczycieli, dotyczące oceny przygotowania praktykantów, w każdym z wymienionych czterech zakresów, można wnioskować, że każda para grup odmiennie oceniała te kompetencje. Hipotezy zerowe testów, zakładające, iż grupy wskazywały na taki sam poziom przygotowania, zostały odrzucone przy poziomie istotności $p=0,05$.

Wykres 23. Odsetek odpowiedzi studentów anglistyki na pytanie: *Jak ocenia Pan/i swoje przygotowanie w zakresie:*

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH.

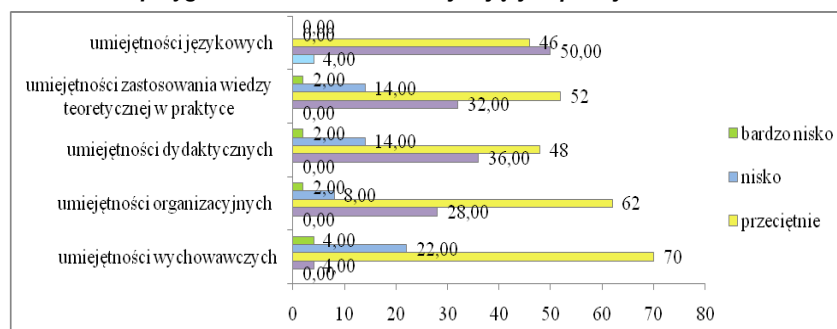
Wykres 24. Odsetek odpowiedzi studentów pedagogiki na pytanie: *Jak ocenia Pan/i swoje przygotowanie w zakresie:*

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH.

Angliści najlepiej oceniali umiejętności językowe studentów (4% oceniło je bardzo wysoko, 50% wysoko), 36% badanych w tej grupie oceniło wysoko umiejętności dydaktyczne studentów, zaś 32% umiejętności zastosowania wiedzy teoretycznej w praktyce. Najślabiej (odsetek odpowiedzi „nisko” 22% oraz „bardzo nisko” 4%) nauczyciele języka angielskiego ocenili umiejętności wychowawcze praktykantów. Być może wynika to z tego, iż studenci filologii angielskiej mogą odbywać praktyki zarówno w szkole podstawowej, jak i w gimnazjum czy szkole ponad gimnazjalnej – uczniowie w różnych grupach wiekowych wymagają odmiennych metod wychowawczych, których nauka na studiach może być dla studentów anglistyki niewystarczająca. Ponadto to może to wynikać również z braku doświadczenia zawodowego praktykantów.

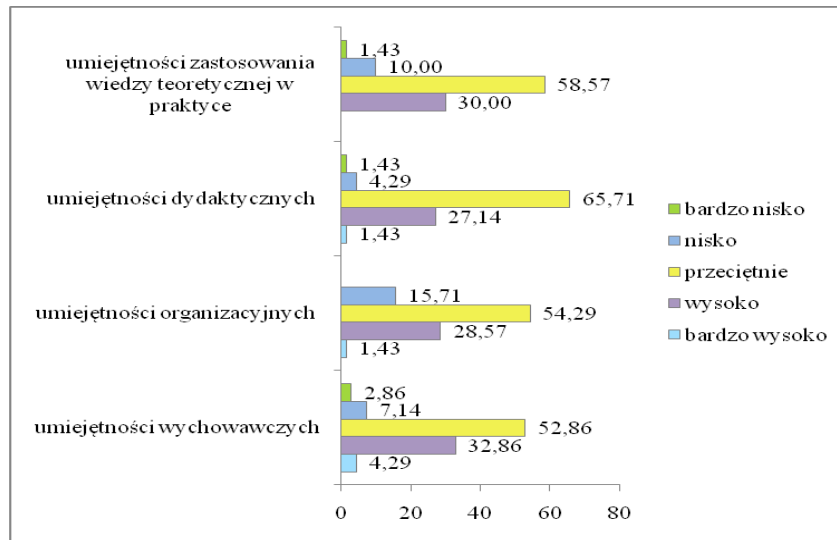
Wykres 25. Odsetek odpowiedzi nauczycieli języka angielskiego na pytanie: *Jak Pan/i ocenia przygotowanie studentów odbywających praktyki w zakresie:*

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH.

Nauczyciele edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej najczęściej oceniali umiejętności studentów jako przeciętne. Wśród najlepiej ocenionych respondentów wskazali umiejętności wychowawcze praktykantów (32,9% oceniło je wysoko, 4,3% bardzo wysoko). Niemal co trzeci nauczyciel ocenił wysoko umiejętności studentów związane z wykorzystywaniem przez nich wiedzy teoretycznej w praktyce (jednocześnie 10% nauczycieli oceniło tą umiejętność nisko). Umiejętności organizacyjne studentów nisko oceniło 15,7% nauczycieli, zaś umiejętności wychowawcze – 7,1%.

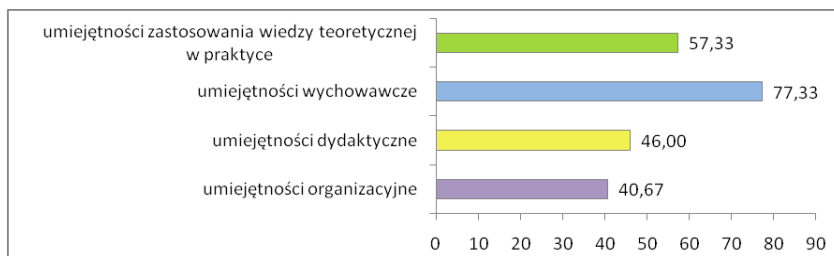
Wykres 26. Odsetek odpowiedzi nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej na pytanie: Jak Pan/i ocenia przygotowanie studentów odbywających praktyki w zakresie:

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH

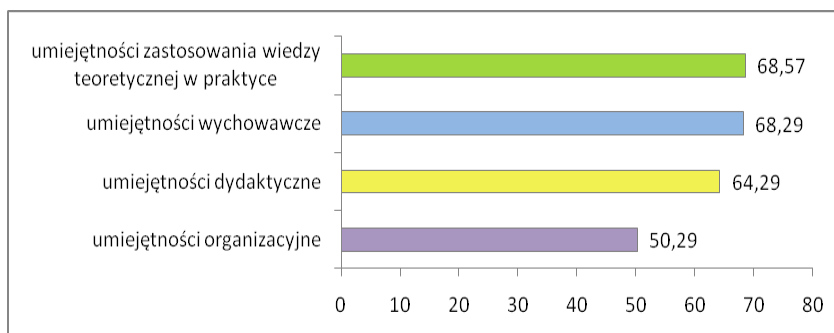
Następnie zapytano studentów o to, które umiejętności powinny ich zdaniem być rozwijane podczas praktyk w większym stopniu. Rozkład uzyskanych odpowiedzi zaprezentowano na wykresach 27 i 28.

Wykres 27. Odsetek odpowiedzi studentów anglistyki na pytanie: Które umiejętności, zdaniem Pana/i powinny być w większym stopniu doskonalone podczas praktyk?

*Odpowiedzi nie sumują się do 100% ze względu na możliwość udzielenia >1 odp. Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH.

Wykres 28. Odsetek odpowiedzi studentów pedagogiki na pytanie: *Które umiejętności, zdaniem Pana/i powinny być w większym stopniu doskonalone podczas praktyk?*

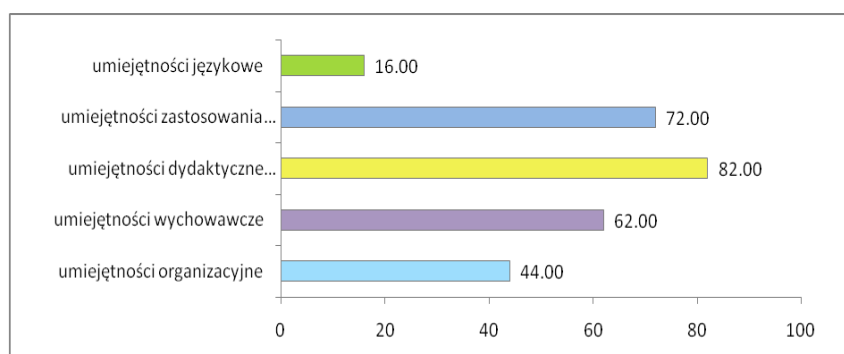

*Odpowiedzi nie sumują się do 100% ze względu na możliwość udzielenia >1 odp. Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH.

Wśród studentów wysoki odsetek wskazań zdobył wariant odpowiedzi dotyczący zwiększenia nacisku na doskonalenie umiejętności wykorzystania wiedzy teoretycznej w praktyce. Taką konieczność wskazało 57,3% studentów filologii oraz 68,6% pedagogiki. Respondenci, którzy wskazali na konieczność bardziej intensywnego kształtowania poszczególnych umiejętności (wychowawczych, organizacyjnych, dydaktycznych, zastosowania wiedzy teoretycznej w praktyce), nie oceniali tych umiejętności (w odniesieniu do własnej osoby) w sposób odmienny, niż respondenci, którzy nie czują takiej potrzeby. Weryfikacja założenia

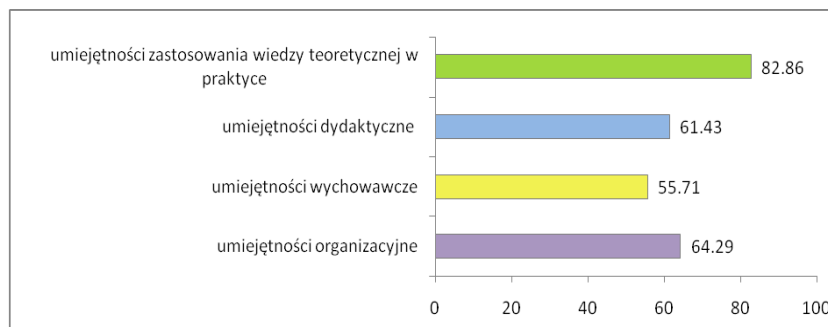
została przeprowadzona przy pomocy testu Manna-Whitneya. Taka sytuacja miała miejsce zarówno w przypadku studentów filologii angielskiej, jak i pedagogiki. Wyjątek stanowili studenci anglistyki, którzy chcieli, aby kłaść większy nacisk na doskonalenie umiejętności zastosowania wiedzy teoretycznej w praktyce. Grupa ta istotnie statystycznie wyżej oceniła swoje umiejętności, w porównaniu do studentów, którzy nie pragną zwiększenia stopnia intensywności tego typu działań.

Wykres 29. Odsetek odpowiedzi nauczycieli języka angielskiego na pytanie: *Które umiejętności, zdaniem Pana/i powinny być w większym stopniu doskonalone podczas praktyk?*

*Odpowiedzi nie sumują się do 100% ze względu na możliwość udzielenia >1 odp. Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH.

Wykres 30. Odsetek odpowiedzi nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej na pytanie: *Które umiejętności, zdaniem Pana/i powinny być w większym stopniu doskonalone podczas praktyk?*

*Odpowiedzi nie sumują się do 100% ze względu na możliwość udzielenia >1 odp. Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH.

Wśród nauczycieli języka angielskiego 72%, natomiast wśród nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej 82,9%²² opowiedziało się za większym naciskiem na kształtowanie umiejętności wykorzystania wiedzy teoretycznej w praktyce.

Można zatem stwierdzić, iż wykorzystywanie w praktyce wiedzy teoretycznej – zdobytej na studiach – stanowi ważną kwestię dla obu grup respondentów, przez co należy położyć na nią szczególny nacisk – w trakcie realizowania przez studentów programów praktyk. Wśród studentów obu kierunków wskazywano także na konieczność doskonalenia w większym stopniu umiejętności wychowawczych (dla studentów anglistyki odsetek odpowiedzi wynosił 77,3% zaś pedagogiki 68,3%).

5.3 Aktywności realizowane w toku praktyk

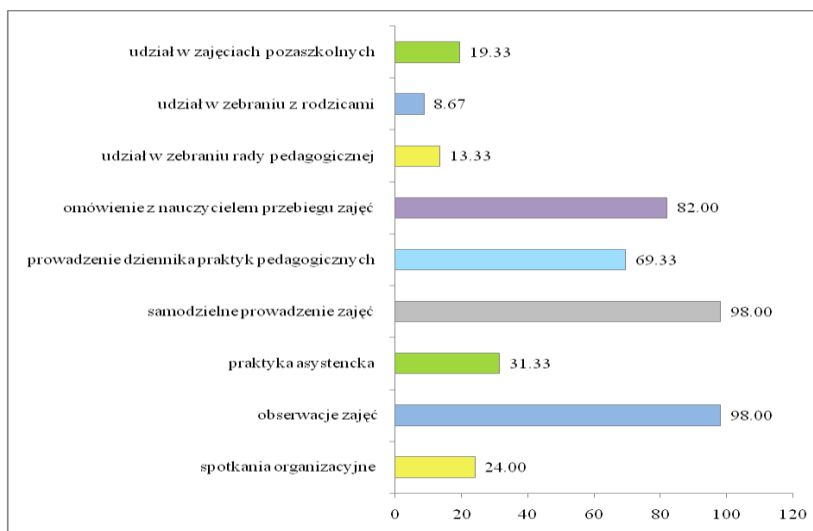
W celu kształcenia poszczególnych kompetencji oraz umiejętności niezbędnych do pracy w zawodzie nauczyciela, w trakcie praktyk pedagogicznych przewidziane jest podejmowanie przez studentów różnych form aktywności. Duża ilość różnego rodzaju

²² Należy dodać, iż w przypadku nauczycieli dość wysokie odsetki odnotowano także w przypadku odpowiedzi wskazującej na konieczność zwiększenia umiejętności dydaktycznych studentów -82% wskazań anglistów, oraz umiejętności organizacyjnych -64,3% wskazań wśród nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej.

zadań wykonywanych w ramach praktyk jest niezbędna by zapewnić kompleksowe przygotowanie studentów do przyszłego pełnienia przez nich ról nauczycieli. Jednak, aby móc zrealizować te zadania konieczne jest zapewnienie odpowiedniej liczby godzin praktyk.

Obie grupy respondentów zapytano, w jakich formach aktywności uczestniczyli studenci, w trakcie odbywania praktyk. W tym miejscu należy jednak zastrzec, że udział studentów w danej aktywności – nie musi być równoznaczny z przyswojeniem sobie przez nich umiejętności, której wykształceniu miała służyć podjęta aktywność (wynika to m.in. z ograniczonego czasu trwania praktyk, co powoduje, że z pewnymi formami aktywności studenci mają do czynienia jedynie sporadycznie).

Wykres 31. Odsetek odpowiedzi studentów anglistyki na pytanie: *Proszę zaznaczyć te formy aktywności, które pojawiły się praktykach*

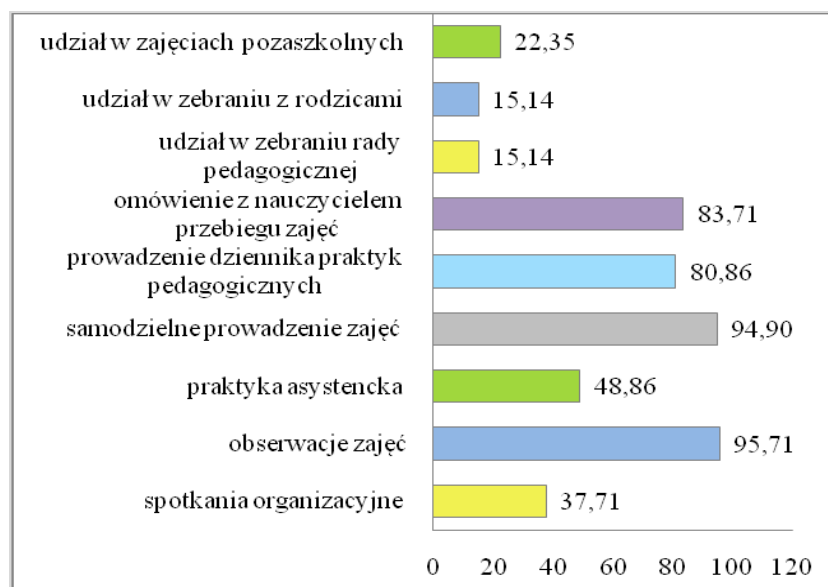

*Odpowiedzi nie sumują się do 100% ze względu na możliwość udzielenia >1 odp. Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH.

Z analizy odpowiedzi zarówno studentów anglistyki jak i pedagogiki wynika, iż najczęściej realizowane formy aktywności to samodzielne prowadzenie zajęć (98% studentów anglistyki 94,9%

studentów pedagogiki), obserwacja zajęć (analogicznie 98% oraz 95,7%), omówienie z nauczycielem przebiegu zajęć (82% oraz 83,7%) oraz prowadzenie dziennika praktyk pedagogicznych (69,3% i 80,9%). Mniej niż połowa badanych brała udział w takich aktywnościach jak: praktyka asystencka (31,3% studentów anglistyki i 48,9% przyszłych nauczycieli języka angielskiego), spotkanie organizacyjne (analogicznie 24% i 37,7%), udział w zajęciach pozaszkolnych (odpowiednio 19,3% i 22,3%). Z kolei formy aktywności, takie jak udział w posiedzeniu rady pedagogicznej oraz udział w zebraniu z rodzicami – uzyskała jedynie znikomy odsetek wskazań respondentów.

Wykres 32. Odsetek odpowiedzi studentów pedagogiki na pytanie: *Proszę zaznaczyć te formy aktywności, które pojawiły się w praktykach?*

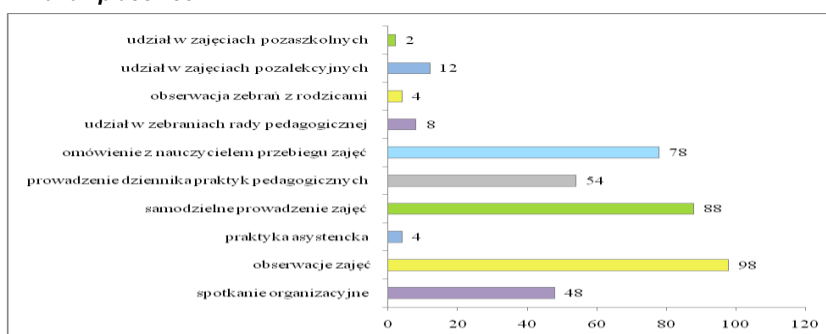

*Odpowiedzi nie sumują się do 100% ze względu na możliwość udzielenia >1 odp. Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH.

Również nauczycieli zapytano, o to jakie formy aktywności podejmują studenci na praktykach – graficzna ilustracja rozkładu uzyskanych odpowiedzi została przedstawiona na wykresach 32 i 33.

Nauczyciele deklarowali, iż najczęściej podejmowane przez studentów aktywności podczas praktyk to: obserwacja zajęć (98% nauczycieli języka angielskiego oraz 98,6% nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej), samodzielne prowadzenie zajęć (analogicznie 88% oraz 95,7%,) omówienie z nauczycielem przebiegu zajęć (78% oraz 92,5%), prowadzenie dziennika praktyk pedagogicznych (54% oraz 89,2%). Z deklaracji nauczycieli wynika, iż w placówkach, gdzie zatrudnieni byli biorący udział w badaniu nauczyciele edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej, częściej realizowano takie aktywności jak: udział w zajęciach pozalekcyjnych (29,4% nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej oraz 12% anglistów) oraz pozaszkolnych (odpowiednio 12% oraz 2%), udział w zebraniach rady pedagogicznej (22,9% oraz 8%), obserwacja zebrań z rodzicami (22,4% oraz 4%).

Wykres 33. Odsetek odpowiedzi nauczycieli języka angielskiego na pytanie: *Proszę zaznaczyć te formy aktywności, które zwykle podejmują praktykanci w Pana/i placówce?*

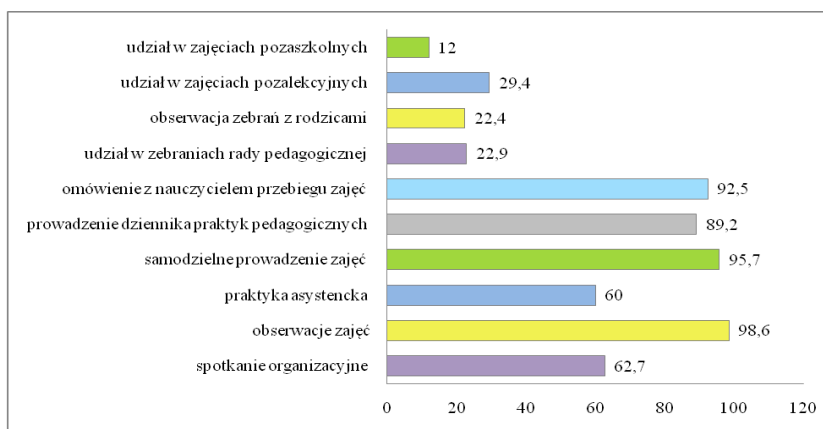
*Odpowiedzi nie sumują się do 100% ze względu na możliwość udzielenia >1 odp. Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH.

Może to wynikać z faktu, iż podczas praktyk w szkołach podstawowych, gimnazjach i liceach (gdzie pracują badani angliści) większy nacisk kładziony jest na umiejętności studentów związane z samym procesem dydaktycznym (a zatem jak efektywnie uczyć

uczniów), natomiast w przypadku przedszkoli i klas I-III (gdzie zatrudnieni są nauczyciele edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej) większe znaczenie może mieć zdobycie umiejętności wychowawczych, opiekuńczych itp. w czym pomocne mogą być aktywności związane z zajęciami pozalekcyjnymi, pozaszkolnymi, zebraniami z rodzicami itd.

Jak przedstawiono na wykresie 35 oraz 36 w przypadku przyszłych nauczycieli języka angielskiego 86,7% z nich przed rozpoczęciem praktyk było zobowiązane do skompletowania potrzebnej dokumentacji, wśród studentów pedagogiki odsetek ten był porównywalny i wyniósł 85,7%. Ponadto do obowiązków 42% badanych studentów anglistyki należało odbycie spotkania organizacyjnego przed praktykami (38,6% w przypadku studentów pedagogiki). A zatem, mniej, niż co drugi z badanych miał możliwość uzyskania niezbędnych wiadomości podczas spotkania o charakterze informacyjnym oraz organizacyjnym, poprzedzającym praktyki.

Wykres 34. Odsetek odpowiedzi nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej na pytanie: *Proszę zaznaczyć te formy aktywności, które zwykle podejmują praktykanci w Pana/i placówce?*

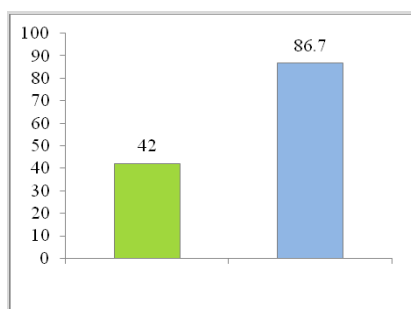

*Odpowiedzi nie sumują się do 100% ze względu na możliwość udzielenia >1 odp. Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH.

Wykres 35. Odsetek odpowiedzi studentów anglistyki na pytanie: *Jakie obowiązki musiał/a Pan/i spełnić przed*

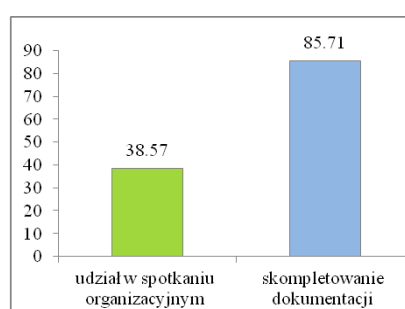
Wykres 36. Odsetek odpowiedzi studentów pedagogiki na pytanie: *Jakie obowiązki musiał/a Pan/i spełnić*

odbyciem praktyk?

*Odpowiedzi nie sumują się do 100% ze względu na możliwość udzielenia >1 odp. Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH.

przed odbyciem praktyk?

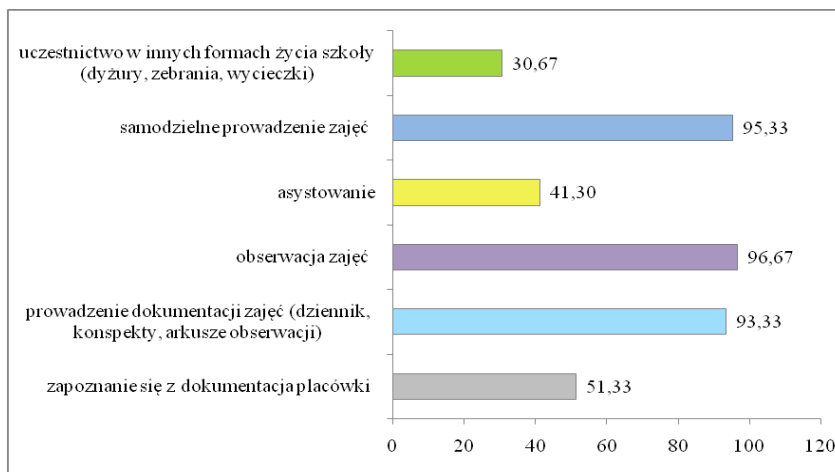

*Odpowiedzi nie sumują się do 100% ze względu na możliwość udzielenia >1 odp. Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH.

W badaniu poruszono także problematykę związaną z obowiązkami studentów podczas praktyk, co zostało przedstawione na wykresie 37 oraz 38.

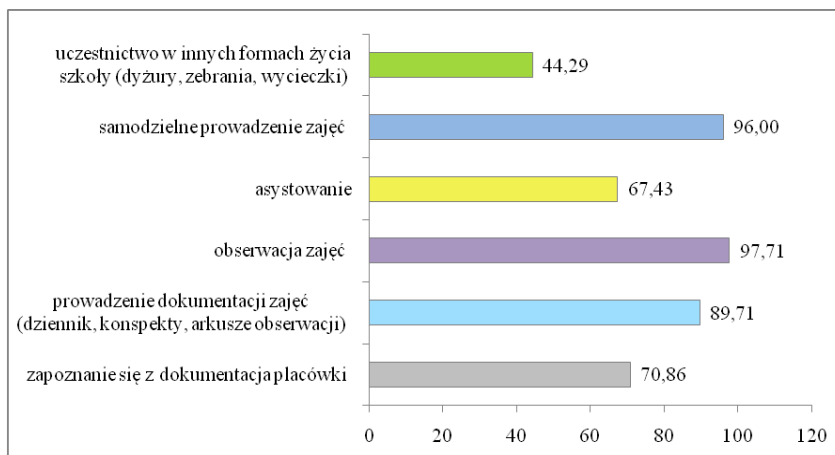
Zdecydowana większość badanych była zobowiązana do samodzielnego prowadzenia zajęć (95,3% wśród studentów filologii oraz 96% wśród studentów pedagogiki), obserwacji zajęć (odpowiednio 96,7% oraz 97,7%) oraz prowadzenia dokumentacji zajęć (analogicznie 93,3% oraz 89,7%). Ponadto większa część studentów była zobligowana do zapoznania się z dokumentacją placówki (51,3% odpowiedzi wśród przyszłych nauczycieli język angielskiego oraz 70,9% wśród studentów pedagogiki) i do asystowania (41,3% oraz 67,4%). Mniej niż połowa respondentów miała obowiązek brać udział w innych formach funkcjonowania szkoły takich jak dyżury, zebrania, wycieczki.

Wykres 37. Odsetek odpowiedzi studentów anglistyki na pytanie: *Jakie obowiązki musiał/a Pan/i spełnić w trakcie odbywania praktyk?*

*Odpowiedzi nie sumują się do 100% ze względu na możliwość udzielenia >1 odp. Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH.

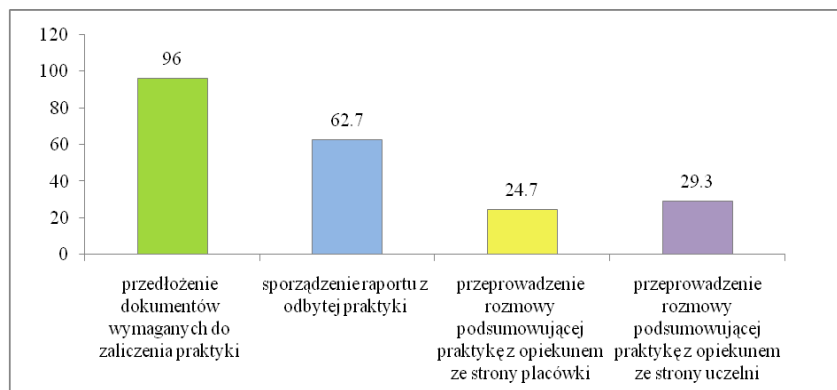
Wykres 38. Odsetek odpowiedzi studentów pedagogiki na pytanie: *Jakie obowiązki musiał/a Pan/i spełnić w trakcie odbywania praktyk?*

*Odpowiedzi nie sumują się do 100% ze względu na możliwość udzielenia >1 odp. Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH.

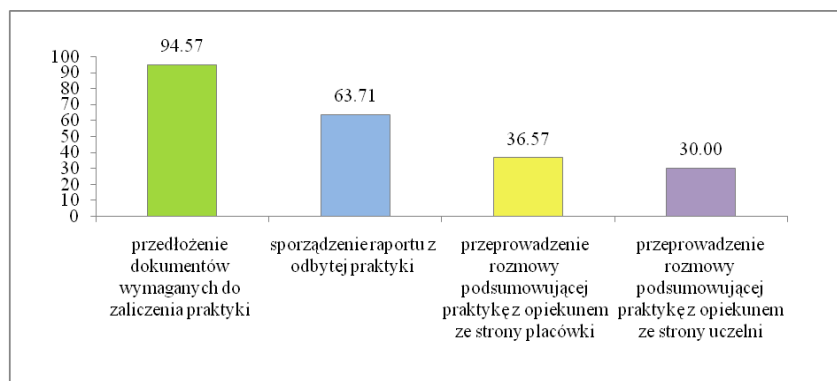
Wykresy 39 oraz 40 prezentują odpowiedzi na pytanie dotyczące wymaganych aktywności studentów po zakończeniu praktyk. Zdecydowana większość badanych była zobligowana do przedłożenia dokumentów wymaganych do zaliczenia praktyk (96% studentów anglistyki oraz 96% studentów pedagogiki). Ponad połowa (analogicznie 62,7% oraz 63,7%) sporządzała raport z odbytej praktyki. Do obowiązków jedynie ok. co trzeciego z badanych (w obydwu grupach) należało przeprowadzenie rozmowy podsumowującej praktykę z opiekunem ze strony uczelni (29,3% przyszłych anglistów oraz 30% studentów pedagogiki). Natomiast konieczność odbycia takiej rozmowy z opiekunem ze strony placówki deklarowało 24,7% studentów filologii oraz 36,6% studentów pedagogiki.

Wykres 39. Odsetek odpowiedzi studentów anglistyki na pytanie: *Jakie obowiązki musiał/a Pan/i spełnić po odbyciu praktyk?*

*Odpowiedzi nie sumują się do 100% ze względu na możliwość udzielenia >1 odp. Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH.

Wykres 40. Odsetek odpowiedzi studentów pedagogiki na pytanie: *Jakie obowiązki musiał/a Pan/i spełnić po odbyciu praktyk?*

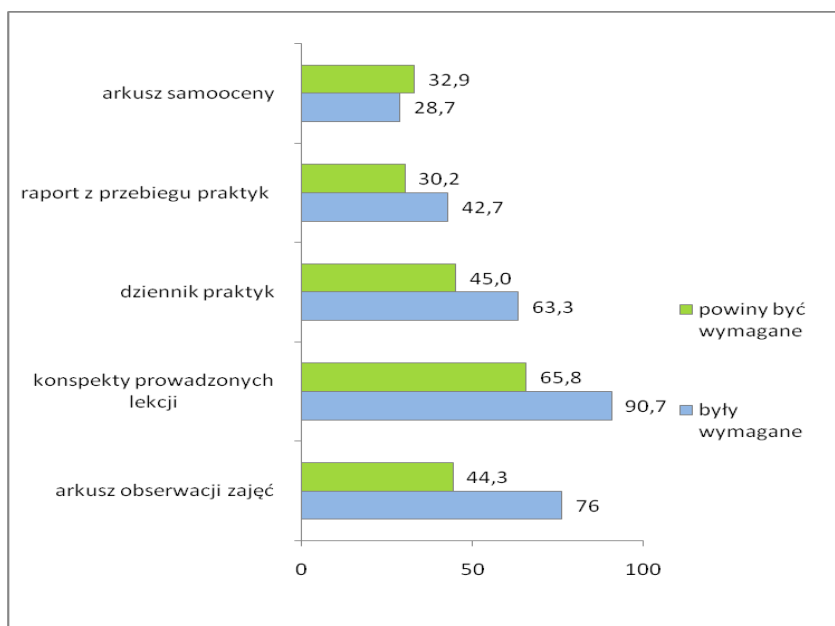
*Odpowiedzi nie sumują się do 100% ze względu na możliwość udzielenia >1 odp. Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH.

Prezentując dane związane z opiniami respondentów nt. aktywności, które były –bądź powinny być– realizowane podczas praktyk, warto przedstawić także dane dotyczące aktywności, związanych z kształceniem zdolności do samooceny studentów. Należy wskazać, iż wykształcenie umiejętności oceny swojej pracy jest niezbędne, by nauczyciel mógł poszerzać swoją wiedzę oraz doskonalić warsztat zawodowy – tematyka ta została szerzej

omówiona we wcześniejszej części opracowania. Dane przedstawione na wykresach 41 oraz 42 dotyczą dokumentacji niezbędnej do zaliczenia praktyk, wymaganej od studentów oraz ich opinii na temat tego, jakie zmiany w tym zakresie należałoby wprowadzić.

Większość studentów w celu zaliczenia praktyk musiała wykazać taką dokumentację jak np. konspekty prowadzonych lekcji (90,7% wśród studentów filologii oraz 81% wśród studentów pedagogiki), dziennik praktyk (odpowiednio 63,3% oraz 86,6%), oraz arkusz obserwacji zajęć (analogicznie 76% oraz 50,3%).

Wykres 41. Odsetek odpowiedzi studentów anglistyki na pytanie *Jakie dokumenty były wymagane od Pana/i do zaliczenia praktyk?* oraz *Jakie dokumenty według Pana/i powinny być niezbędne do zaliczenia praktyk?*

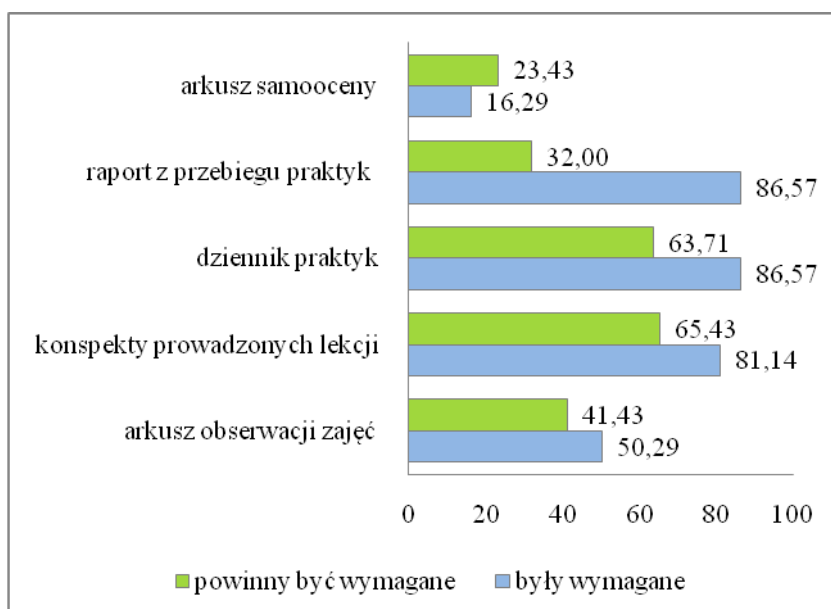
*Odpowiedzi nie sumują się do 100% ze względu na możliwość udzielenia >1 odp. Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH.

Z danych zaprezentowanych na wykresach wynika, iż arkusz samooceny, jako jedyny spośród wymienionych w pytaniu

dokumentów, był od studentów wymagany rzadziej, niż w ich opinii byłoby to wskazane. Musiało go przedstawić 28,7% przyszłych anglistów oraz jedynie 16,3% przyszłych nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej.

Ponadto zdaniem studentów obydwu kierunków arkusz samooceny powinien być dokumentem niezbędnym by uzyskać zaliczenie praktyki. Deklarował tak około co trzeci student filologii oraz ok. czwarty pedagogiki.

Wykres 42. Odsetek odpowiedzi studentów pedagogiki na pytanie: *Jakie dokumenty były wymagane od Pana/i do zaliczenia praktyk?*: oraz: *Jakie dokumenty według Pana/i powinny być niezbędne do zaliczenia praktyk?*

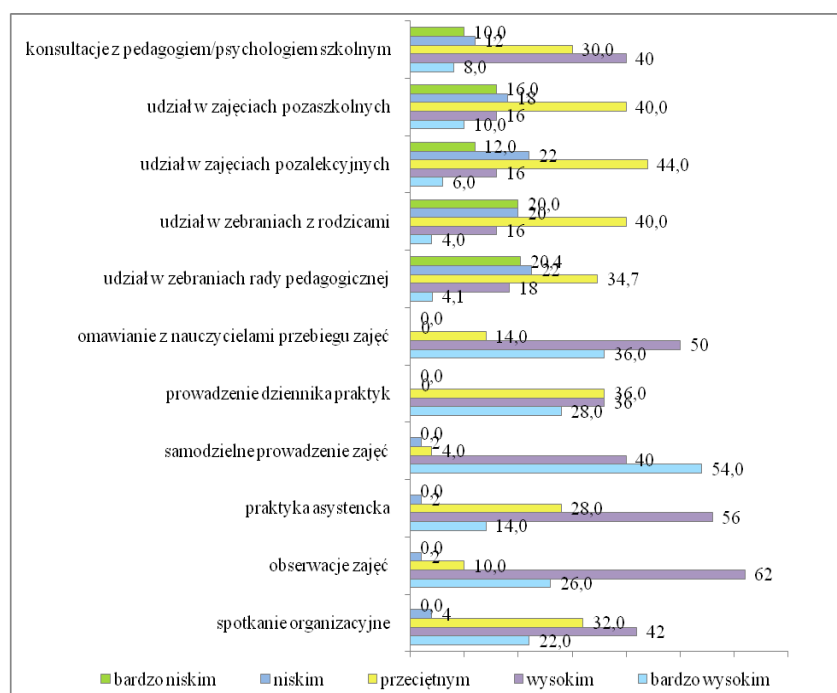

*Odpowiedzi nie sumują się do 100% ze względu na możliwość udzielenia >1 odp. Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH.

W dalszej części niniejszego rozdziału zostały przedstawione dane pochodzące z badania ankietowego dotyczące tego, jakie aktywności, zdaniem studentów oraz opiekunów praktyk powinny być

realizowane w trakcie praktyki, by zapewnić odpowiednią jakość oraz efektywność procesu kształcenia przyszłych nauczycieli.

Wykres 43. Odsetek odpowiedzi nauczycieli języka angielskiego na pytanie: *Poniżej zestawiono różne formy aktywności studentów. W jakim stopniu te formy powinny być realizowane w czasie praktyk?*

*Odpowiedzi nie sumują się do 100% ze względu na możliwość udzielenia >1 odp. Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH.

Według nauczycieli języka angielskiego (wykres 43) w trakcie praktyk szczególnie ważne jest by studenci realizowali taką formę aktywności jaką stanowi samodzielne prowadzenie zajęć. W tym przypadku mediana ocen respondentów wyniosła 1 ($Me=1$). Wartość

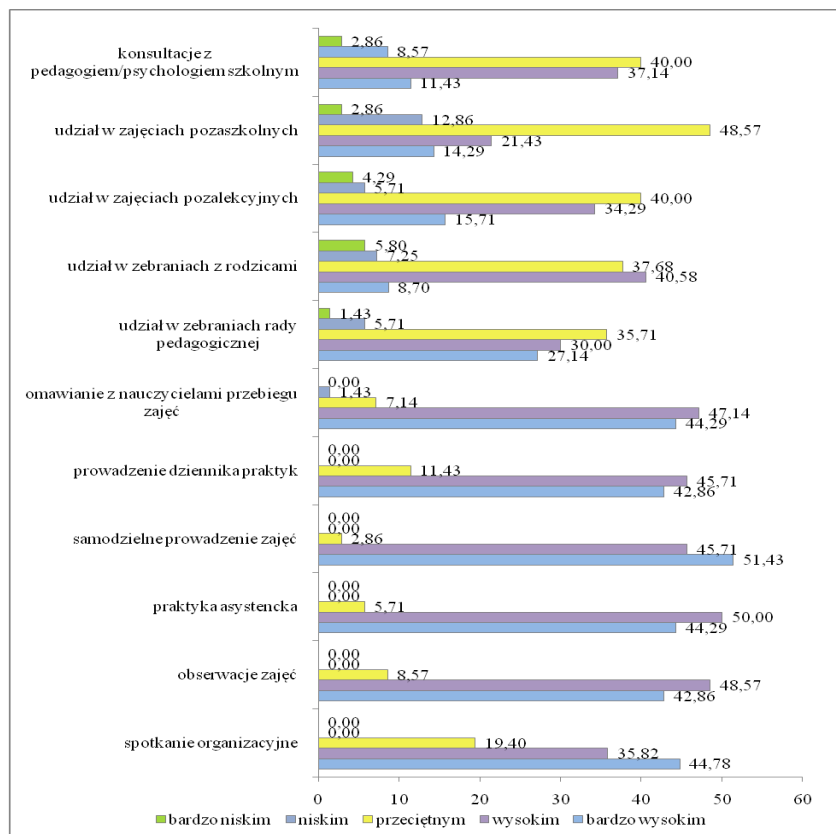
ta oznacza, iż w opinii nauczycieli języka angielskiego podczas trwania praktyk – samodzielne prowadzenie zajęć przez studentów powinno być realizowane w bardzo wysokim stopniu.

W stopniu wysokim powinny być realizowane: spotkania organizacyjne, obserwacje zajęć, praktyka asystencka, prowadzenie dziennika praktyk, omawianie z nauczycielami przebiegu zajęć. W przypadku tych zadań połowa ankietowanych uznała, że powinny być realizowane w stopniu bardzo wysokim bądź wysokim ($Me=2$). Zdaniem nauczycieli anglistów w mniejszym stopniu ($Me=3$) konieczne jest by studenci podczas praktyk realizowali, takie aktywności jak: udział w zebraniach rady pedagogicznej, udział w zebraniach z rodzicami, udział w zajęciach pozalekcyjnych, udział w zajęciach pozaszkolnych, konsultacje z pedagogiem/psychologiem szkolnym.

Na wykresie 44 zostały przedstawione odpowiedzi nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej. Respondenci ci najważniejsze aktywności wskazali podobnie jak ankietowani nauczyciele języka angielskiego. Jednakże, w przeciwieństwie do anglistów, uważali oni, że mniej ważny jest udział studentów w zebraniach rady pedagogicznej ($Me=2$) oraz w zajęciach pozalekcyjnych ($Me=2,5$).

Warto wskazać, iż zdaniem nauczycieli istotne są takie formy aktywności studentów jak np. udział w spotkaniu organizacyjnym, czy też omawianie z nauczycielem przebiegu zajęć. Natomiast z analizy deklaracji studentów wynika, iż nie zawsze te formy aktywności są realizowane (por. wykres 35, 36, 39, 40).

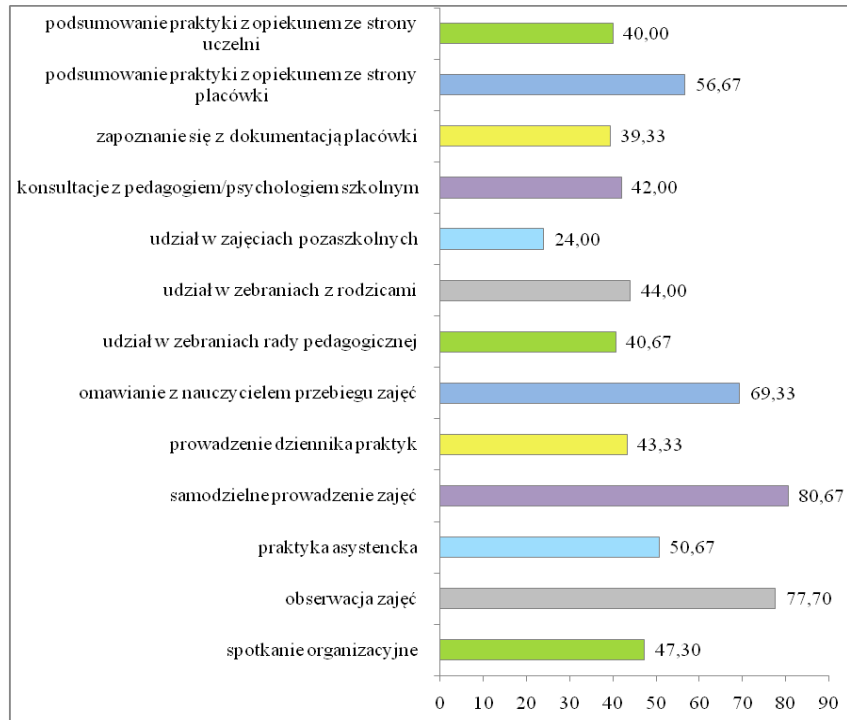
Wykres 44. Odsetek odpowiedzi nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej na pytanie: *Poniżej zestawiono różne formy aktywności studentów. W jakim stopniu te formy powinny być realizowane w czasie praktyk?*

*Odpowiedzi nie sumują się do 100% ze względu na możliwość udzielenia >1 odp. Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH.

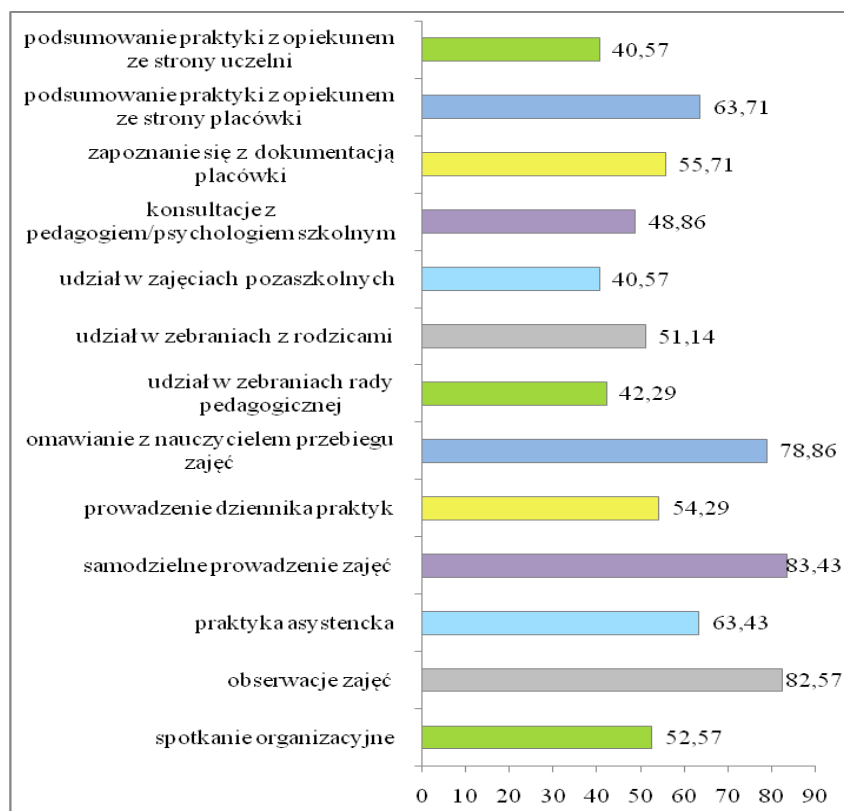
W omawianym badaniu zapytano studentów, jakie aktywności powinny być realizowane podczas praktyk (wykres 45, 46). Najczęściej wskazywano na samodzielne prowadzenie zajęć (80,7% wśród przyszłych anglistów, 83,4% wśród przyszłych nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej), obserwację zajęć doświadczonych nauczycieli (odpowiednio 77,7% oraz 82,6%), omawianie z nauczycielem przebiegu zajęć (analogicznie 69,3% oraz 78,9%) a także podsumowanie praktyk z opiekunem ze strony placówki (56,7% oraz 63,7%).

Wykres 45. Odsetek odpowiedzi studentów anglistyki na pytanie: *Jakie formy aktywności zdaniem Pana/i powinny pojawić się na praktykach?*

*Odpowiedzi nie sumują się do 100% ze względu na możliwość udzielenia >1 odp. Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH.

Wykres 46. Odsetek odpowiedzi studentów pedagogiki na pytanie: *Jakie formy aktywności zdaniem Pana/i powinny pojawić się na praktykach?*

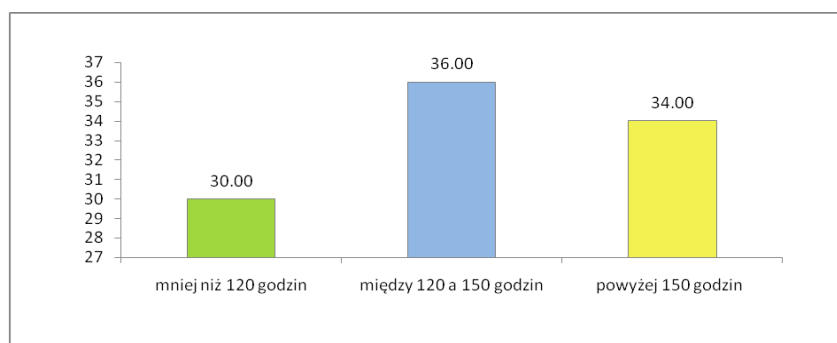
*Odpowiedzi nie sumują się do 100% ze względu na możliwość udzielenia >1 odp. Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH.

Jak można wnioskować na podstawie wyników badań, dla studentów bardzo ważne jest omawianie z nauczycielem zajęć oraz podsumowanie praktyki. Może to świadczyć, iż studentom brak jest informacji zwrotnej odnośnie tego, jak ulepszać swój warsztat pracy oraz jak radzić sobie z ewentualnymi brakami, które zostały ujawnione podczas praktyk.

Wskazuje to także na konieczność wprowadzenia takich aktywności do programów praktyk, co może wiązać się ze zwiększeniem zakresu obowiązków opiekunów praktyk²³, ale wydaje się niezbędne by zapewnić odpowiedni poziom praktyk. Jednocześnie warto zwrócić uwagę, iż aby możliwe było realizowanie wszystkich aktywności wymienianych zarówno przez studentów jak i nauczycieli, w stopniu wystarczającym by opanować umiejętności, jakie są z nimi związane, konieczne jest zapewnienie odpowiedniej długości trwania praktyk.

W dalszej części rozdziału zostały zaprezentowane wyniki badań dotyczące deklaracji studentów oraz nauczycieli dotyczących czasu trwania praktyk– opiekunów praktyk. Na wykresie 47 zostały zaprezentowane odpowiedzi studentów filologii angielskiej dotyczące czasu trwania odbytych przez nich praktyk - 36% ankietowanych zrealizowało praktyki w wymiarze od 120 do 150 godzin, 34% dłuższe niż 150 godzin, zaś 30% krótsze niż 120 godzin.

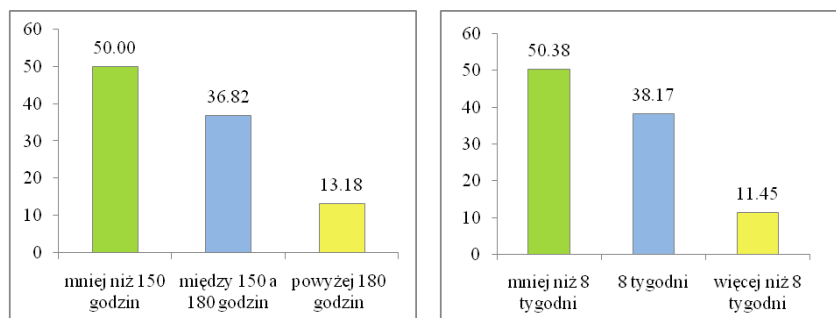
Wykres 47. Odsetek odpowiedzi studentów filologii anglistyki na pytanie: Proszę określić łączny czas trwania zrealizowanych przez Pana/ią praktyk. Czas prosimy podać w godzinach

Źródło: opracowanie własne podstawie na badań zrealizowanych przez WSH

²³ Temat obowiązków opiekunów praktyk został szerzej omówiony w rozdziale 5.5.

Wykres 48. Odsetek odpowiedzi studentów pedagogiki na pytanie: Proszę określić łączny czas trwania zrealizowanych przez Pana/ią praktyk. Czas prosimy podać w godzinach, tygodniach, zależnie od wymagań uczelni kierującej.

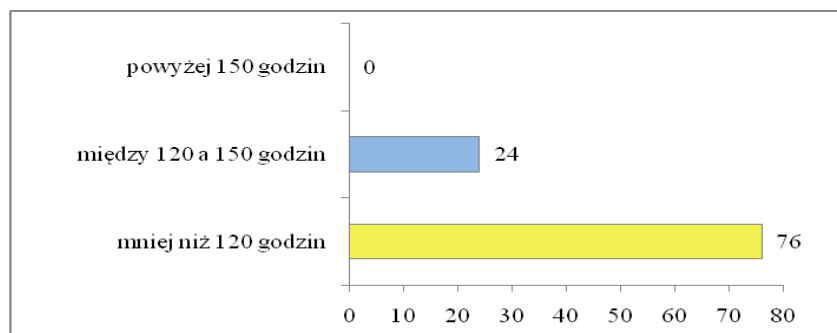
Źródło: opracowanie własne podstawie na badań zrealizowanych przez WSH

W przypadku studentów pedagogiki (wykres 48) połowa z nich odbyła praktyki krótsze niż 150 godzin, czas trwania praktyk powyżej 180 godzin deklarowało jedynie 13,2% ankietowanych, także połowa badanych odbywała praktyki krótsze niż 8 tygodni (tygodniowy wymiar czasu praktyk dłuższy niż wymieniony, deklarowało jedynie 11,5%).

Nauczycieli języka angielskiego także zapytano o długość trwania praktyk w placówkach, gdzie pracują. Z ich deklaracji wynika, iż w większości przypadków (76%) praktyki trwają mniej niż 120 godzin, u ok. co czwartego z badanych czas trwania praktyk wynosił od 120 a 150 godzin, żaden z badanych nie spotkał się w swojej placówce z praktyką trwającą dłużej niż 150 godzin.

Także nauczyciele edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej odpowiadali na pytania dotyczące czasu trwania praktyk w ich placówce.

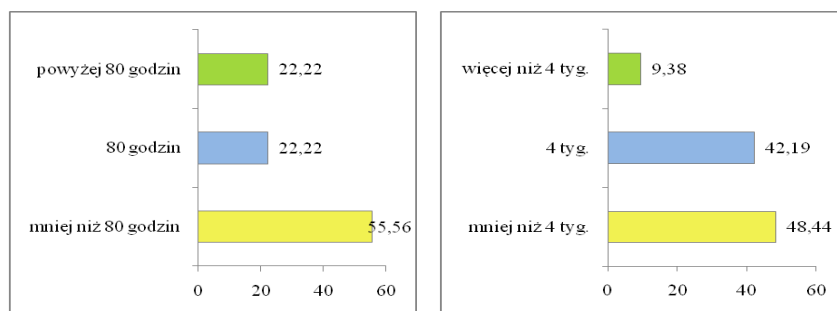
Wykres 49. Odsetek odpowiedzi nauczycieli języka angielskiego na pytanie: Proszę określić czas trwania realizowanych w Pana/i placówce praktyk.

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH

Z deklaracji opiekunów- nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej wynika, iż praktyki najczęściej trwały mniej niż 80 godzin (55,6%) oraz krócej niż 4 tygodnie (48,4%). Realizację praktyk trwających dłużej niż 80 godzin deklarowało 22,2% nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej, zaś dłużej niż 4 tygodnie – jedynie 9,4%.

Wykres 50. Odsetek odpowiedzi nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej na pytanie: Proszę określić czas trwania realizowanych w Pana/i placówce praktyk. Czas prosimy podać w tygodniach lub godzinach, zależnie od wymagań uczelni

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH

Jak wynika z przedstawionych danych, respondenci najczęściej wybierali te spośród odpowiedzi, które wskazywały na relatywnie krótki okres trwania praktyk. Tymczasem we wcześniejszej części opracowania sygnalizowano, że odpowiednia ilość godzin praktyk jest niezbędna, do zrealizowania wszystkich aktywności w stopniu wystarczającym by przygotować studentów do wykonywania zawodu.

Dodatkowym dowodem wpływu długości praktyk na efektywność procesu kształcenia przyszłych nauczycieli mogą być – w przypadku studentów pedagogiki – wyniki analizy współczynników korelacji Spearmana (tabela 3). Respondenci tym wyżej oceniali swoje umiejętności – we wszystkich wyszczególnionych zakresach – im większa liczba godzin przypadała na odbycie praktyk. Szczególnie widoczne jest to w przypadku umiejętności wychowawczych – istnieje słaba współzależność, ale statystycznie istotna – poziom istotności testu $p=0,001$.

Tabela 3. Współczynniki korelacji Spearmana pomiędzy czasem trwania praktyk (pytanie: Proszę określić łączny czas trwania zrealizowanych przez Pana/ią praktyk) a oceną efektów praktyk (pytanie: Jak ocenia Pan/i swoje przygotowanie w zakresie?)

Kierunek studiów	Efekty praktyk			
	umiejętności wychowawcze	umiejętności organizacyjne	umiejętności dydaktyczne	umiejętności zastosowania wiedzy teoretycznej w praktyce
filologia angielska	n.i.	n.i.	n.i.	n.i.
pedagogika	0,185***	0,143**	0,172**	0,128*

* $p<0,05$; ** $p<0,01$; *** $p<0,001$

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH

W dalszej części zostały przedstawione wyniki badań dotyczące tego, czy zdaniem respondentów czas praktyk, jakie realizowali był ich zdaniem wystarczający.

Tabela 4. Rozkład odpowiedzi studentów anglistyki oraz pedagogiki na pytania: Proszę określić łączny czas trwania zrealizowanych przez Pana/ią praktyk oraz Proszę ocenić przydział czasu na poszczególne zadania realizowane w ramach praktyk

Czas trwania praktyki	Ocena przydziału czasu na poszczególne zadania realizowane w ramach praktyk								
	obserwacja zajęć			asystowanie			prowadzenie zajęć		
	Czas wystarczający	Czas niewystarczający	Ogółem	Czas wystarczający	Czas niewystarczający	Ogółem	Czas wystarczający	Czas niewystarczający	Ogółem
Studenci filologii angielskiej									
mniej niż 120 godz.	95,56	4,44	30,00	65,91	34,09	29,53	93,33	6,67	30,00
między 120 a 150 godz.	94,44	5,56	36,00	66,67	33,33	36,24	83,33	16,67	36,00
powyżej 150 godz.	94,12	5,88	34,00	70,59	29,41	34,23	90,20	9,8	34,00
Ogółem	94,67	5,33	150 (100%)	67,79	32,21	149* (100%)	88,67	11,33	150 (100%)
Studenci pedagogiki									
mniej niż 8 tygodni	81,08	18,92	50,00	71,03	28,97	49,49	73,65	26,35	50,00
8 tygodni	88,07	11,93	36,82	82,57	17,43	37,2	76,15	23,85	36,82
więcej niż 8 tygodni	84,62	15,38	13,18	79,49	20,51	13,31	74,36	25,64	13,18
Ogółem	84,12	15,88	296** (100%)	76,45	23,55	293*** (100%)	74,66	25,34	296** (100%)

* – jeden respondent nie udzielił odpowiedzi na pytanie

** – 54 respondentów nie udzieliło odpowiedzi na pytanie

** – 57 respondentów nie udzieliło odpowiedzi na pytanie

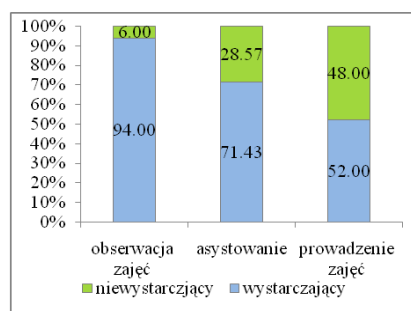
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH

W przypadku studentów anglistyki (por. tabela 4) 32,2% deklarowało, iż ich zdaniem czas poświęcony na asystenturę był niewystarczający, w przypadku prowadzenia zajęć deklarowało tak 11,3%, zaś w przypadku obserwacji 5,3%. Co czwarty z badanych studentów pedagogiki twierdził, iż czas poświęcony podczas praktyk na asystowanie oraz prowadzenie zajęć był niewystarczający, 16% sformułowało taką deklarację w przypadku obserwacji zajęć zaś 25% w przypadku prowadzenia zajęć.

Studenci anglistyki, którzy określili czas przydzielony na poszczególne zadania, jako satysfakcjonujący, zazwyczaj odbywali praktyki w wymiarze mniejszym niż 120 godzin. W tej grupie 95,6% respondentów, którzy uznali czas przeznaczony na obserwację zajęć jako wystarczający, odbywało praktyki w tym wymiarze godzin. Praktyki trwające krócej niż 120 godzin odbyło także 93,3% studentów, którzy ocenili czas przeznaczony na prowadzenie zajęć jako zadawalający. Dopiero praktyki trwające 150 godzin pozwoliły studentom na pozytywną opinię na temat przydzielonego czasu na asystowanie (największy odsetek osób – 70,6% – odbyło praktyki w tym wymiarze godzin i pozytywnie oceniło czas przeznaczony na asystowanie).

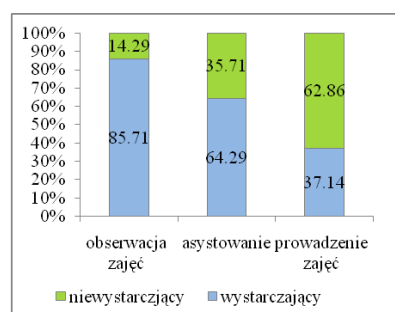
Z kolei studenci pedagogiki, którzy pozytywnie ocenili czas przeznaczony na obserwację zajęć, odbywali praktyki głównie w wymiarze 8 tygodni. Czas przydzielony na prowadzenie zajęć jako wystarczający – był oceniany najrzadziej. Wśród osób, które uznały, że czas na prowadzenie zajęć był adekwatny do ich potrzeb największy odsetek ankietowanych odbył praktyki w czasie równym 8 tygodniom (76,2%).

Wykres 51. Odsetek odpowiedzi nauczycieli języka angielskiego na pytanie: Proszę ocenić przydział czasu na poszczególne zadania realizowane w ramach praktyk

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH

Wykres 52. Odsetek odpowiedzi nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej na pytanie: Proszę ocenić przydział czasu na poszczególne zadania realizowane w ramach praktyk

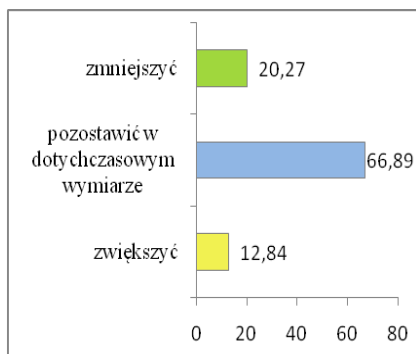
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH

Jak zaprezentowano na wykresach 51 oraz 52 badani nauczyciele bardziej krytycznie oceniali wymiar czasu poświęcony na poszczególne aktywności. Uprawniona wydaje się teza, iż bardziej krytyczne oceny wśród nauczycieli wynikają z ich bogatego doświadczenia zawodowego, natomiast studenci mają możliwość weryfikacji swoich umiejętności zdobytych na praktykach, dopiero podczas pracy zawodowej (dlatego też ich oceny odnośnie czasu trwania praktyk mogą być bardziej pozytywne).

Wśród nauczycieli języka angielskiego prawie co trzeci deklarował, iż czas przeznaczony w trakcie praktyk studenckich na asystowanie jest niewystarczający, prawie co drugi stwierdził, iż jest tak w przypadku czasu poświęconego na samodzielne prowadzenie zajęć przez studentów. Nauczyciele edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej formułowali jeszcze bardziej krytyczne oceny – 14,3% z nich uważało, iż czas poświęcony na obserwację jest niewystarczający, 35,7% iż jest tak w przypadku asystentury, zaś ponad połowa, iż za mało czasu przeznaczone jest na samodzielne prowadzenie zajęć przez studentów. Różnice w opiniach dwóch grup nauczycieli mogą wynikać z faktu, iż w przypadku praktyki dla przyszłych nauczycieli angielskiego, większy nacisk wywierany jest na umiejętności dydaktyczne, zaś w przypadku studentów pedagogiki, na umiejętności wychowawcze, których wykształcenie może być szczególnie trudne w krótkim czasie.

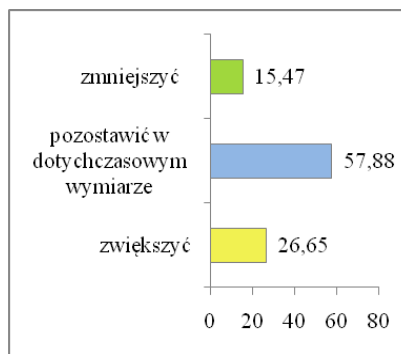
W badaniu zapytano obydwie grupy respondentów (studentów oraz nauczycieli), o to, czy ich zdaniem czas praktyk powinien ulec zmianie. Należy wskazać, iż w przypadku studentów na udzielone odpowiedzi mógł mieć wpływ fakt, że większość z nich stanowili studiumyjący niestacjonarnie, spośród których zapewne znaczna część łączy pracę zawodową z edukacją. W przypadku takich osób, odbywanie praktyk może wiązać się z koniecznością zwolnienia się z pracy na czas praktyk bądź wzięcia urlopu itp., dlatego też osoby w takiej sytuacji mogą negatywnie opiniować propozycję wydłużenia czasu praktyk.

Wykres 53. Odsetek odpowiedzi studentów anglistyki na pytanie: Czy wymiar godzin przeznaczonych na praktyki należy:

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH.

Wykres 54. Odsetek odpowiedzi studentów pedagogiki: Czy wymiar godzin przeznaczonych na praktyki należy:

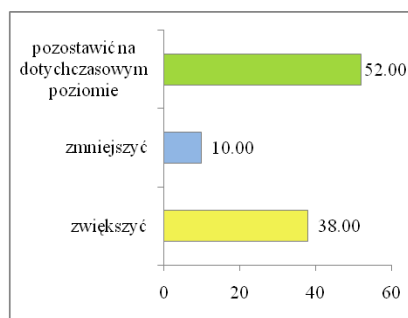

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH.

Jak wynika z danych przedstawionych na powyższych wykresach, większość studentów deklarowała, iż wymiar praktyk powinien pozostać niezmienny, ponadto 20,3% studentów filologii wolałaby, żeby uległ on skróceniu (15,5% wśród studentów pedagogiki). Natomiast za zwiększeniem wymiaru praktyk opowiedziało się 12,8% przyszłych anglistów oraz ok. co czwarty przyszły nauczyciel edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej.

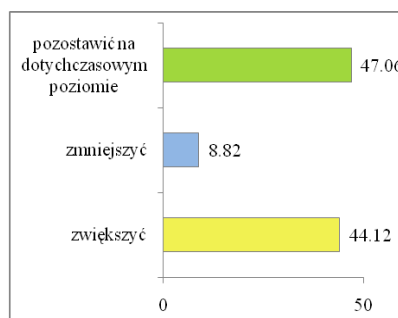
Nauczyciele także zostali zapytani czy ich zdaniem, wymiar godzin przeznaczonych na praktyki należy zmienić (rozkład odpowiedzi został przedstawiony na wykresie 55 i 56). Około połowa badanych uważała, iż należałoby pozostawić praktyki w dotychczasowym wymiarze godzin (taką opinię wyraziło 52% nauczycieli języka angielskiego oraz 47,1% nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej), ok. co dziesiąty z badanych nauczycieli postulował zmniejszenie wymiaru godzinowego praktyk, zaś 38% anglistów oraz 44,1% wśród nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej deklarowało, iż czas ten należy zwiększyć.

Wykres 55. Odsetek odpowiedzi nauczycieli języka angielskiego na pytanie: czy wymiar godzin przeznaczonych na praktyki należy:

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH.

Wykres 56. Odsetek odpowiedzi nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej: czy wymiar godzin przeznaczonych na praktyki należy:

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH.

Dane zaprezentowane w niniejszym rozdziale wskazują na duże rozbieżności pomiędzy liczbą umiejętności, które zdaniem respondentów z obydwu grup powinny być wykształcone podczas praktyk (poprzez realizację odpowiednich aktywności), a czasem, jaki jest poświęcony na praktyki.

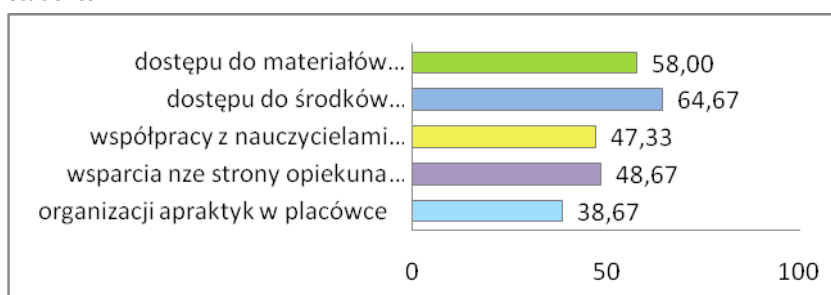
5.4 Przygotowanie placówek do prowadzenia praktyk pedagogicznych w opinii respondentów

W badaniu ankietowym poruszono także tematykę przygotowania placówek do przyjmowania studentów na praktyki.

Jak przedstawiono na wykresach 57 i 58, zdaniem studentów, placówki powinny być lepiej przygotowane do prowadzenia praktyk w zakresie dostępu do środków dydaktycznych (64,7% studentów anglistyki oraz 64% studentów pedagogiki) oraz materiałów metodycznych (analogicznie 58% i 62,3%). Przyczyną takiego stanu rzeczy wydaje się być niewystarczające wyposażenie niektórych placówek, bądź też niedostępianie tego typu materiałów lub środków praktykantom.

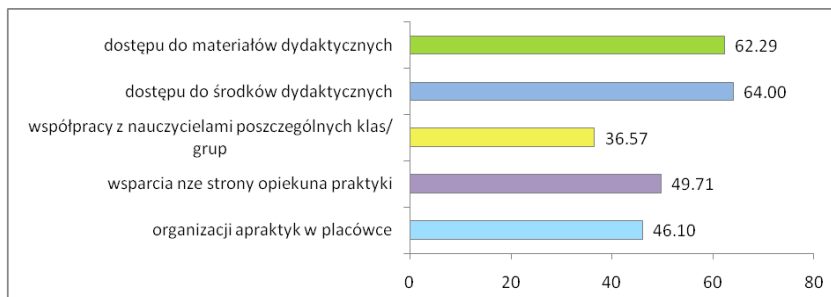
Jednocześnie dość wysokie odsetki wskazań, odnośnie dziedzin, w których placówki powinny być lepiej przygotowane, odnotowano także w przypadku konieczności wsparcia studenta ze strony opiekuna praktyki (studenci anglistyki 48,7%, pedagogiki 49,7%).

Wykres 57. Odsetek odpowiedzi studentów anglistyki na pytanie: W jakim zakresie placówki powinny być lepiej przygotowane do odbywania praktyk przez studentów?

*Odpowiedzi nie sumują się do 100% ze względu na możliwość udzielenie więcej niż 1 odpowiedzi.
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH.

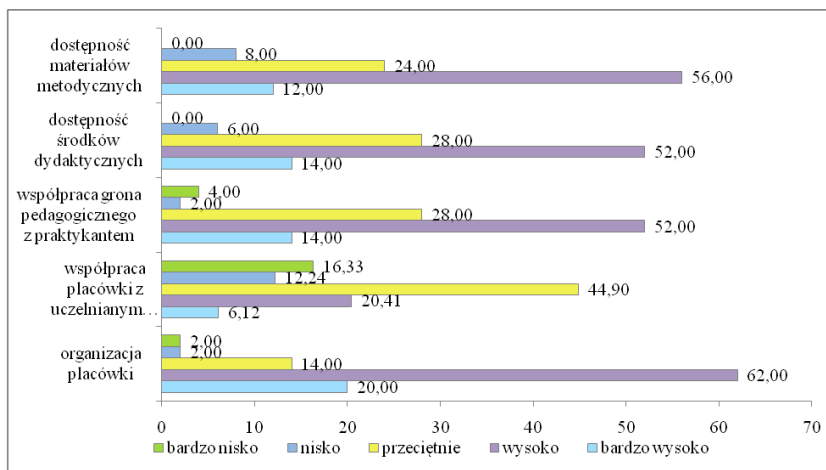
Wykres 58. Odsetek odpowiedzi studentów pedagogiki na pytanie: W jakim zakresie placówki powinny być lepiej przygotowane do odbywania praktyk przez studentów?

*Odpowiedzi nie sumują się do 100% ze względu na możliwość udzielenie więcej niż 1 odpowiedzi.
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH.

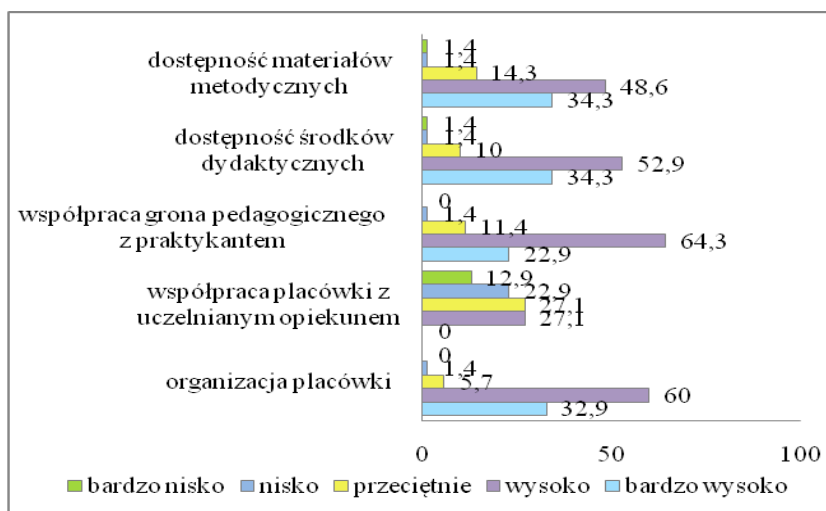
W badaniu nauczycieli zapytano także o ocenę macierzystych placówek – pod względem przygotowania ich do realizacji praktyk. Uzyskane odpowiedzi przedstawiono na wykresach 59 i 60.

Wykres 59. Odsetek odpowiedzi nauczycieli języka angielskiego na pytanie: *Jak Pan/i ocenia swoją placówkę w zakresie przygotowania jej do realizacji praktyk pedagogicznych?*

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH

Wykres 60. Odsetek odpowiedzi nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej na pytanie: *Jak Pan/i ocenia swoją placówkę w zakresie przygotowania jej do realizacji praktyk pedagogicznych?*

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH

Nauczyciele oceniali swoje placówki zdecydowanie pozytywnie – w większości przypadków wszystkie aspekty (a zatem dostępność do materiałów metodycznych, dostępność środków dydaktycznych, współpracy grona pedagogicznego z praktykantem oraz organizacja placówki) były ocenione wysoko bądź bardzo wysoko. Jedynie współpraca z opiekunem ze strony uczelni była przez badanych oceniana raczej negatywnie (nisko oraz bardzo nisko) – zarówno wśród nauczycieli języka angielskiego (16,3% bardzo nisko, 12,2% nisko), jak i edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej (analogicznie 12,9% oraz 22,9%). Nauczyciele pozytywnie oceniali swoje placówki, jednak jednym z czynników, który może mieć wpływ na wysokie odsetki odpowiedzi pozytywnych, może być niechęć do wydawania negatywnych ocen na temat swojego miejsca pracy.

Tabela 5. Współczynniki korelacji V-Cramera pomiędzy danymi metryczkowymi , a oceną placówki (pytanie: *Jak Pan/i ocenia swoją placówkę w zakresie przygotowania jej do realizacji praktyk pedagogicznych?*)

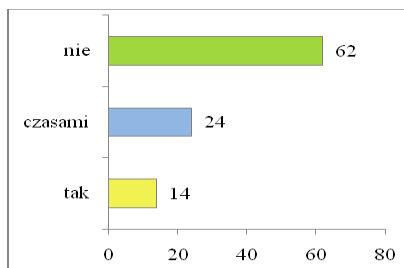
Dane metryczkowe	Ocena placówki w zakresie jej przygotowania do realizacji praktyk pedagogicznych				
	organizacja placówki	współpraca placówki z uczelnianym opiekunem	współpraca grona pedagogicznego z praktykantem	dostępność środków dydaktycznych	dostępność materiałów metodycznych
nauczyciele języka angielskiego					
pleć	n.i.	n.i.	0,4112	n.i.	n.i.
kierunek studiów	0,546	n.i.	n.i.	0,405	n.i.
staż pracy	n.i.	n.i.	n.i.	0,387	n.i.
stopień awansu zawodowego	n.i.	n.i.	n.i.	n.i.	0,348
nauczyciele edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej					
kierunek studiów	n.i.	n.i.	n.i.	0,572	0,594
staż pracy	n.i.	n.i.	n.i.	0,715	0,715
stopień awansu zawodowego	0,415	n.i.	n.i.	0,591	0,598

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH

Warto w tym miejscu omówić nie tylko przygotowanie placówek do realizacji praktyk, ale też rolę, jaką pełnią w tym procesie uczelni. Na wcześniejszych wykresach pojawiały się odpowiedzi dotyczące współpracy uczelni z placówką (w której studenci odbywają praktyki). Z kolei w części teoretycznej (por. rozdz. 3) wskazano, iż współpraca wszystkich podmiotów zaangażowanych w organizację i realizację praktyk jest niezwykle istotna.

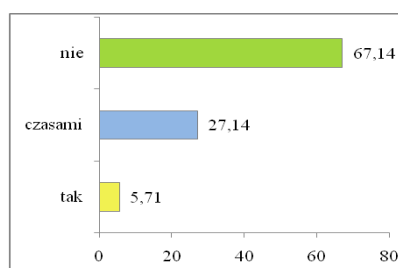
Jak zostało przedstawione na wykresach 61 i 62, zdaniem badanych opiekunów ze strony placówek, w większości przypadków opiekunowie praktyk ze strony uczelni nie wykazywali zainteresowania ich przebiegiem. Jedynie 14% nauczycieli języka angielskiego deklarowało, iż opiekunowie ze strony uczelni byli zainteresowani podstępami swoich podopiecznych. W przypadku nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej ten odsetek był jeszcze niższy - 5,7%.

Wykres 61. Odsetek odpowiedzi nauczycieli języka angielskiego na pytanie: Czy w trakcie trwania praktyk opiekun ze strony uczelni wykazywał zainteresowanie ich przebiegiem?

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH

Wykres 62. Odsetek odpowiedzi nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej na pytanie: Czy w trakcie trwania praktyk opiekun ze strony uczelni wykazywał zainteresowanie ich przebiegiem?

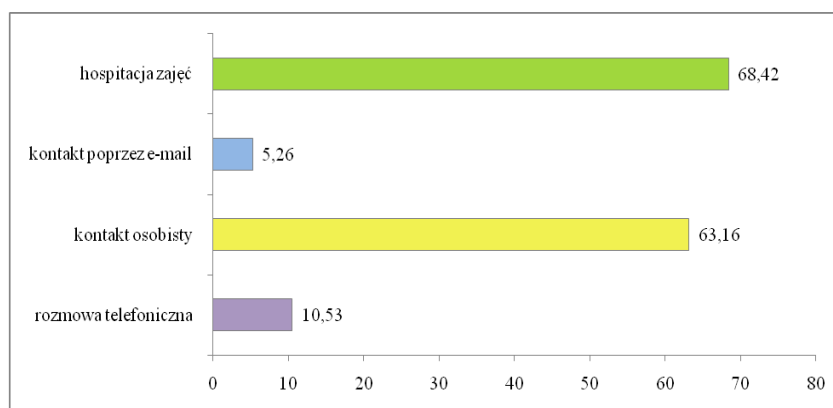
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH

Nauczycieli – opiekunów praktyk zapytano także, jak wyglądał kontakt z opiekunami praktyk ze strony uczelni – pytanie zostało skierowane tylko do tych nauczycieli, którzy zadeklarowali,

iż opiekunowie uczelniani wykazywali zainteresowanie odnośnie przebiegu praktyk (a zatem odpowiadało na nie 14% anglistów oraz jedynie 5,7% nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej).

Nauczyciele języka angielskiego (którzy w poprzednim pytaniu deklarowali, iż kontakt ten miał miejsce) wskazywali, iż najczęstszą formą zainteresowania ze strony uczelnianych opiekunów był kontakt osobisty, bądź hospitacja zajęć (odpowiednio 68,4% oraz 63,2%). Najrzadziej był to kontakt poprzez email bądź telefon (odpowiednio 5,3% oraz 10,5%).

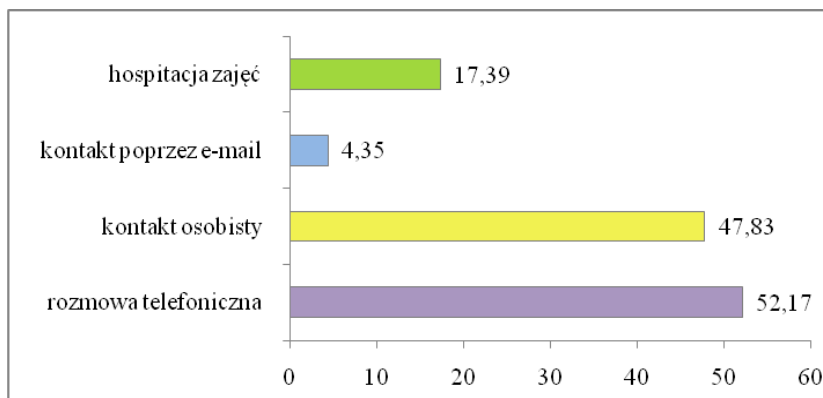
Wykres 63. Odsetek odpowiedzi nauczycieli języka angielskiego na pytanie: Jeżeli opiekun ze strony uczelni wykazywał zainteresowanie przebiegiem praktyk, to proszę zaznaczyć formę kontaktu:

*Odpowiedzi nie sumują się do 100% ze względu na możliwość udzielenie więcej niż 1 odpowiedzi.
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH.

W przypadku nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej najczęstszy kontakt z opiekunem praktyk ze strony uczelni odbywał się w formie telefonicznej (52,2%) oraz poprzez kontakt osobisty (47,8%). Mniej popularne formy to hospitacja zajęć (17,4%) oraz kontakt poprzez email (4,3%). Jak wynika z przytoczonych wyników badań uczelniani opiekunowie praktyk często nie wykazują zainteresowania swoimi podopiecznymi oraz ich postępami.

Wykres 64. Odsetek odpowiedzi nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej na pytanie: *Jeżeli opiekun ze strony uczelni wykazywał zainteresowanie przebiegiem praktyk, to proszę zaznaczyć formę kontaktu:*

*Odpowiedzi nie sumują się do 100% ze względu na możliwość udzielenie więcej niż 1 odpowiedzi.
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH.

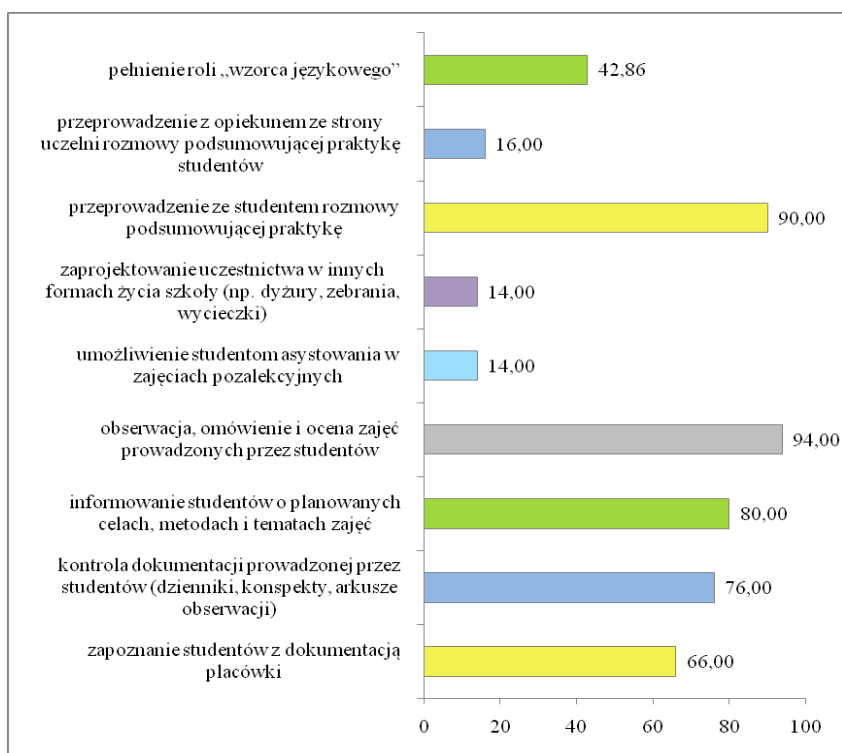
5.5 Wynagrodzenia opiekunów praktyk

Jak wspomniano we wstępnej części niniejszego rozdziału, ankiety kierowane do nauczycieli – opiekunów praktyk zawierały pytania dotyczące wynagrodzeń. Jak wykazała analiza stanu prawnego, jedynie uczelnie publiczne (finansowane ze środków państwowych) mają obowiązek wypłacać wynagrodzenia opiekunom praktyk (jednak sumy te nie są porównywalne np. do stawek godzinowych, jakie nauczyciele otrzymują za swoją pracę z uczniami). Natomiast w przypadku uczelni niepublicznych, to w ich gestii leży decyzja, czy zdecydują się na wygospodarowanie środków na wynagrodzenia, za dodatkową pracę nauczycieli, jaką jest kształcenie praktykantów. Warto wskazać, iż nauczyciele, z tytułu opieki nad praktykantami, obciążeni są wieloma dodatkowymi obowiązkami, co zostało przedstawione na poniższych wykresach.

Na wykresie 65 zaprezentowano obowiązki, jakie wykonują nauczyciele języka angielskiego z tytułu opieki nad przebiegiem praktyk pedagogicznych. Najczęściej deklarowane to: obserwacja,

omówienie i ocena zajęć prowadzonych przez studentów (94%), przeprowadzenie ze studentem rozmowy podsumowującej praktykę (90%); informowanie studentów o planowanych celach, metodach i tematach zajęć (80%); kontrola dokumentacji prowadzonej przez studentów (76%). Rzadziej realizowane obowiązki to przeprowadzenie z opiekunem ze strony uczelni rozmowy podsumowującej praktykę studentów (16%), zaprojektowanie uczestnictwa praktykantów w innych formach życia szkoły (14%), umożliwienie studentom asystowania w zajęciach pozalekcyjnych (14%)

Wykres 65. Odsetek odpowiedzi nauczycieli języka angielskiego na pytanie: *Jakie są zwykle Pana/i obowiązki w związku z opieką nad praktykantami?*

*Odpowiedzi nie sumują się do 100% ze względu na możliwość udzielenie więcej niż 1 odpowiedzi.
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH.

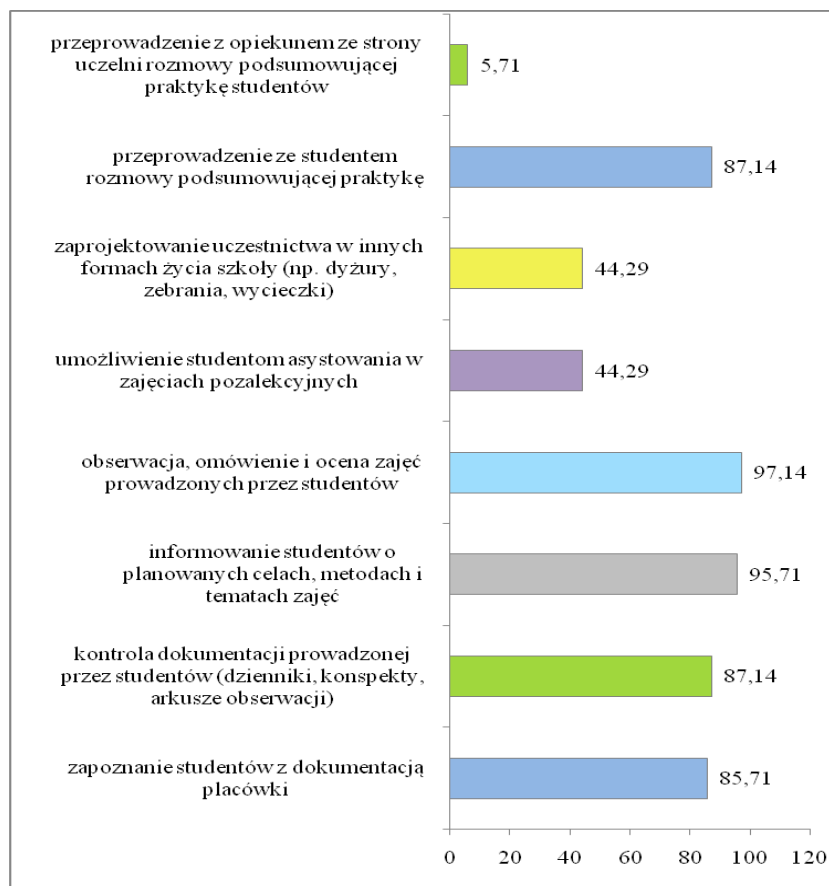
Takie samo pytanie zadano nauczycielom edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej. Najczęściej wymieniane obowiązki w tej grupie to: obserwacja, omówienie i ocena zajęć prowadzonych przez studentów (97,1%); informowanie studentów o planowanych celach, metodach i tematach zajęć (95,7%); przeprowadzenie ze studentem rozmowy podsumowującej praktykę (87,1%); kontrola dokumentacji prowadzonej przez studentów (87,1%), zapoznanie studentów z dokumentacją placówki (85,7%). W tej grupie respondentów częściej niż wśród nauczycieli języka angielskiego, deklarowano podejmowanie takich obowiązków jak projektowanie uczestnictwa studenta w innych formach życia szkoły (44,3%), umożliwienie studentom asystowania w zajęciach pozalekcyjnych (44,3%). W badanej grupie najrzadziej występujący obowiązek to rozmowa z opiekunem praktyk ze strony uczelni (5,7%).

Z danych zaprezentowanych na powyższych wykresach wynika, iż nauczyciele będący jednocześnie opiekunami praktyk muszą realizować z tego tytułu wiele dodatkowych obowiązków, za co nie zawsze otrzymują oni gratyfikację. Potwierdzają to wyniki badań omawianych w niniejszym raporcie. W badaniu ankietowym zapytano nauczycieli, czy otrzymywali gratyfikację za opiekę nad praktykantami.

Wśród nauczycieli anglistyki większość z nich otrzymywała wynagrodzenie z tytułu opieki nad praktykantem zawsze (53,1%) bądź czasem (32,7%). Nigdy nie otrzymało wynagrodzenia 14,3% w tej grupie respondentów. Wśród nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej, 48,6% nigdy nie otrzymało takowej gratyfikacji, czasem otrzymywała ją 44,3%, natomiast zawsze – mniej, niż co dziesiąty (7,1%) respondent w tej grupie.

Nauczycieli, którzy otrzymywali wynagrodzenie, zapytano także o jego wysokość, graficzna prezentacja odsetków odpowiedzi na to pytanie znajduje się na wykresach 67 i 68. Wśród nauczycieli angielskiego 52,4% otrzymało gratyfikację za opiekę na praktykantem w wysokości do 100 zł (wśród wynagradzanych nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej odsetek ten wyniósł 82,5%). Gratyfikację od 100 zł do 200 zł otrzymało odpowiednio 45,2% anglistów oraz 15,% nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej, zaś powyżej 200 zł analogicznie 2,4% i 2,5%.

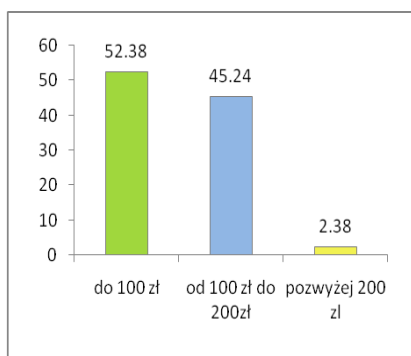
Wykres 66. Odsetek odpowiedzi nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej na pytanie: *Jakie są zwykle Pana/i obowiązki w związku z opieką nad praktykantami*

*Odpowiedzi nie sumują się do 100% ze względu na możliwość udzielenie więcej niż 1 odpowiedzi.

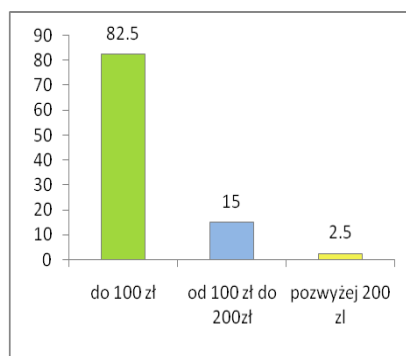
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH.

Wykres 67. Odsetek odpowiedzi nauczycieli języka angielskiego na pytanie: *Jeśli otrzymywał pan gratyfikację, to jaka była jej przeciętna wysokość (kwota brutto za 1 praktykanta)?*

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH

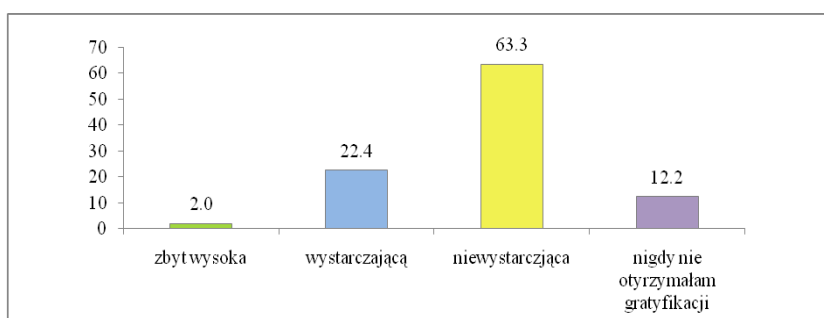
Wykres 68. Odsetek odpowiedzi nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej na pytanie: *Jeśli otrzymywał pan gratyfikację, to jaka była jej przeciętna wysokość (kwota brutto za 1 praktykanta)?*

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH

Nauczycieli biorących udział w badaniu zapytano jak oceniają wysokość gratyfikacji otrzymanej z tytułu opieki nad praktykantami, co zaprezentowano na wykresach 69 i 70.

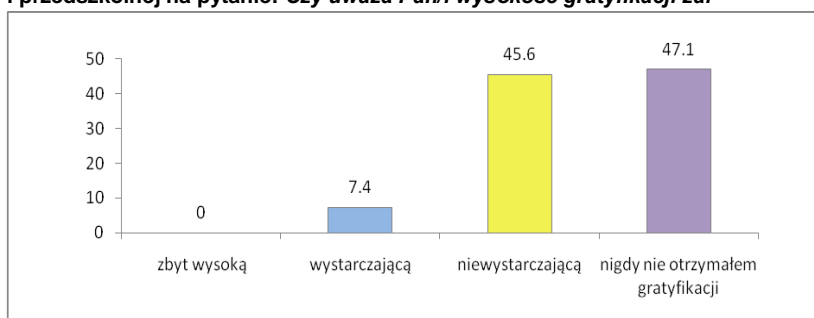
Wykres 69. Odsetek odpowiedzi nauczycieli języka angielskiego na pytanie: *Czy uważa Pan/i wysokość gratyfikacji za*

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH

Wśród anglistów większość (63,3%) określiła ją jako niewystarczającą, przy czym 12,2% nigdy nie otrzymało takowej. Z kolei 22,4% deklaroowało, iż gratyfikacja jaką otrzymywali jako opiekunowie praktyk była wystarczającą. Wśród nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej prawie połowa nigdy nie otrzymała gratyfikacji (47,1%), zaś 45,6% uznało ją za niewystarczającą. Jedynie mniej niż co dziesiąty respondent z tej grupy (7,4%) deklaroował, iż była ona zadowalająca.

Wykres 70. Odsetek odpowiedzi nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej na pytanie: Czy uważa Pan/i wysokość gratyfikacji za:

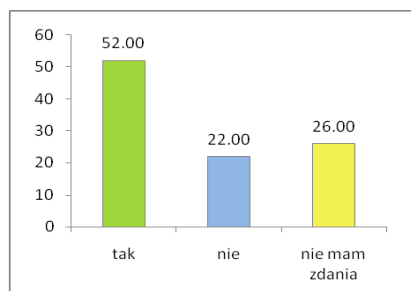

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH.

Ponadto respondentów zapytano, czy ich zdaniem wynagrodzenie wpływa na zaangażowanie opiekuna w organizację praktyk. Jak przedstawiono na wykresie 71 oraz 72, ponad połowa anglistów (52%) oraz 41,4% nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej deklaroowała, że gratyfikacja ma wpływ na zaangażowanie.

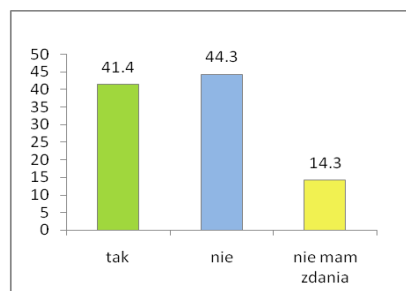
Należy wskazać, że dość znaczne były także odsetki w przypadku odpowiedzi „nie mam zdania”. Odpowiedział tak, co czwarty badany anglista oraz co siódmy nauczyciel edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej. Może wskazywać to na drażliwość tego pytania, wydaje się wysoce prawdopodobne, że część respondentów była niechętna do deklarowania uzależnienia zaangażowania w pracę z praktykantem od otrzymywanego wynagrodzenia.

Wykres 71. Odsetek odpowiedzi nauczycieli języka angielskiego na pytanie: Czy otrzymywanie gratyfikacji, zdaniem Pana/i, warunkuje zaangażowanie opiekuna w organizację praktyk?

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH

Wykres 72. Odsetek odpowiedzi nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej na pytanie: Czy otrzymywanie gratyfikacji, zdaniem Pana/i, warunkuje zaangażowanie opiekuna w organizację praktyk?

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH

Rozważając zagadnienia związane z jakością oraz efektywnością programów praktyk pedagogicznych, godnym uwagi rozwiązaniem wydaje się wynagradzanie opiekunów, także ze strony niepublicznych uczelni. Należy wskazać, że praktyki trwają zwykle co najmniej kilka tygodni. Minimum godzinowe jest regulowane prawnie, przy czym mając na uwadze zwiększenie szans przyszłych absolwentów na rynku pracy warto je wydłużyć. Jak wynika z analizowanych wyników badań, wynagrodzenie raczej ma wpływ na zaangażowanie nauczycieli w praktyki. Uprawnione wydaje się twierdzenie, iż nauczyciele zmotywowani do pracy ze studentem (także wynagrodzeniem) sprawią, iż osiągnie on lepsze wyniki i więcej nauczy się podczas praktyk. Lepsze przygotowanie absolwentów do wykonywania zawodu może wpłynąć na ich sytuację na rynku pracy oraz przyczynić się do zwiększenia renomy uczelni, która ich wykształciła.

6. Wnioski i rekomendacje

Jak zostało zasygnalizowane w rozdziale 2.1., zaprezentowana w opracowaniu analiza wyników badań (zarówno ankietowych jak i *desk research*) pozwoliła na wskazanie słabych oraz mocnych stron praktyk pedagogicznych (zarówno jeśli chodzi o same programy jak i ich wdrażanie oraz realizację). W tej części raportu zostały zestawione główne wnioski oraz rekomendacje sformułowane na podstawie wcześniejszych analiz.

- Bardzo istotna konkluzja sformułowana zarówno na podstawie analizy *desk research* jak i dzięki uzyskanemu materiałowi badawczemu (badanie ankietowe wśród studentów oraz nauczycieli-opiekunów praktyk) dotyczy czasu praktyk. Przede wszystkim badania ankietowe ujawniły, iż istnieje duża rozbieżność pomiędzy liczbą umiejętności, które zdaniem respondentów z obydwu grup powinny być wykształcone podczas praktyk (poprzez realizację odpowiednich aktywności), a czasem, jaki jest poświęcony na praktyki. Dlatego **rekomendowane jest by w programie określić odpowiedni czas trwania praktyk (jak wynika z badań część respondentów odbywała praktyki krótsze niż 80 godzin²⁴), a także, co zostało przedstawione w rozdziale 3, by w programach w sposób precyzyjny „rozpisywać” czas trwania poszczególnych aktywności oraz by do zaliczenia praktyki było wymagane odbycie określonej liczby godzin w ramach każdej z aktywności (a zatem by studenci, chcąc uzyskać zaliczenie praktyki, zobligowani byli do przeprowadzenia danej liczby godzin zajęć samodzielnie, danej liczby godzin obserwacji oraz asystentury etc).** Ponadto obie grupy respondentów wskazywały, iż wykorzystywanie wiedzy teoretycznej w praktyce stanowi dla nich ważną kwestię, dlatego wskazane jest by położyć na nią szczególny nacisk, co może się odbywać poprzez zwiększanie wymiaru godzinowego praktyk. **Dlatego warto rekomendować zwiększenie liczby godzin**

²⁴ Tak niewielka liczba godzin odbytych praktyk, może wynikać z faktu iż studenci ci, jeszcze nie ukończyli studiów i liczba ta dotyczy np. pierwszego bloku praktyk, jednak na podstawie wyników badań nie można tej tezy zweryfikować. Dlatego konieczne jest określanie w programie praktyk, takiej liczby godzin by była ona zgodna z aktami prawnymi obowiązującymi w tym zakresie.

praktyk zarówno w ramach filologii angielskiej jak i pedagogiki, co może zaowocować lepszym przygotowaniem studentów do przyszłej pracy zawodowej. Ponadto należy rozważyć współpracę uczelni z placówkami edukacyjnymi np. odnośnie konsultacji programów nauczania, czy też wprowadzenia dodatkowych zajęć dla studentów np. warsztatów, poświęconych pracy w placówkach edukacyjnych oraz wykorzystywaniu wiedzy teoretycznej w środowisku pracy.

- Kolejnym wnioskiem, który związany jest z czasem praktyk dotyczy rozplanowania, już na etapie formułowania programu, podziału czasu na poszczególne aktywności. Podział czasu praktyk pomiędzy poszczególne zadania wydaje się konieczny dla zapewnienia ich prawidłowego przebiegu, a tym samym dla osiągnięcia przypisywanych im celów. Przypisanie wymiaru godzinowego poszczególnym zadaniom, już na etapie formułowania programu, wydaje się konieczne, np. w kontekście zagwarantowania odpowiedniej liczby godzin poświęconych na samodzielne prowadzenie zajęć, co jest niezbędne, by w sposób kompleksowy przygotować przyszłych nauczycieli do wykonywania zawodu. **Dlatego rekomendowane jest, by w programach praktyk pedagogicznych uwzględniać dokładny czas trwania praktyki, w wymiarze godzinowym oraz zaplanować (także godzinowo) poszczególne formy aktywności studentów. Niezwykle istotne jest zwłaszcza, by w programach dokładnie określić czas przeznaczony na samodzielne prowadzenie zajęć (znaczenie tej formy aktywności praktykantów podkreśla chociażby rozporządzenie MENiS z dnia 7 września 2004 w sprawie standardów kształcenia nauczycieli). Właściwe rozplanowanie czasu trwania praktyk, może przyczynić do odbywania przez studentów poszczególnych aktywności, w liczbie godzin zapewniającej odpowiednie przygotowanie do pracy w szkole bądź przedszkolu – a zatem do zwiększenia efektywności oraz jakości praktyk pedagogicznych .**

- W opracowaniu wielokrotnie wskazywano, iż bardzo ważna jest współpraca uczelni ze szkołami oraz innymi placówkami, gdzie studenci mogą odbywać praktyki. **Oprócz partnerstwa z poszczególnymi szkołami i placówkami edukacyjnymi warto zaproponować podjęcie przez uczelnie współpracy również z odpowiednimi stowarzyszeniami nauczycieli – w Krakowie ma swoją siedzibę Stowarzyszenie Nauczycieli Języka Angielskiego Polsce²⁵, natomiast w Katowicach zlokalizowane jest Stowarzyszenie Nauczycieli Edukacji Początkowej (SNEP)²⁶. Ostatnie ze wspomnianych stowarzyszeń powstało z inicjatywy Fundacji Ekologiczne Wychowanie i Sztuka. Zarówno fundacja jak i powstałe z jej inicjatywy stowarzyszenie są bardzo aktywne pod względem prowadzonej działalności – fundacja prowadzi zarówno szkoły jak i przedszkola, a także zajmuje się kształceniem dorosłych (prowadzi Ośrodek Doskonalenia i Kształcenia Ustawicznego), SNEP jest wydawcą pisma *Nauczyciel z klasą*. Dlatego warto zaproponować współpracę z oboma podmiotami (jak również innymi prowadzącymi podobną działalność). Studenci mogliby odbywać praktyki np. w szkołach/przedszkolach, które powstały z inicjatywy tego typu instytucji, wydaje się uprawnione twierdzenie, że osoby działające w tego typu placówkach zawód nauczyciela wykonują sumiennie oraz z pasją, przez co mogą przekazać studentom odpowiednie wartości, niezbędne w pracy zawodowej pedagoga.**
- Zaangażowanie opiekunów praktyk ze strony uczelni wydaje się być elementem, który może odgrywać ważną rolę jeśli chodzi o jakość oraz efektywność praktyk. Tymczasem zarówno na podstawie wyników badań ankietowych jak i analizy *desk research* programów praktyk można wnioskować, iż uczelniani opiekunowie są zaangażowani w praktyki jedynie formalnie (rozliczają studentów z dokumentacji etc). W czasie realizacji praktyk rzadko

²⁵ Stowarzyszenie Nauczycieli Języka Angielskiego w Polsce IATEFL Poland, <http://iatefl.org.pl/>, (data dostępu 02. XII. 2010).

²⁶ Stowarzyszenie Nauczycieli Edukacji Początkowej, <http://www.snep.edu.pl/>, (data dostępu 02. XII. 2010).

kiedy dochodzi do kontaktu zarówno opiekunów uczelnianych ze studentami jak i z opiekunami placówki, gdzie ma ona miejsce. **Z tego względu dość istotne wydaje się rekomendowanie by opiekunowie praktyk ze strony uczelni mieli obowiązek odbywania konsultacji (np. raz w tygodniu) zarówno ze studentami jak i z opiekunami ze strony placówek. Może się to odbywać poprzez wpisanie takowego obowiązku do programu praktyk, ponadto należy uwzględnić czas na tego typu konsultacje w siatce zajęć danego wykładowcy- opiekuna praktyk.** Możliwość konsultacji z opiekunem ze strony uczelni, zarówno dla studentów jak i opiekunów ze strony placówek pozwoliłaby na bieżące wyjaśnianie wszelkich niejasności oraz omawianie i rozwiązywanie ewentualnych sytuacji problemowych, co mogłoby przełożyć się na zwiększenie efektywności praktyk pedagogicznych.

- Innym czynnikiem który może mieć wpływ na współpracę poszczególnych uczestników praktyk (studentów, oraz opiekunów uczelnianych oraz tych ze strony placówek) wydaje się być nie zawsze precyzyjnie określony podział obowiązków. W celu zwiększenia jakości programów praktyk **warto podejmować działania mające na celu doprecyzowanie obowiązków zarówno studentów jak i opiekunów praktyk (ze strony uczelni oraz placówek, gdzie się one odbywają) oraz tworzyć dodatkowe wytyczne (dotyczące obowiązków poszczególnych uczestników praktyk), których realizacja miałaby zaowocować poszerzeniem kompetencji wyniesionych z praktyk przez studentów.** Dzięki dobrej organizacji współpracy pomiędzy uczelnią a nauczycielami – opiekunami praktyk oraz studentami można zwiększyć efektywność działań realizowanych w trakcie praktyk.
- Z badań ankietowych wynika, iż studenci dość często wskazują na niedostateczny stopień udostępniania im przez placówki, gdzie odbywają praktyki, środków dydaktycznych oraz materiałów metodycznych. **Dlatego dość istotne wydaje się, by uczelnie nawiązywały sformalizowaną umową współpracę**

z placówkami dobrze wyposażonymi, zarówno pod względem materiałów metodycznych jak i środków dydaktycznych²⁷ oraz by w programach praktyk (bądź umowach o współpracy) znalazły się zapisy odnośnie zapewnienia studentom dostępu do nich, co miałyby na celu zobligowanie placówek do zaangażowania się współpracę także w tym zakresie. Ponadto warto zaproponować by uczelnie nawiązując współpracę z placówkami, w miarę możliwości, oferowały w zamian pewną pomoc np. w wyposażeniu, pomocach naukowych (np. mogą to być książki do biblioteki szkolnej, czy też pomoce dydaktyczne w postaci multimedialnych programy komputerowe, filmów edukacyjne itp.).

- W przypadku opiekunów ze strony uczelni należy wskazać, iż rzadko kiedy są oni przeszkalani pod kątem realizacji praktyk, przekazywania swojej wiedzy w sposób efektywny – także ten czynnik może mieć wpływ na jakość oraz efektywność praktyk. Z tego względu konieczne wydają się kursy dla nauczycieli, w trakcie, których możliwe byłoby uzyskanie przez nich informacji, jak w efektywny sposób przekazywać swoją wiedzę i doświadczenie praktykantom, ponieważ bycie sumiennym pedagogiem nie musi być tożsame z byciem skutecznym i efektywnym opiekunem praktyk. Można realizować ten postulat poprzez aplikowanie (np. przez stowarzyszenia nauczycieli przy współpracy z uczelniami) o środki unijne, z których można sfinansować opiekunom praktyk szkolenia z zakresu zdolności interpersonalnych i przekazywania swojej wiedzy.
- Ponadto jak wskazywano zarówno podczas analizy aktów prawnych zawierających regulacje odnośnie praktyk, jak i podczas analizy badań ankietowych nauczyciele – opiekunowie praktyk nie zawsze otrzymują z tego tytułu wynagrodzenie. Za bezsporny można uznać fakt (potwierdzony w badaniu ankietowym), iż może to wpływać na zaangażowanie opiekunów (praktyki wiążą się

²⁷ Duże znaczenie ma także, wskazywane we wcześniejszej części opracowania, przygotowanie kadry pedagogicznej do kształcenia przyszłych nauczycieli.

z wieloma dodatkowymi obowiązkami). **Dlatego niezbędne wydaje się rekomendowanie wprowadzania wynagrodzeń dla nauczycieli, którzy zdecydują się na przyjęcie praktykantów. Może się to odbywać poprzez gratyfikacje finansowe dla opiekunów, ale także możliwe jest np. organizowanie dla nich nieodpłatnie ciekawych i przydatnych w pracy szkoleń, bądź inne formy wynagradzania.**

- W pracy nauczyciela bardzo istotna wydaje się umiejętność pracy z uczniami o różnorodnych potrzebach edukacyjnych. Analiza *desk research* ujawniła, iż aktywności związane realizacją tego postulatu występowały dość rzadko w analizowanych programach. Dlatego warto, aby jako obligatoryjne elementy uwzględniać w programach praktyk pedagogicznych także realizację autorskich pomysłów studentów. Takie działanie miałyby na celu skłonienie studentów do wykazywania się kreatywnością w przyszłej pracy zawodowej, w zakresie realizowania przez nich roli dydaktyków oraz wychowawców. **Może się to odbywać np. poprzez uwzględnienie w programach praktyk obowiązku sporządzenia przez studentów materiałów dydaktycznych mających zapewnić wysoką jakość oraz skuteczność nauczania, czy też zaproponowania konspektów lekcji, w ramach których uwzględniono by pracę zarówno z uczniami zdolnymi, dla których nauka nie stanowi problemu jak i z uczniami mniej aktywnymi podczas zajęć, mającymi widoczne trudności w opanowaniu danego materiału. Warto również, by studenci podczas planowania zajęć mieli za cel nie tylko zindywidualizowanie procesu przekazywania wiedzy pod kątem poszczególnych uczniów, ale również motywowanie ich do nauki. W przypadku, gdyby student miał trudności z ww. zadaniem, nauczyciel może wesprzeć go poprzez wskazanie takich rozwiązań, jak realizowanie części lekcji przez uczniów oraz różnicowanie zadań domowych, tak by pozwoliły one uczniom wykazać się wiedzą związaną z ich**

zainteresowaniami oraz stymulowały ich kreatywność²⁸. Ponadto w celu poszerzenia wiedzy studentów nt. działalności różnych instytucji pedagogicznych (współpracujących ze szkołą w ramach procesu nauczania) możliwe jest by nauczyciel – opiekun praktyk, poprosił studenta o przygotowanie konspektu zawierającego nazwy różnego rodzaju placówek psychologiczno – pedagogicznych, tak by student sam zapoznał się tego typu instytucjami, co może być przydatne w przyszłej pracy zawodowej. Oczywiście zadaniem nauczyciela byłaby weryfikacja przygotowanej listy oraz przedstawienie studentowi informacji na temat tego, które placówki pełnią, jakie funkcje i kiedy można się do nich zwracać. Warto, aby w trakcie spotkania z praktykantem nauczyciel przedstawił placówki, z którymi najczęściej współpracuje szkoła i przybliżył studentowi charakter tej współpracy, co może pomóc przyszłemu nauczycielowi w zapoznaniu się z praktycznymi aspektami działania różnego rodzaju instytucji – wspierającymi proces nauczania. Ponadto warto zaproponować by w miarę możliwości w ramach praktyk studenci zapoznali się osobiście z pracą różnego rodzaju placówek zaangażowanych w pracę pedagogiczną z dziećmi i młodzieżą (mogą to być to zarówno instytucje państwowe jak i stowarzyszenia). Student w ramach praktyk mógłby nawiązać kontakt z placówką tego typu i poprzez rozmowę z jej pracownikami dowiedzieć się na czym polega ich praca, jakie dzieci lub młodzież do nich trafiają itp. Ponadto student mógłby zaprosić przedstawicieli danej organizacji, stowarzyszenia, instytucji²⁹ by przeprowadzili z uczniami zajęcia np. charakterze profilaktycznym (dotyczące zagrożeń związanych z Internetem itp.).

- Wyniki badań ankietowych przeprowadzonych w ramach projektu wskazywały, iż respondenci odczuwali pewne braki pod względem kształcenia umiejętności wychowawczych podczas praktyk.

²⁸Urban E., *Indywidualizacja nauczania a podnoszenie motywacji na lekcjach języków obcych w warunkach szkolnych*, <http://www.edukator.org.pl/2004b/indywid/indywid.html>, (data dostępu 30. XI. 2010)

²⁹Za zgodą dyrekcji placówki, gdzie odbywa praktykę.

Konieczność położenia większego nacisku na doskonalenie umiejętności wychowawczych w trakcie praktyk mogłaby znaleźć swój praktyczny wymiar np. w przypadku gdyby studenci byli zobligowani do uczestnictwa w lekcjach wychowawczych prowadzonych przez doświadczonego nauczyciela oraz w zebraniach z rodzicami, na których omawiane byłyby kwestie wychowawcze (określona ilość godzin przeznaczona na obserwację tego typu zajęć). Po odbyciu takiej obserwacji student miałby obowiązek samodzielnego poprowadzenia jednej lekcji wychowawczej. Aby zapewnić realizację powyższego postulatu wskazane jest, aby w dzienniku praktyk uwzględnić tego typu zadanie bez którego wypełnienia, student nie otrzymałby wymaganego zaliczenia. Z kolei zawartość dziennika praktyk mogłaby zostać określona odpowiednimi zapisami w treści programów praktyk pedagogicznych. Zaproponowane powyżej rozwiązanie mogłoby spowodować wzrost umiejętności wychowawczych uczestników praktyk, a tym samym przyczynić się do zwiększenia jakości i efektywności programów, wg których są one organizowane i realizowane.

- Jak wspomniano we wcześniejszej części niniejszego opracowania bardzo istotnym elementem w procesie internalizacji przez studenta roli nauczyciela jest autorefleksja oraz autoocena. Zdolność do samooceny jest jedną z pożądanych cech w zawodzie nauczyciela, na co wskazuje np. typologia Z. Żukowskiej³⁰, wg której kompetencje nauczycieli można podzielić na merytoryczno – metodyczne (do których zakwalifikowano m.in. autorefleksję związaną z doskonaleniem oraz doksztalcaniem), metodyczno- organizacyjne (do których zakwalifikowano autoocenę) oraz społeczno – kulturotwórcze. Dlatego konieczne jest, by w programie praktyk uwzględnić, również taką formę aktywności, jaką jest autoocena, której celem byłoby poznanie przez studentów swoich mocnych oraz słabych stron. Takie działanie mogłoby przyczynić się do wskazania studentom tych

³⁰ Żukowska Z. *Nauczyciel: człowiek – pedagog – specjalista*, [w:] „Wychowanie Fizyczne i Zdrowie”, Nr 4, 1993

obszarów, w których wykazują oni pewne niedostatki, a co za tym idzie – powinny stać się obiektem wzmożonej pracy z ich strony. Również podczas pracy zawodowej pedagog powinien posiadać zdolność oceny swojej pracy, by cały czas dążyć do samodoskonalenia zawodowego i rozwoju. **Może się to odbywać poprzez skonstruowanie narzędzia badawczego, np. testu lub ankiety, którego wyniki wskazywałyby, w przypadku jakich obszarów przyszły nauczyciel powinien szczególnie dążyć do poszerzenia swojej wiedzy oraz umiejętności. Tego typu testy (bądź ankiety) w przypadku studentów filologii angielskiej na specjalizacji nauczycielskiej mogłyby opracowywać kadra akademicka uczelni (socjologowie, psychologowie bądź pedagogowie) np. w ramach projektu badawczego. Natomiast studenci pedagogiki, ze względu na program nauczania, jakim są objęci mogliby przygotować takie testy (lub ankiety) sami, pod okiem opiekuna praktyk, który skorygowałby ewentualne błędy. Przygotowane w ten sposób ankiety/testy studenci wypełnialiby w trakcie oraz po zakończeniu praktyki. Analiza wyników testów/ankiet wskazałaby im pożądane kierunki własnego rozwoju (a zatem, w których obszarach powinni szczególnie skupić się na rozwijaniu swoich umiejętności, zarówno podczas praktyk jak i po ich zakończeniu³¹). Dokonanie samooceny odnośnie swojej wiedzy i umiejętności mogło by zmotywować studentów do niwelowania ujawnionych braków i tym samym przyczynić się do zwiększenia efektywności odbywanych praktyk. Analiza programów praktyk pedagogicznych wykazała, iż w niewielkim stopniu akcentowano w nich m.in. omówienie z nauczycielem przebiegu prowadzonych zajęć oraz analizę ich mocnych i słabych stron. **W związku z rekomendowanym uprzednio opracowaniem narzędzi do samooceny praktykantów (ankieta lub test diagnozujący ich atuty oraz słabe strony) warto zaproponować omówienie wyników testu z nauczycielem-****

³¹ Wypełnienie testu lub ankiety w trakcie pozwoliły na wskazanie studentom, w jakich dziedzinach muszą szczególnie zadbać o swój rozwój, natomiast wypełnienie testu lub ankiety po zakończeniu praktyki pozwoliłoby studentom poznać swoje słabe / mocne strony, co miałooby znaczenie podczas kolejnych praktyk (np. na studiach uzupełniających) bądź w pracy zawodowej.

opiekunem praktyk. Dlatego bardzo ważne jest by program praktyk przewidywał również taką formę aktywności, jaką jest omówienie pracy studenta z opiekunem praktyk. Takie spotkanie powinno dotyczyć zarówno samodzielnego prowadzenia zajęć przez praktykanta jak i przygotowywania pomocy dydaktycznych, konspektów lekcji, prowadzonej obserwacji. Warto by podczas takich konsultacji omówili oni wyniki testu, który student wykonał w celu dokonania oceny swoich postępów na praktyce. Ponadto doświadczony pedagog powinien udzielić studentowi rad dotyczących sposobów zwiększenia jakości oraz efektywności procesu dydaktycznego.

- Osoby, które planują zostać nauczycielami powinny przed ukończeniem studiów zapoznać się z podstawą programową, prawem oświatowym oraz możliwościami dalszego rozwoju zawodowego, gdyż z jednej strony może to przyczynić się do zweryfikowania przez studentów swoich predyspozycji do wykonywania tej profesji, z drugiej zaś, jeśli uznają, że chcą wykonywać ten zawód, do świadomego planowania kariery (np. zainteresowanie formami doskonalenia zawodowego). Analiza programów praktyk wykazała, iż formy aktywności pozwalające na realizację tego postulatu rzadko znajdowały się w analizowanych programach. **Dlatego rekomendowane jest, by w programie praktyk pedagogicznych (np. na zajęciach teoretycznych lub spotkaniu organizacyjnym bezpośrednio poprzedzającym praktykę) uwzględniono przekazanie studentom informacji na temat podstawy programowej dla danego przedmiotu. Jednocześnie tego typu zajęcia powinny obejmować także tematykę prawa oświatowego, tak by studenci rozpoczynając praktykę wyposażeni byli także w tego typu wiedzę.**
- W trakcie praktyk studenci mogą zetknąć się osobiście bądź pośrednio (w trakcie obserwacji zajęć prowadzonych przez opiekuna praktyk) z trudnościami, które towarzyszą pracy z uczniami. Dlatego konieczne wydaje się by przygotować przyszłych nauczycieli na tego typu sytuacje oraz nauczyć ich

radzenia sobie ze stresem. **Oprócz pewnych teoretycznych informacji, które mogą być przekazywane studentom przed rozpoczęciem praktyk bądź na spotkaniu organizacyjnym (np. broszury dotyczące asertywności oraz radzenia sobie ze stresem poprzez techniki relaksacyjne np. oddechowe) warto, także apelować do nauczycieli - opiekunów praktyk, by przekazywali oni studentom swoją praktyczną wiedzę na temat rozwiązywania sytuacji problemowych. Rekomendowane jest także by zwrócić uwagę praktykantów, na zasadność współpracy w tym obszarze problemowym – ze szkolnym pedagogiem (np. omówienie danej sytuacji konfliktowej – jeśli miała ona miejsce – między studentem a jego opiekunem). Należy również wskazać studentom, iż oni sami mogą w trakcie odbywania praktyki poprosić o udzielanie rad przez doświadczonych pedagogów.**

- Warto by studenci już przed odbyciem praktyki, w trakcie studiów, nabywali umiejętności konieczne do przyszłego startu na rynku pracy, natomiast pogłębiali je oraz wykorzystywali w trakcie praktyk. **Dlatego rekomendowane jest, by w programie studiów bądź w formie nieodpłatnych zajęć dodatkowych, organizowanych na uczelni, studenci mieli możliwość rozwijać umiejętności związane z pomyślnym nawiązywaniem kontaktów zawodowych, takie jak np. pisanie CV oraz listów motywacyjnych, wiedza na temat tego jak zachować się podczas rozmowy kwalifikacyjnej oraz w pracy.** Tego typu działania powinny zaowocować lepszym przygotowaniem studentów do praktyk pedagogicznych, które oprócz swojej funkcji, jaką jest zdobycie praktycznej wiedzy i umiejętności niezbędnych do wykonywania zawodu, wiążą się także z wejściem studenta w nową sytuację, jaką jest pełnienie przez określony czas roli pracownika, poprzez uczestnictwo w pracy placówki oświatowej.
- Jak wykazała analiza *desk research* niektóre uczelnie wprowadzają pewne dodatkowe obowiązki związane z praktykami dla ich uczestników (w tym studentów). **Warto rozważyć wprowadzenie podobnych rozwiązań w programach praktyk**

pedagogicznych dla analizowanych kierunków, co polegałoby na tworzeniu portfolio przez praktykantów, które oprócz stania się podstawą do stworzenia swoistej bazy wiedzy, przydatnej w przyszłym życiu zawodowym, mogłoby także (gdyby było obowiązkowe) wpłynąć na zwiększenie zaangażowania studentów podczas praktyk.

Niniejsze opracowanie miało za cel zaprezentowanie głównych wniosków płynących z analizy programów praktyk pedagogicznych realizowanych przez studentów pedagogiki oraz filologii angielskiej. W opracowaniu poddano analizie zarówno dane zastane, takie jak dokumenty strategiczne, ustawy i rozporządzenia, programy praktyk realizowane na różnych uczelniach, jak i dane empiryczne uzyskane w toku badań ankietowych przeprowadzonych na potrzeby projektu, zarówno z nauczycielami – opiekunami praktyk jak i studentami – praktykantami. Kompleksowa analiza atutów jak i słabych stron praktyk pozwoliła na sformułowanie adekwatnych rekomendacji, których głównym celem było zwiększenie jakości oraz efektywności programów praktyk pedagogicznych realizowanych przez Wyższą Szkołę Humanitas.

Bibliografia

- Feiner M., Went W., *Nowe zadanie nauczyciela*, Wojewódzki Ośrodek Metodyczny, Kraków, http://www.eid.edu.pl/archiwum/1997,95/listopad,133/nowe_zadania_nauczyciela,642.html;
- *Instrukcja i program praktyki obserwacyjno- asystenckiej, Gnieźnieńskiej Wyższej Szkoły Humanistyczno – Menażerskiej „Milenium”*, http://www.gwsh.edu.pl/pliki/wnioski/praktyka/Pedagogika/obserwacyjno_asystencka_I_rok/Instrukcja_i_program_EE.pdf
- *Instrukcja w sprawie praktyk pedagogicznych dla studentów, którzy rozpoczęli naukę w Wyższej Szkole Języków Obcych w Poznaniu w roku akademickim 2005/2006*, <http://www.serwis.wsjo.pl/files/nauczycielska/KNza1>
- Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz. U. 2005, nr 164, poz. 1365)
- *Program praktyk pedagogicznych, PWSZ im. Sz. Szymonowica w Zamościu. Filologia Polska*, http://www.praktykaobserwacyjna/pwsz.zamosc.pl/public/.../745_program.praktyk.pedagogicznych.polska.i.doc.
- *Program praktyk zawodowych w Kolegium Karkonoskim w Jeleniej Górze kierunku filologia polska (nauczycielska) część III w zakresie pedagogiki opiekuńczej*, www.kk.jgora.pl/doc/praktyki/.../program_filpol_6semestr.doc.
- *Program praktyk pedagogicznych Wyższej Szkoły Informatyki w Bydgoszczy*, http://bydgoszcz.wsinf.edu.pl/upload/praktyki/pedagogika/Program_praktyki_II_rok.pdf
- *Regulamin praktyk pedagogicznych Nauczycielskiego Kolegium Języków Obcych w Chełmie*, http://www.colege.vel.pl/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=43&Itemid=81
- *Regulamin praktyk pedagogicznych Nauczycielskiego Kolegium Języków Obcych w Nisku*, http://www.nkjonisko.republika.pl/regulamin_praktyk.htm

- *Regulamin organizacji i realizacji praktyk zawodowych, Kolegium Karkonoskie w Jeleniej Górze,*
http://www.kk.jgora.pl/doc/regulaminy/regulamin_praktyki_08.pdf
- *Regulamin praktyk pedagogicznych; Regulamin praktyki pedagogicznej NKJO w Toruniu,* <http://158.75.129.10/pliki/4.doc>
- Uberman A., *Wytyczne w sprawie praktyki pedagogicznej studentów Instytutu Filologii Angielskiej,*
http://www.univ.rzeszow.pl/wfil/ifa/praktyki/wytyczne_praktyk.pdf
- Urban E., *Indywidualizacja nauczania a podnoszenie motywacji na lekcjach języków obcych w warunkach szkolnych,*
<http://www.edukator.org.pl/2004b/indywid/indywid.html>
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 września 2004 w sprawie standardów kształcenia nauczycieli Dz. U. Nr 207, poz. 2110.,
http://www.pdb.univ.gda.pl/pliki/standardy_ksztalcenia_nauczycieli.pdf
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 12 marca 2009r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli, Dz. U. nr 50, poz. 400,
<http://lex.pl/serwis/du/2009/0400.htm>
- Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 12 lipca 2007 w sprawie standardów kształcenia dla poszczególnych kierunków oraz poziomów kształcenia (Dz. U. nr 164, poz. 1166), <http://lex.pl/serwis/du/2005/1365.htm>.
- Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 2 listopada 2006 w sprawie dokumentacji przebiegu studiów (Dz. U. z dnia 8 grudnia 2006 r.)
http://www.bip.nauka.gov.pl/_gAllery/15/58/1558/20061102_rozporzadzenie_dokumentacja.pdf
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 12 sierpnia 1991 r. w sprawie studenckich praktyk zawodowych (Dz. U. z dnia 19 sierpnia 1991 r.),
<http://www.psrp.org.pl/zalaczniki/praktyki.htm>
- Strategia rozwoju województwa śląskiego, *Śląskie 2020,*
<http://www.slaskie.pl/zalaczniki/2010/02/24/1267017716/1267017953.pdf>

- Szymańska-Kujawa U., *Przychodzi student do szkoły, czyli praktyki pedagogiczne*, [w:] „Kwartalnik Edukacyjny”, nr 2 (61)/2010
- Żukowska Z. (1993) *Nauczyciel: człowiek – pedagog – specjalista*, [w:] „Wychowanie Fizyczne i Zdrowie”, nr 4/1993

Zasoby internetowe

- Stowarzyszenie Nauczycieli Języka Angielskiego w Polsce IATEFL Poland, <http://iatefl.org.pl/>.
- Stowarzyszenie Nauczycieli Edukacji Początkowej, <http://www.snep.edu.pl/>.

Spis wykresów

Wykres 1. Odsetek studentów na studiach stacjonarnych oraz niestacjonarnych, którzy mieli możliwość wyboru miejsca praktyki – kierunek filologia angielska

Wykres 2. Odsetek studentów na studiach stacjonarnych oraz niestacjonarnych, którzy mieli możliwość wyboru miejsca praktyki – kierunek pedagogika

Wykres 3. Odsetek odpowiedzi studentów anglistyki na pytanie: *Czy zdaniem Pana/i student powinien mieć możliwość wyboru miejsca odbywania praktyk?*

Wykres 4. Odsetek odpowiedzi studentów pedagogiki na pytanie: *Czy zdaniem Pana/i student powinien mieć możliwość wyboru miejsca odbywania praktyk?*

Wykres 5. Odsetek odpowiedzi studentów anglistyki na pytanie: *Skąd zdobył/a Pan/i informacje na temat organizacji praktyk?*

Wykres 6. Odsetek odpowiedzi studentów pedagogiki na pytanie: *Skąd zdobył/a Pan/i informacje na temat organizacji praktyk?*

Wykres 7. Odsetek odpowiedzi nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej na pytanie: *skąd zwykle pozyskuje Pan/i informacje na temat organizacji praktyk studentów?*

Wykres 8. Odsetek odpowiedzi nauczycieli języka angielskiego na pytanie: *skąd zwykle pozyskuje Pan/i informacje na temat organizacji praktyk studentów?*

Wykres 9. Odsetek odpowiedzi nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej na pytanie: *Jaka jest najczęstsza forma przekazu informacji o praktykach?*

Wykres 10. Odsetek odpowiedzi nauczycieli języka angielskiego na pytanie: *Jaka jest najczęstsza forma przekazu informacji o praktykach?*

Wykres 11. Odsetek odpowiedzi nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej na pytanie: *Jak ocenia Pan/i sposób przekazywania informacji o praktykach*

Wykres 12. Odsetek odpowiedzi nauczycieli języka angielskiego na pytanie: *Jak ocenia Pan/i sposób przekazywania informacji o praktykach?:*

Wykres 13. Odsetek odpowiedzi nauczycieli języka angielskiego na pytanie: *Który ze sposobów pozyskiwania informacji o organizacji praktyk uważa Pan/i za optymalny?*

Wykres 14. Odsetek odpowiedzi nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej na pytanie: *Który ze sposobów pozyskiwania informacji o organizacji praktyk uważa Pan/i za optymalny?*

Wykres 15. Odsetek odpowiedzi studentów anglistyki na pytanie: *Czy Pana/i zdaniem należy precyzyjniej określać i informować o celach praktyk?*

Wykres 16. Odsetek odpowiedzi studentów pedagogiki na pytanie: *na pytanie: Czy Pana/i zdaniem należy precyzyjniej określać i informować o celach praktyk?*

Wykres 17. Odsetek odpowiedzi nauczycieli języka angielskiego na pytanie: *Czy Pana/i zdaniem należy precyzyjniej określać i informować o celach praktyk?*

Wykres 18. Odsetek odpowiedzi nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej na pytanie: *Czy Pana/i zdaniem należy precyzyjniej określać i informować o celach praktyk?*

Wykres 19. Odsetek odpowiedzi nauczycieli języka angielskiego na pytanie: *Co zdaniem Pana/i powinna zawierać informacja o praktykach ?*

Wykres 20. Odsetek odpowiedzi nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej na pytanie: *Co zdaniem Pana/i powinna zawierać informacja o praktykach?*

Wykres 21. Odsetek odpowiedzi nauczycieli języka angielskiego na pytanie: *Czy zdaniem Pana/i czas przeznaczony na poszczególne zadania*

(obserwacja asystowanie, prowadzenie zajęć) powinien być dokładnie określony?

Wykres 22. Odsetek odpowiedzi nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej na pytanie: *Czy zdaniem Pana/i czas przeznaczony na poszczególne zadania (obserwacja asystowanie, prowadzenie zajęć) powinien być dokładnie określony?*

Wykres 23. Odsetek odpowiedzi studentów anglistyki na pytanie: *Jak ocenia Pan/i swoje przygotowanie w zakresie:*

Wykres 24. Odsetek odpowiedzi studentów pedagogiki na pytanie: *Jak ocenia Pan/i swoje przygotowanie w zakresie:*

Wykres 25. Odsetek odpowiedzi nauczycieli języka angielskiego na pytanie: *Jak Pan/i ocenia przygotowanie studentów odbywających praktyki w zakresie:*

Wykres 26. Odsetek odpowiedzi nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej na pytanie: *Jak Pan/i ocenia przygotowanie studentów odbywających praktyki w zakresie:*

Wykres 27. Odsetek odpowiedzi studentów anglistyki na pytanie: *Które umiejętności, zdaniem Pana/i powinny być w większym stopniu doskonalone podczas praktyk?*

Wykres 28. Odsetek odpowiedzi studentów pedagogiki na pytanie: *Które umiejętności, zdaniem Pana/i powinny być w większym stopniu doskonalone podczas praktyk?*

Wykres 29. Odsetek odpowiedzi nauczycieli języka angielskiego na pytanie: *Które umiejętności, zdaniem Pana/i powinny być w większym stopniu doskonalone podczas praktyk?*

Wykres 30. Odsetek odpowiedzi nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej na pytanie: *Które umiejętności, zdaniem Pana/i powinny być w większym stopniu doskonalone podczas praktyk?*

Wykres 31. Odsetek odpowiedzi studentów anglistyki na pytanie: *Proszę zaznaczyć te formy aktywności, które pojawiły się w praktykach*

Wykres 32. Odsetek odpowiedzi studentów pedagogiki na pytanie: *Proszę zaznaczyć te formy aktywności, które pojawiły się w praktykach?*

Wykres 33. Odsetek odpowiedzi nauczycieli języka angielskiego na pytanie: *Proszę zaznaczyć te formy aktywności, które zwykle podejmują praktykanci w Pana/i placówce?*

Wykres 34. Odsetek odpowiedzi nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej na pytanie: *Proszę zaznaczyć te formy aktywności, które zwykle podejmują praktykanci w Pana/i placówce?*

Wykres 35. Odsetek odpowiedzi studentów anglistyki na pytanie: *Jakie obowiązki musiał/a Pan/i spełnić przed odbyciem praktyk?*

Wykres 36. Odsetek odpowiedzi studentów anglistyki na pytanie: *Jakie obowiązki musiał/a Pan/i spełnić przed odbyciem praktyk?*

Wykres 37. Odsetek odpowiedzi studentów anglistyki na pytanie: *Jakie obowiązki musiał/a Pan/i spełnić w trakcie odbywania praktyk?*

Wykres 38. Odsetek odpowiedzi studentów pedagogiki na pytanie: *Jakie obowiązki musiał/a Pan/i spełnić w trakcie odbywania praktyk?*

Wykres 39. Odsetek odpowiedzi studentów anglistyki na pytanie: *Jakie obowiązki musiał/a Pan/i spełnić po odbyciu praktyk?*

Wykres 40. Odsetek odpowiedzi studentów pedagogiki na pytanie: *Jakie obowiązki musiał/a Pan/i spełnić po odbyciu praktyk?*

Wykres 41. Odsetek odpowiedzi studentów anglistyki na pytanie: *Jakie dokumenty były wymagane od Pana/i do zaliczenia praktyk?: oraz: Jakie dokumenty według Pana/i powinny być niezbędne do zaliczenia praktyk?*

Wykres 42. Odsetek odpowiedzi studentów pedagogiki na pytanie: *Jakie dokumenty były wymagane od Pana/i do zaliczenia praktyk?: oraz: Jakie dokumenty według Pana/i powinny być niezbędne do zaliczenia praktyk?*

Wykres 43. Odsetek odpowiedzi nauczycieli języka angielskiego na pytanie: *Poniżej zestawiono różne formy aktywności studentów. W jakim stopniu te formy powinny być realizowane w czasie praktyk?*

Wykres 44. Odsetek odpowiedzi nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej na pytanie: *Poniżej zestawiono różne formy aktywności studentów. W jakim stopniu te formy powinny być realizowane w czasie praktyk?*

Wykres 45. Odsetek odpowiedzi studentów anglistyki na pytanie: *Jakie formy aktywności zdaniem Pana/i powinny pojawić się na praktykach?*

Wykres 46. Odsetek odpowiedzi studentów pedagogiki na pytanie: *Jakie formy aktywności zdaniem Pana/i powinny pojawić się na praktykach?*

Wykres 47. Odsetek odpowiedzi studentów filologii anglistyki na pytanie: *Proszę określić łączny czas trwania zrealizowanych przez Pana/ią praktyk. Czas prosimy podać w godzinach*

Wykres 48. Odsetek odpowiedzi studentów pedagogiki na pytanie: *Proszę określić łączny czas trwania zrealizowanych przez Pana/ią praktyk. Czas prosimy podać w godzinach, tygodniach, zależnie od wymagań uczelni kierującej.*

Wykres 49. Odsetek odpowiedzi nauczycieli języka angielskiego na pytanie: *Proszę określić czas trwania realizowanych w Pana/i placówce praktyk.*

Wykres 50. Odsetek odpowiedzi nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej na pytanie: *Proszę określić czas trwania realizowanych w Pana/i placówce praktyk. Czas prosimy podać w tygodniach lub godzinach, zależnie od wymagań uczelni kierującej studentów na praktykę*

Wykres 51. Odsetek odpowiedzi nauczycieli języka angielskiego na pytanie: *Proszę ocenić przydział czasu na poszczególne zadania realizowane w ramach praktyk*

Wykres 52. Odsetek odpowiedzi nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej na pytanie: *Proszę ocenić przydział czasu na poszczególne zadania realizowane w ramach praktyk*

Wykres 53. Odsetek odpowiedzi studentów anglistyki na pytanie: *Czy wymiar godzin przeznaczonych na praktyki należy:*

Wykres 54. Odsetek odpowiedzi studentów pedagogiki: *Czy wymiar godzin przeznaczonych na praktyki należy:*

Wykres 55. Odsetek odpowiedzi nauczycieli języka angielskiego na pytanie: *czy wymiar godzin przeznaczonych na praktyki należy:*

Wykres 56. Odsetek odpowiedzi nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej: *czy wymiar godzin przeznaczonych na praktyki należy:*

Wykres 57. Odsetek odpowiedzi studentów anglistyki na pytanie: *W jakim zakresie placówki powinny być lepiej przygotowane do odbywania praktyk przez studentów?*

Wykres 58. Odsetek odpowiedzi studentów pedagogiki na pytanie: *W jakim zakresie placówki powinny być lepiej przygotowane do odbywania praktyk przez studentów?*

Wykres 59. Odsetek odpowiedzi nauczycieli języka angielskiego na pytanie: *Jak Pan/i ocenia swoją placówkę w zakresie przygotowania jej do realizacji praktyk pedagogicznych?*

Wykres 60. Odsetek odpowiedzi nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej na pytanie: *Jak Pan/i ocenia swoją placówkę w zakresie przygotowania jej do realizacji praktyk pedagogicznych?*

Wykres 61. Odsetek odpowiedzi nauczycieli języka angielskiego na pytanie: *Czy w trakcie trwania praktyk opiekun ze strony uczelni wykazywał zainteresowanie ich przebiegiem?*

Wykres 62. Odsetek odpowiedzi nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej na pytanie: *Czy w trakcie trwania praktyk opiekun ze strony uczelni wykazywał zainteresowanie ich przebiegiem?*

Wykres 63. Odsetek odpowiedzi nauczycieli języka angielskiego na pytanie: *Jeżeli opiekun ze strony uczelni wykazywał zainteresowanie przebiegiem praktyk, to proszę zaznaczyć formę kontaktu:*

Wykres 64. Odsetek odpowiedzi nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej na pytanie: *Jeżeli opiekun ze strony uczelni wykazywał zainteresowanie przebiegiem praktyk, to proszę zaznaczyć formę kontaktu:*

Wykres 65. Odsetek odpowiedzi nauczycieli języka angielskiego na pytanie: *Jakie są zwykle Pana/i obowiązki w związku z opieką nad praktykantami?*

Wykres 66. Odsetek odpowiedzi nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej na pytanie: *Jakie są zwykle Pana/i obowiązki w związku z opieką nad praktykantami?*

Wykres 67. Odsetek odpowiedzi nauczycieli języka angielskiego na pytanie: *Jeśli otrzymywał pan gratyfikację, to jaka była jej przeciętna wysokość (kwota brutto za 1 praktykanta)?*

Wykres 68. Odsetek odpowiedzi nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej na pytanie: *Jeśli otrzymywał pan gratyfikację, to jaka była jej przeciętna wysokość (kwota brutto za 1 praktykanta)?*

Wykres 69. Odsetek odpowiedzi nauczycieli języka angielskiego na pytanie: *Czy uważa Pan/i wysokość gratyfikacji za*

Wykres 70. Odsetek odpowiedzi nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej na pytanie: *Czy uważa Pan/i wysokość gratyfikacji za*

Wykres 71. Odsetek odpowiedzi nauczycieli języka angielskiego na pytanie: *Czy otrzymywanie gratyfikacji, zdaniem Pana/i, warunkuje zaangażowanie opiekuna w organizację praktyk?*

Wykres 72. Odsetek odpowiedzi nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej na pytanie: *Czy otrzymywanie gratyfikacji, zdaniem Pana/i, warunkuje zaangażowanie opiekuna w organizację praktyk?*

Wykres 73. Odsetek odpowiedzi respondentów na pytanie: *czy zdaniem Pana/i ocena przebiegu praktyki powinna być dla studenta?*

Spis tabel

Tabela 1. Rozkład odpowiedzi studentów anglistyki oraz pedagogiki na pytania: *Czy został Pan/i poinformowany o celach praktyk oraz Czy informacje, które otrzymał Pan/i o praktykach przede ich rozpoczęciem były wystarczające*30

Tabela 2. Rozkład odpowiedzi studentów anglistyki oraz pedagogiki na pytania: *Czy zdaniem Pana/i czas przeznaczony na poszczególne zadania (obserwacja, asystowanie, prowadzenie zajęć) powinien być dokładnie określony oraz Proszę ocenić przydział czasu na poszczególne zadania realizowane w ramach praktyk oraz*40

Tabela 3. Współczynniki korelacji Spearmana pomiędzy czasem trwania praktyk (pytanie: *Proszę określić łączny czas trwania zrealizowanych przez Pana/ią praktyk*) a oceną efektów praktyk (pytanie: *Jak ocenia Pan/i swoje przygotowanie w zakresie?*)68

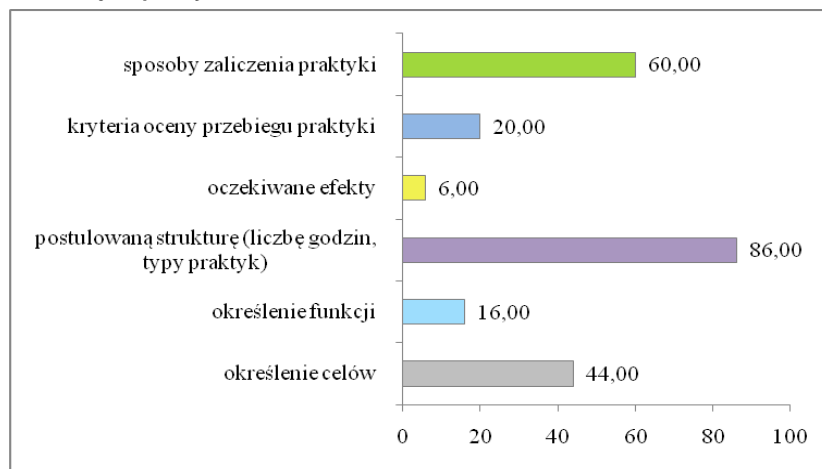
Tabela 4. Rozkład odpowiedzi studentów anglistyki oraz pedagogiki na pytania: *Proszę określić łączny czas trwania zrealizowanych przez Pana/ią praktyk oraz Proszę ocenić przydział czasu na poszczególne zadania realizowane w ramach praktyk*69

Tabela 5. Współczynniki korelacji V-Cramera pomiędzy danymi metryczkowymi , a oceną placówki (pytanie: *Jak Pan/i ocenia swoją placówkę w zakresie przygotowania jej do realizacji praktyk pedagogicznych?*).....76

Aneks

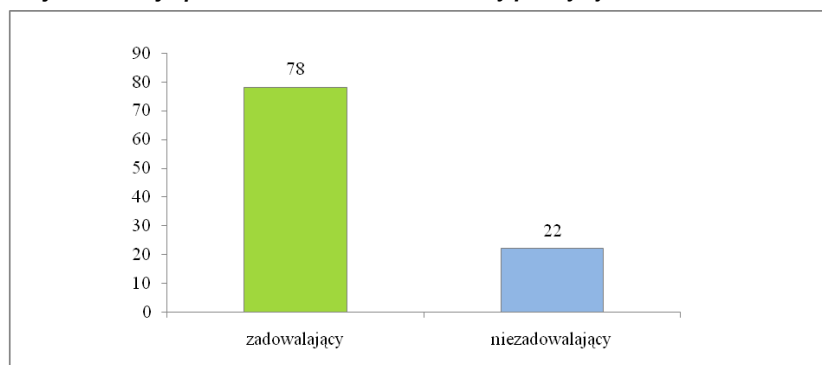
A. Ankieta skierowana do nauczycieli języka angielskiego – rozkład odpowiedzi na pytania

Wykres 1a. Odsetek odpowiedzi respondentów na pytanie: Co zwykle zawiera informacja o praktykach?:

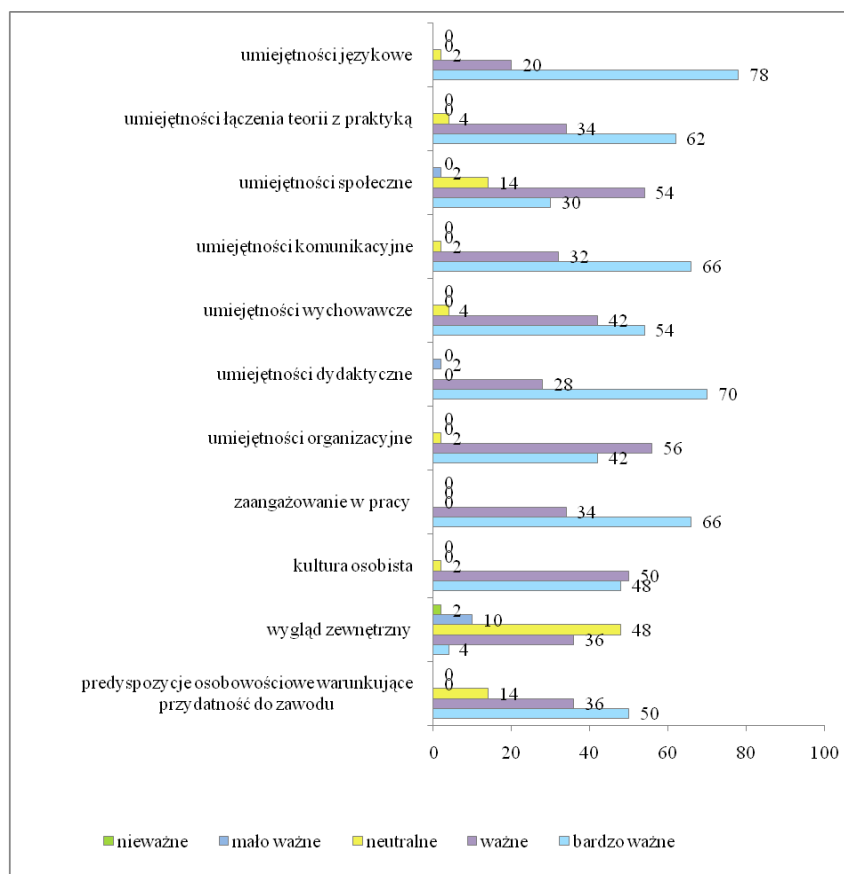
*Odpowiedzi nie sumują się do 100% ze względu na możliwość kilku odpowiedzi
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH

Wykres 2a. Odsetek odpowiedzi respondentów na pytanie: Czy zdaniem Pana/i, dotychczasowy sposób dokumentowania i oceny praktyk jest:

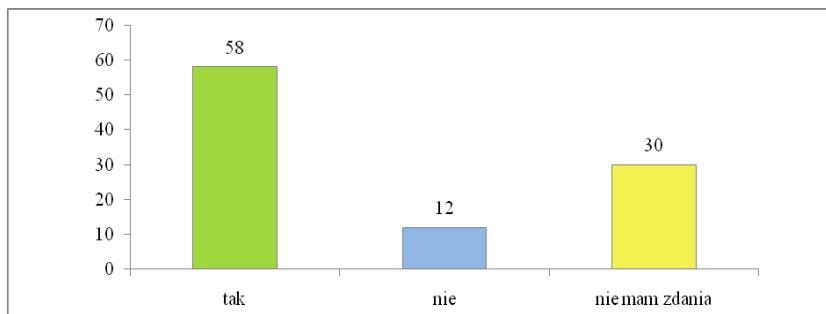
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH

Wykres 3a. Odsetek odpowiedzi respondentów na pytanie: Poniżej zestawiono wykaz predyspozycji i umiejętności studenta. Proszę ocenić ich znaczenie podczas wystawiania końcowej oceny z praktyki:

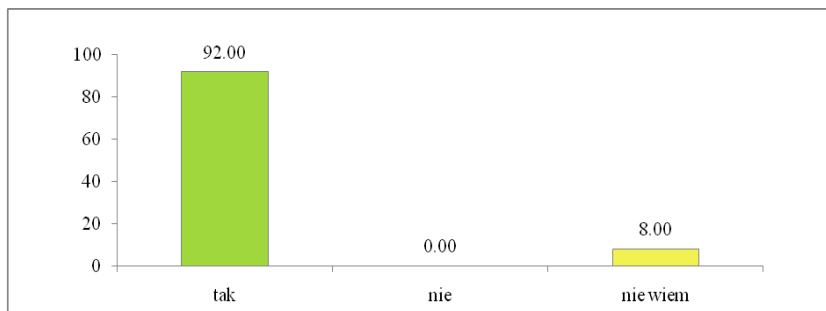
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH

Wykres 4a. Odsetek odpowiedzi respondentów na pytanie: Czy możliwość zapoznania się studenta z oceną praktyki, wystawioną przez opiekuna, wpływa zdaniem Pana/i na wiarygodność (obiektywizm) tej oceny

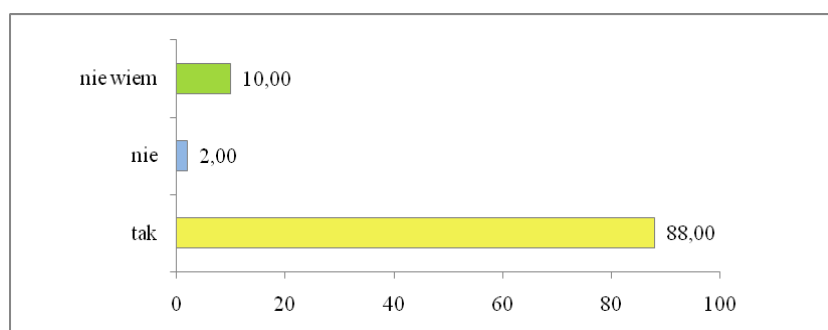
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH

Wykres 5a. Odsetek odpowiedzi respondentów na pytanie: Czy zdaniem Pana/i należy informować studentów o celach praktyk?

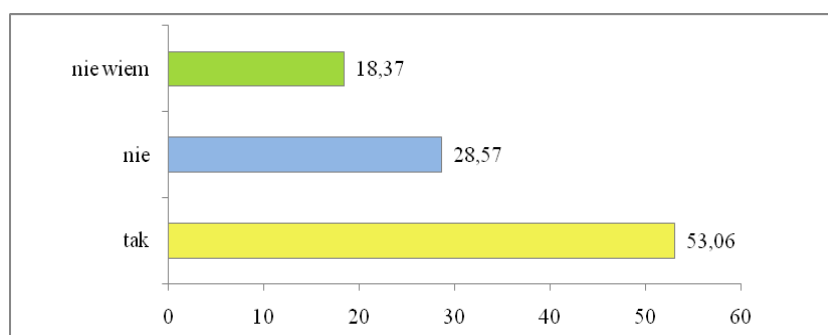
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH

Wykres 6a. Odsetek odpowiedzi respondentów na pytanie: czy zdaniem Pana/i nauczyciel powinien mieć prawo odmowy pełnienia funkcji opiekuna praktyk?

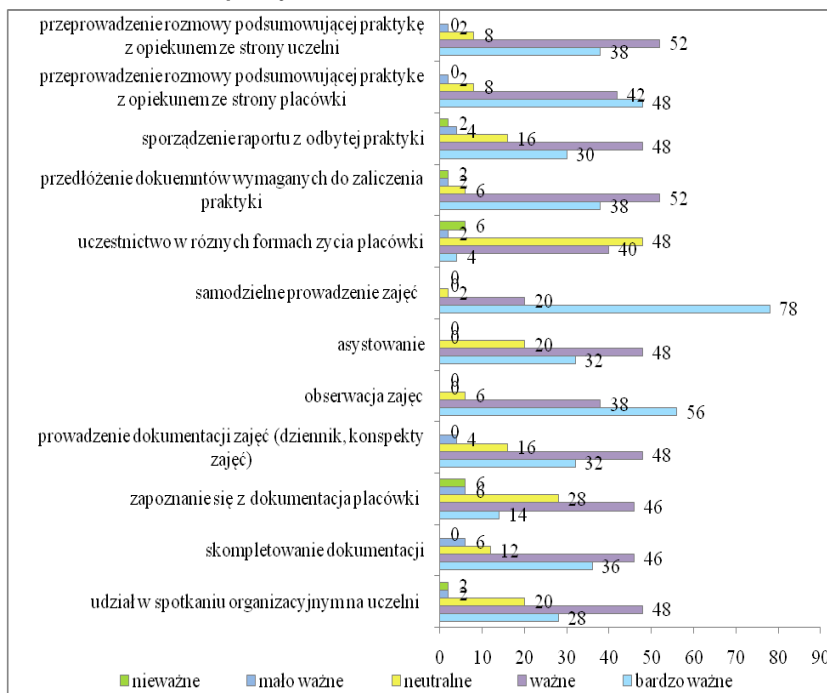
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH

Wykres 7a. Odsetek odpowiedzi respondentów na pytanie: czy zdaniem Pana/i narzucenie nauczycielowi funkcji opiekuna praktyk wpływa na jego zaangażowanie w sprawowanie opieki nad studentem?

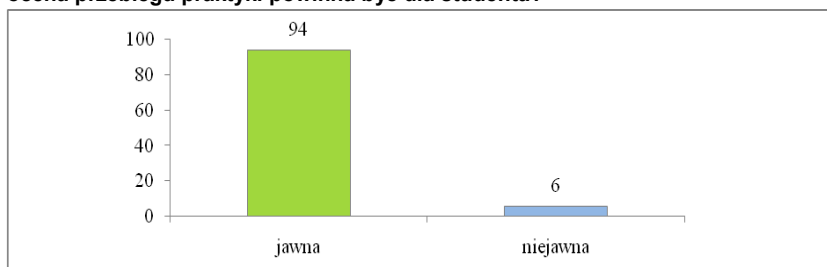
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH

Wykres 8a. Odsetek odpowiedzi respondentów na pytanie: proszę określić stopień ważności wymienionych niżej obowiązków studenta, które powinny być realizowane w czasie praktyk?

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH

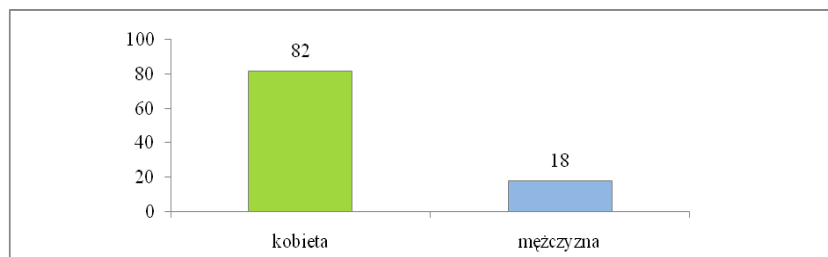
Wykres 9a. Odsetek odpowiedzi respondentów na pytanie: czy zdaniem Pana/i ocena przebiegu praktyki powinna być dla studenta?

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH

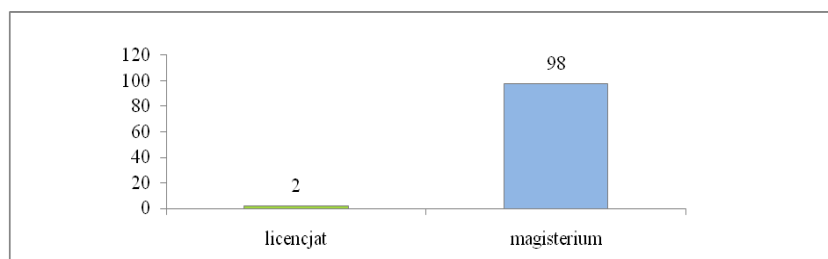
Metryczka

Wykres 10a. Płeć respondentów:

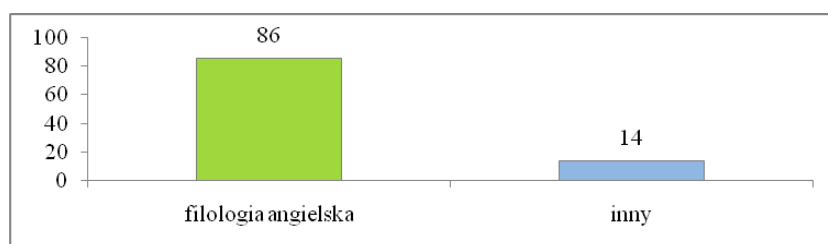
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH

Wykres 11a. Wykształcenie respondentów:

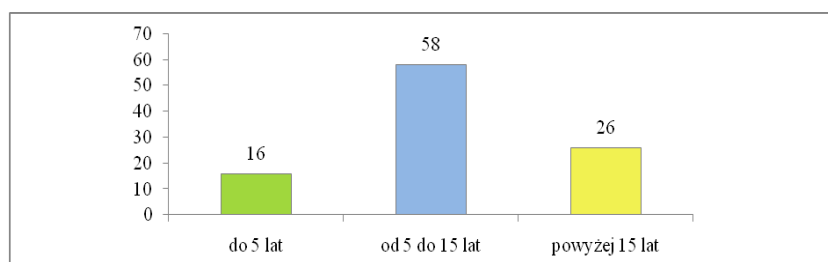
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH

Wykres. 13a. Ukończony przez respondentów kierunek studiów

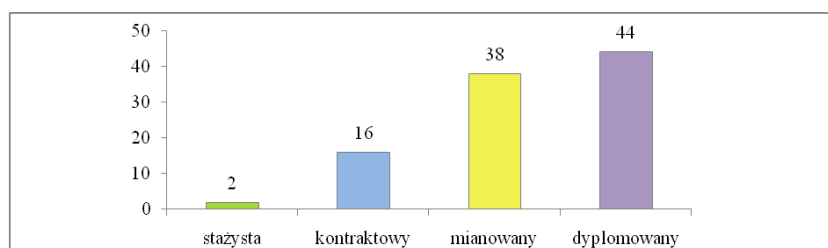
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH

Wykres 14a. Staż pracy respondentów

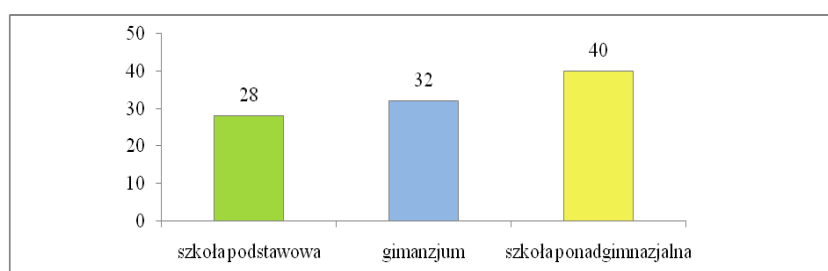
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH

Wykres 15a. Stopień awansu zawodowego respondentów

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH

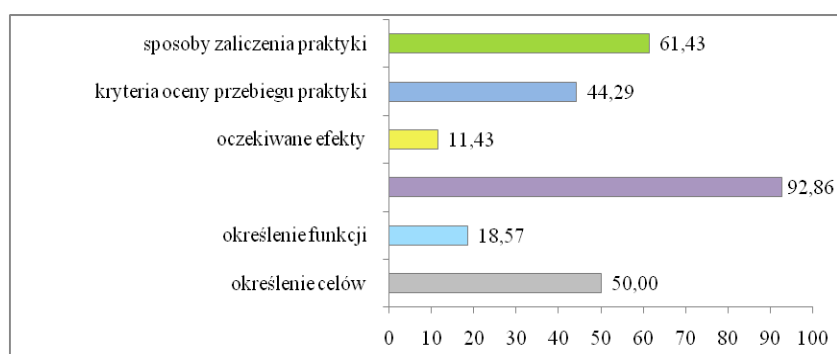
Wykres 16a. Miejsce pracy respondentów:

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH

B. Ankieta skierowana do nauczycieli edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej – rozkład odpowiedzi na pytania

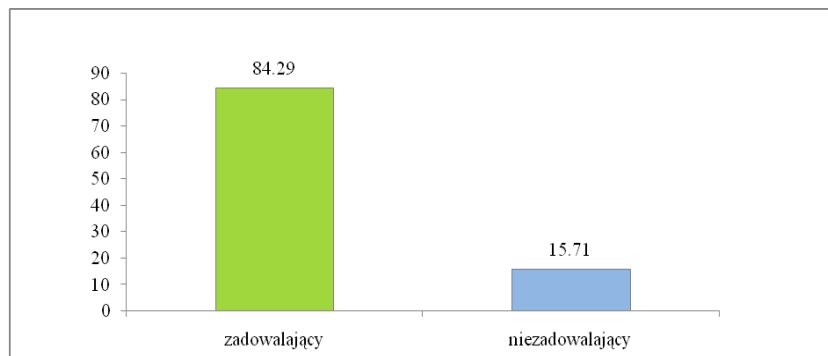
Wykres 1b. Odsetek odpowiedzi respondentów na pytanie: Co zwykle zawiera informacja o praktykach?:

*Odpowiedzi nie sumują się do 100% ze względu na możliwość kilku odpowiedzi

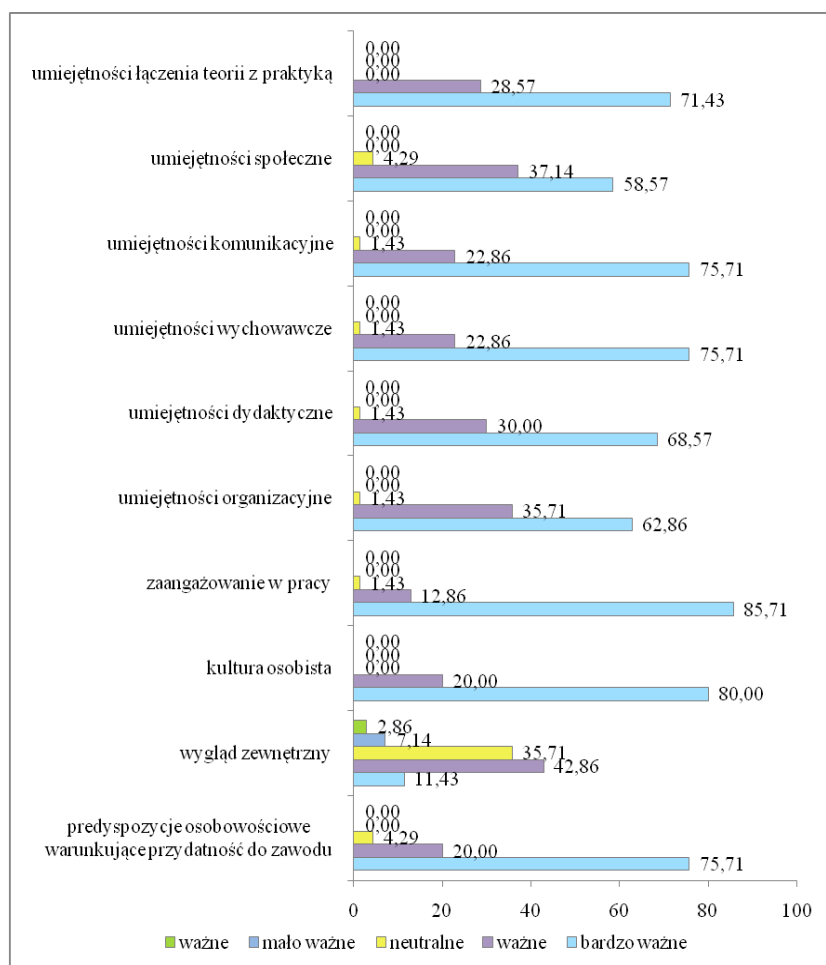
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH

Wykres 2b. Odsetek odpowiedzi respondentów na pytanie: Czy zdaniem Pana/i, dotychczasowy sposób dokumentowania i oceny praktyk jest:

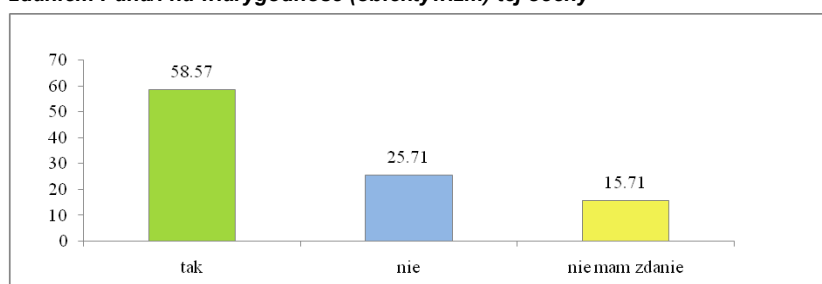
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH

Wykres 3b. Odsetek odpowiedzi respondentów na pytanie: Poniżej zestawiono wykaz predyspozycji i umiejętności studenta. Proszę ocenić ich znaczenie podczas wystawiania końcowej oceny z praktyki:

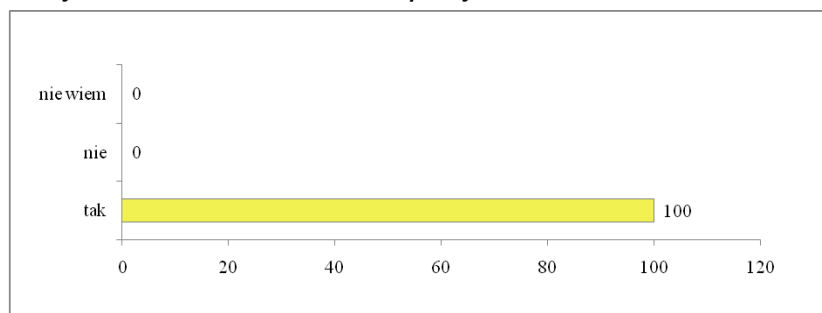
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH

Wykres 4b. Odsetek odpowiedzi respondentów na pytanie: Czy możliwość zapoznania się studenta z oceną praktyki, wystawioną przez opiekuna, wpływa zdaniem Pana/i na wiarygodność (obiektywizm) tej oceny

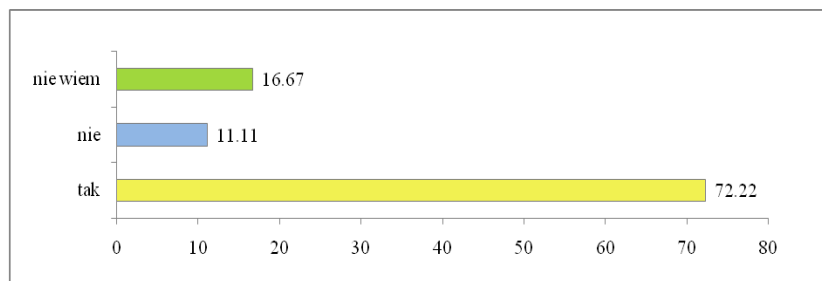
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH

Wykres 5b. Odsetek odpowiedzi respondentów na pytanie: Czy zdaniem Pana/i należy informować studentów o celach praktyk?

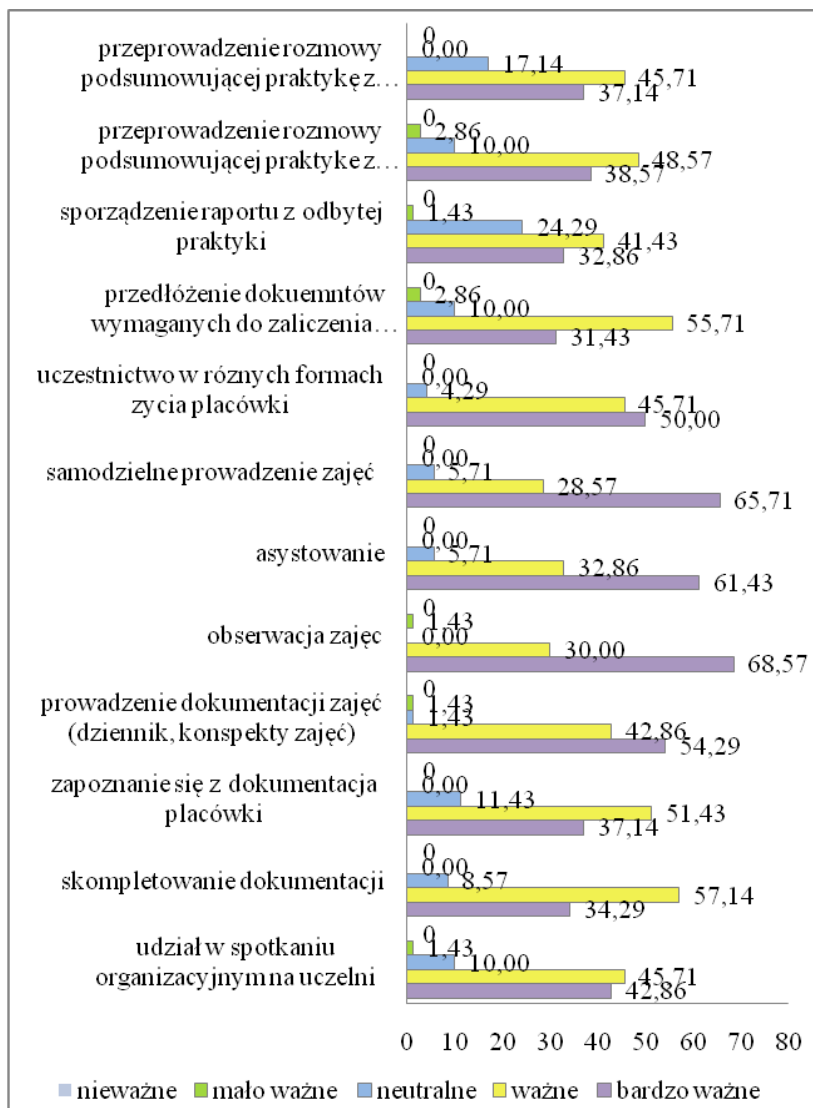
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH

Wykres 6b. Odsetek odpowiedzi respondentów na pytanie: Czy zdaniem Pana/i nauczyciel powinien mieć prawo odmowy pełnienia funkcji opiekuna praktyk?

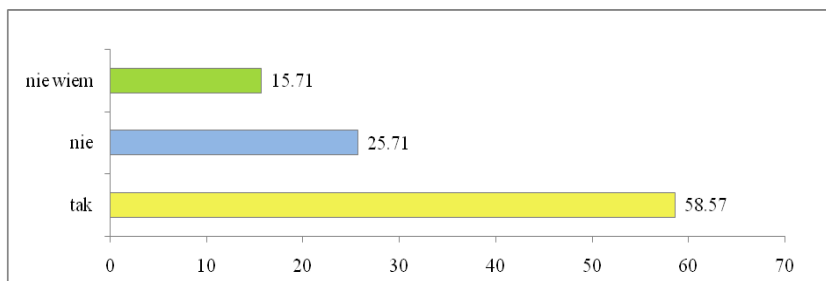
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH

Wykres 8b. Odsetek odpowiedzi respondentów na pytanie: *proszę określić stopień ważności wymienionych niżej obowiązków studenta, które powinny być realizowane w czasie praktyk?*

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH

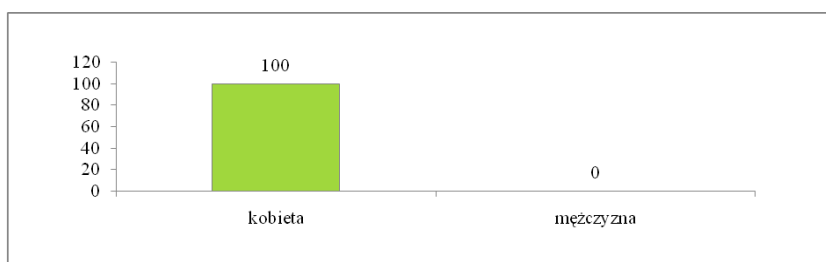
Wykres 7b. Odsetek odpowiedzi respondentów na pytanie: czy zdaniem Pana/i narzucenie nauczycielowi funkcji opiekuna praktyk wpływa na jego zaangażowanie w sprawowanie opieki nad studentem?

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH

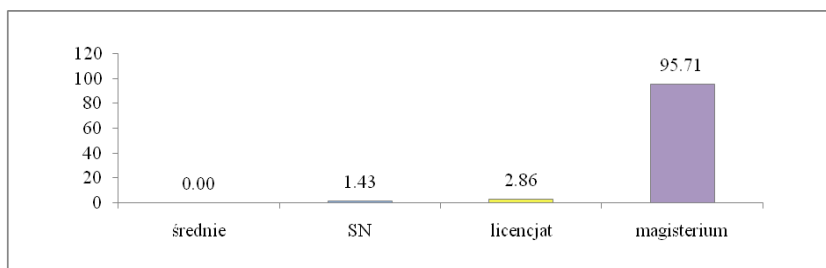
Metryczka

Wykres 9b. Płeć respondentów:

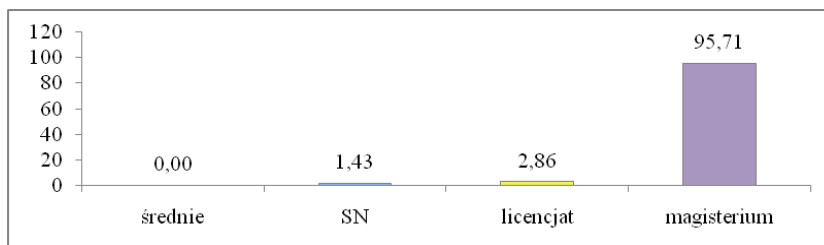
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH

Wykres 10b. Wykształcenie respondentów:

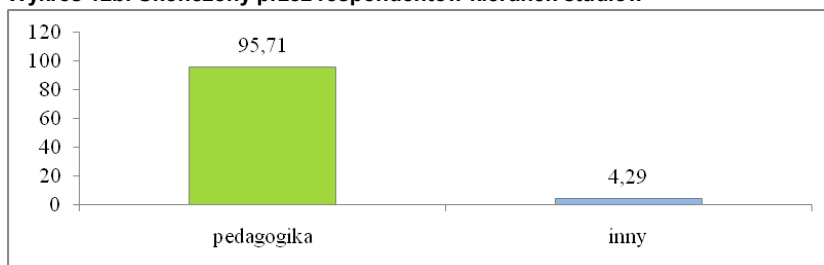
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH

Wykres 11b. Wykształcenie respondentów:

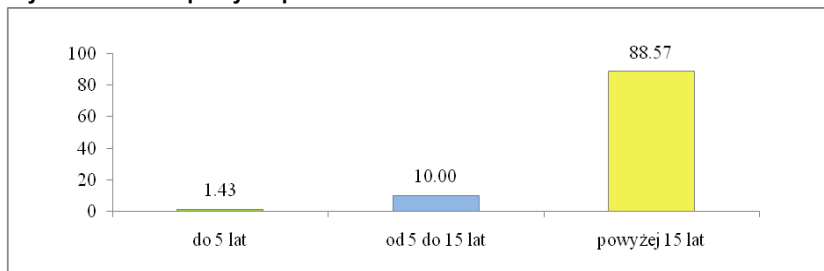
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH

Wykres 12b. Ukończony przez respondentów kierunek studiów

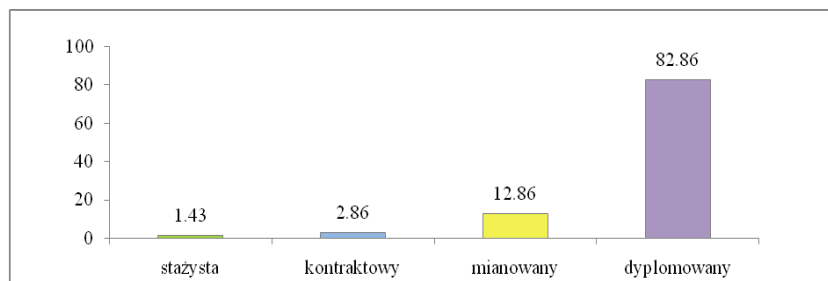
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH

Wykres 13b. Staż pracy respondentów

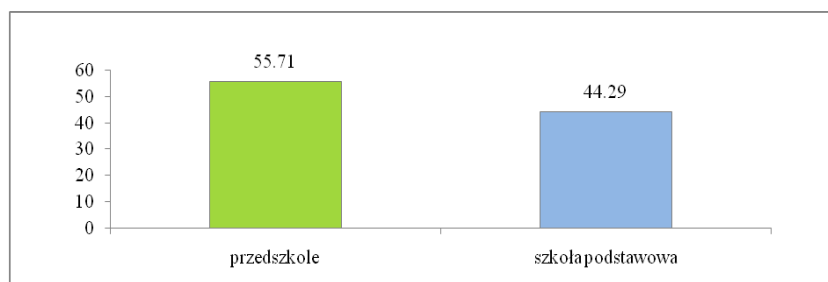
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH

Wykres 14b. Stopień awansu zawodowego respondentów

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH

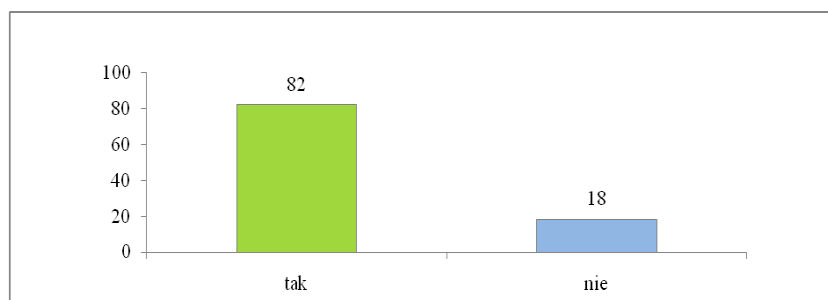
Wykres 15b. Miejsce pracy respondentów:

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH

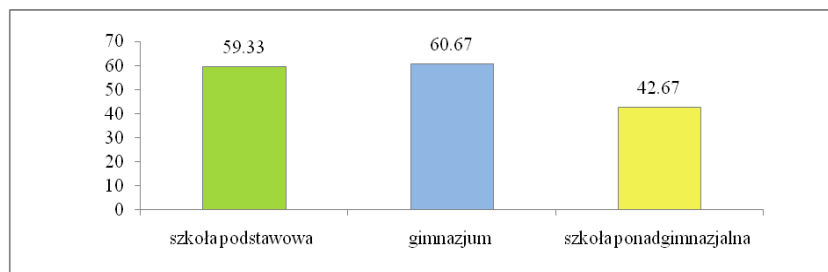
C. Ankieta skierowana do studentów filologii angielskiej – rozkład odpowiedzi na pytania

Wykres 1c. Odsetek odpowiedzi respondentów na pytanie: *Czy został/a Pan/i poinformowany o celach praktyk?*

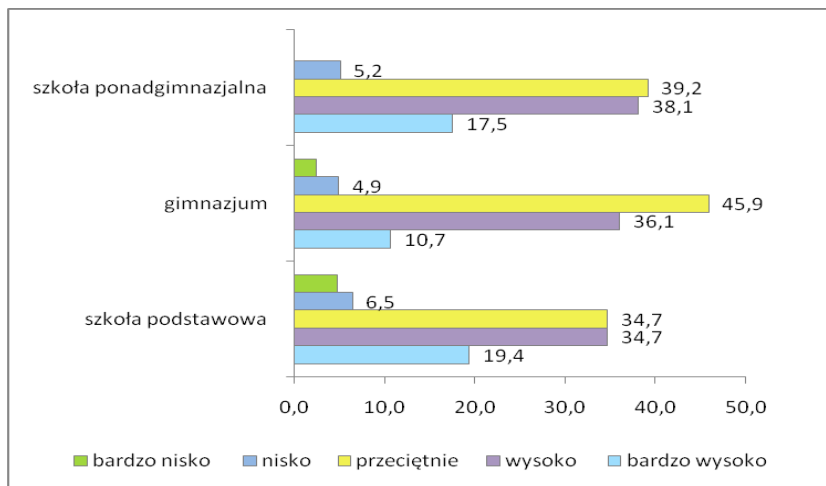
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH

Wykres 2c. Odsetek odpowiedzi respondentów na pytanie: *Gdzie odbywał/a Pan/i praktykę?*

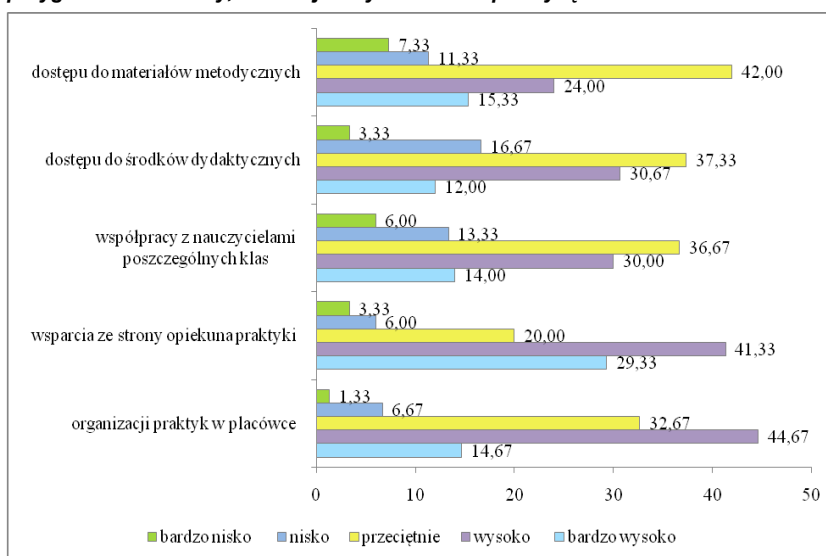
*Odpowiedzi nie sumują się do 100% ze względu na możliwość kilku odpowiedzi
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH

Wykres 3c. Odsetek odpowiedzi respondentów na pytanie: Jak ocenia Pan/i przygotowanie poniższych placówek do realizacji praktyk?

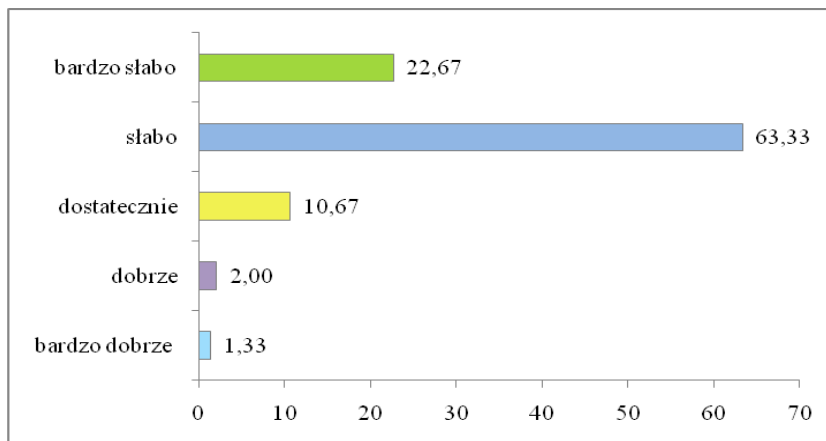
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH

Wykres 4c. Odsetek odpowiedzi respondentów na pytanie: Proszę ocenić przygotowanie szkoły, w której odbywał/a Pan/i praktykę w zakresie?

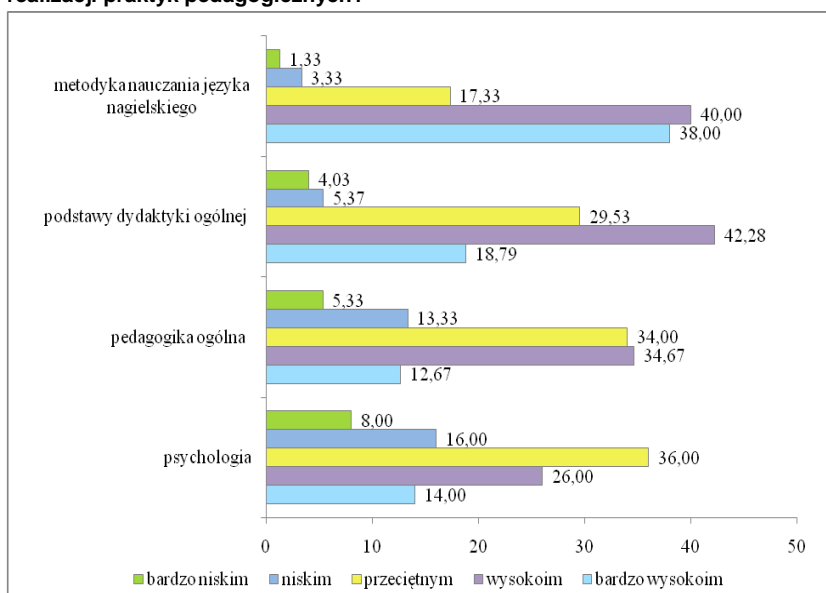
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH

Wykres 5c. Odsetek odpowiedzi respondentów na pytanie: Jak ocenia Pan/Pani stopień własnego przygotowania metodycznego do prowadzenia zajęć

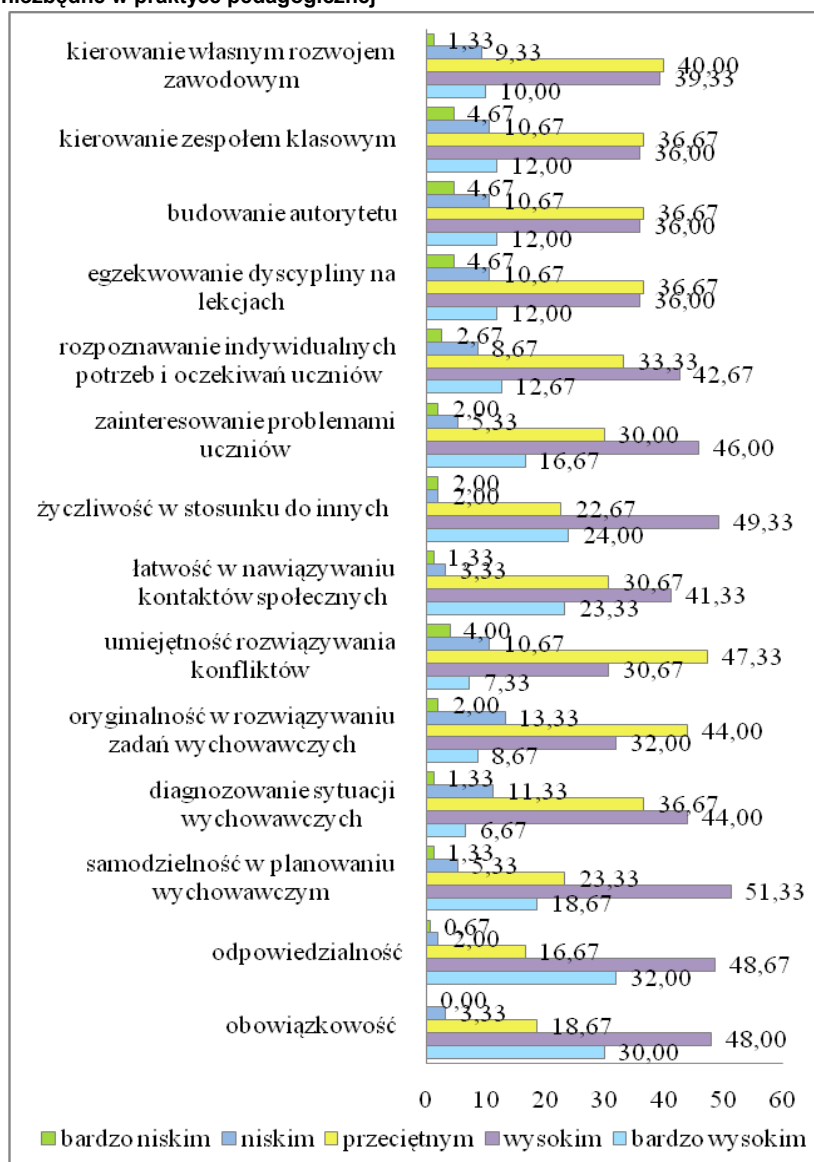
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH

Wykres 6c. Odsetek odpowiedzi respondentów na pytanie: W jakim stopniu każdy z podanych niżej przedmiotów przyczynił się do przygotowania Pana/i do realizacji praktyk pedagogicznych?

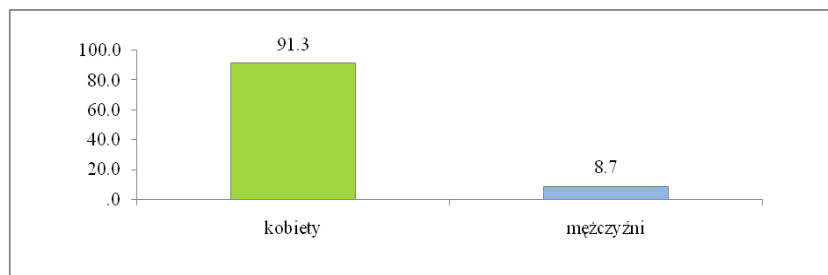
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH

Wykres 7c. Odsetek odpowiedzi respondentów na pytanie: W jakim stopniu studia licencjackie ukształtowały u Pana/i cechy i umiejętności społeczne, niezbędne w praktyce pedagogicznej

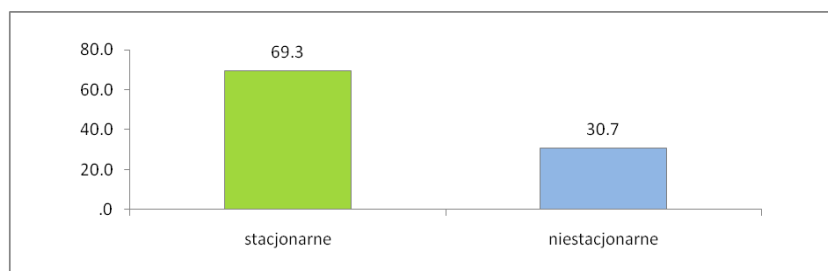
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH

Wykres 8c. Płeć respondentów

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH

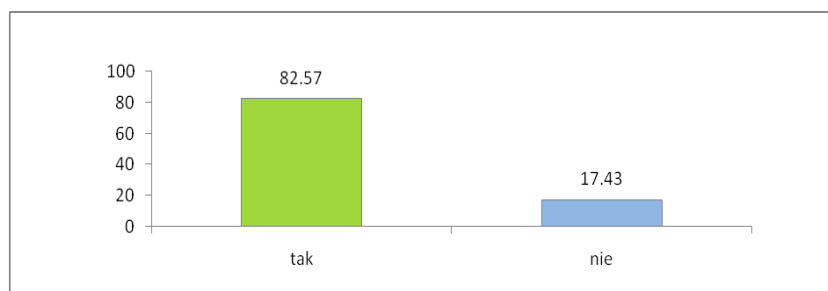
Wykres 9c. Typ studiów:

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH

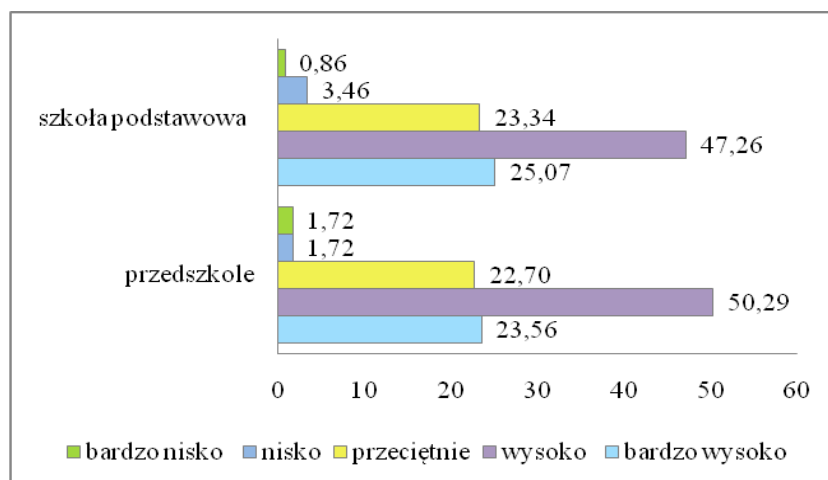
D. Ankieta skierowana do studentów pedagogiki – rozkład odpowiedzi na pytania

Wykres 1d. Odsetek odpowiedzi respondentów na pytanie: *Czy został/a Pan/i poinformowany o celach praktyk?*

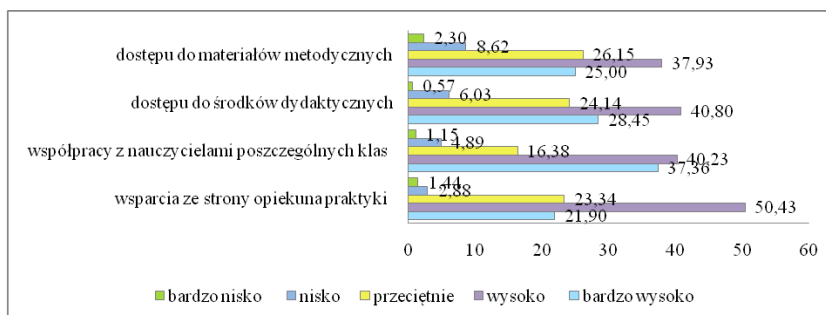
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH

Wykres 2d. Odsetek odpowiedzi respondentów na pytanie: *Jak ocenia Pan/i przygotowanie poniższych placówek do realizacji praktyk?*

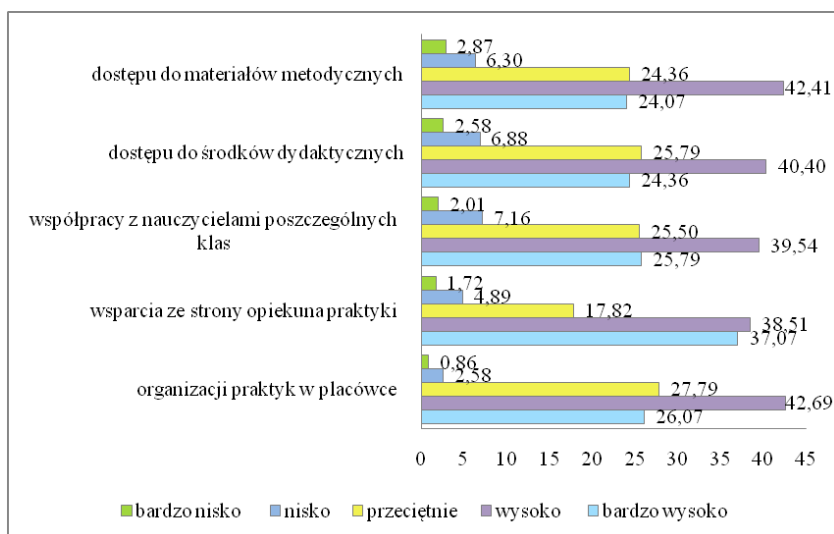
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH

Wykres 3d. Odsetek odpowiedzi respondentów na pytanie: Proszę ocenić przygotowanie przedszkola, w której odbywał/a Pan/i praktykę w zakresie:

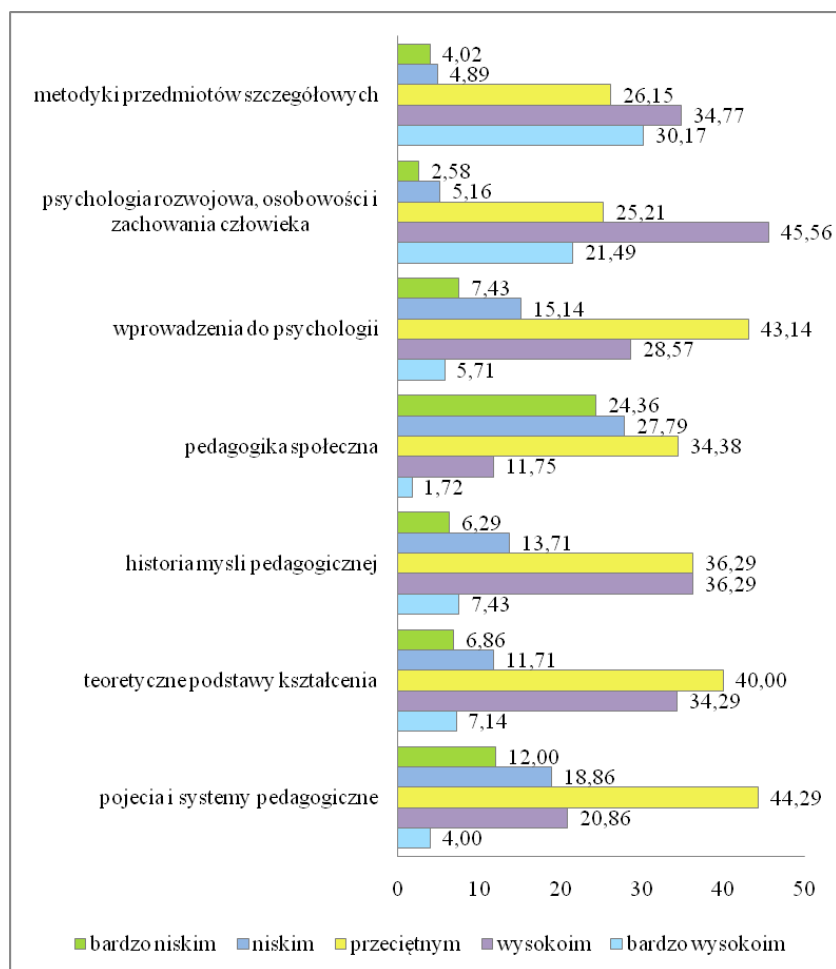
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH

Wykres 4d. Odsetek odpowiedzi respondentów na pytanie: Proszę ocenić przygotowanie szkoły, w której odbywał/a Pan/i praktykę w zakresie:

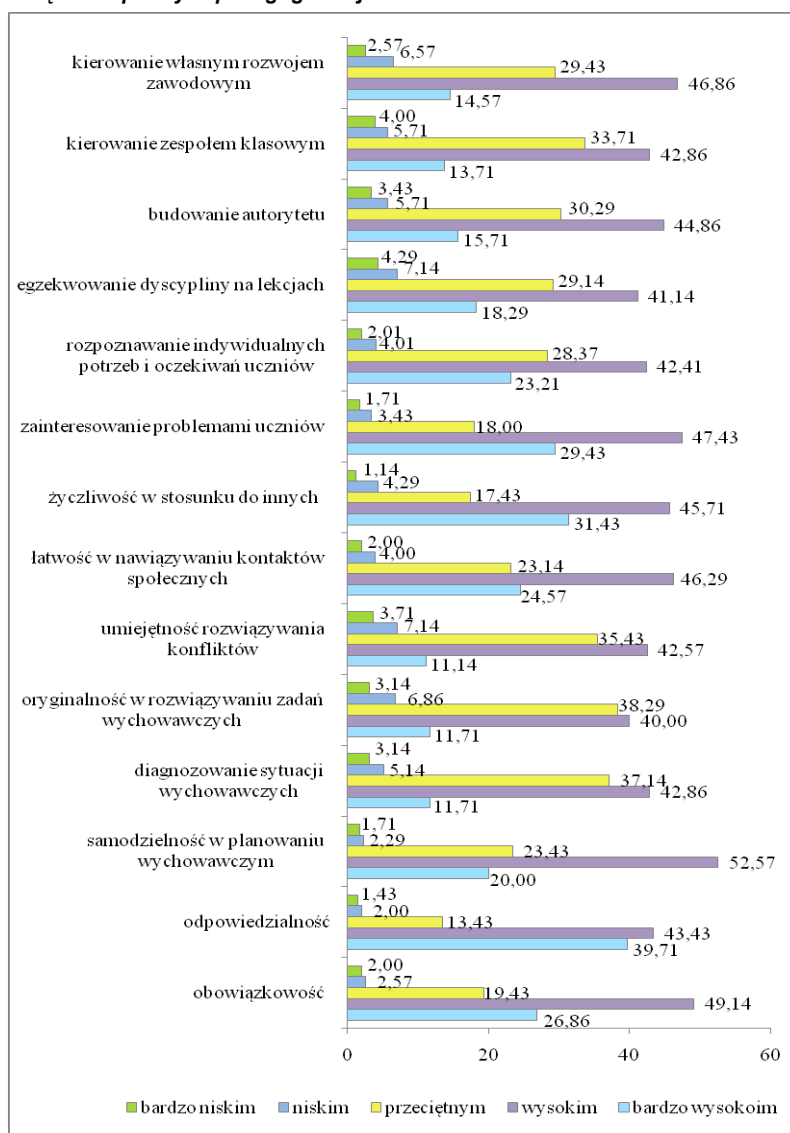
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH

Wykres 5d. Odsetek odpowiedzi respondentów na pytanie: W jakim stopniu każdy z podanych niżej przedmiotów przyczynił się do przygotowania Pana/i do realizacji praktyk pedagogicznych?

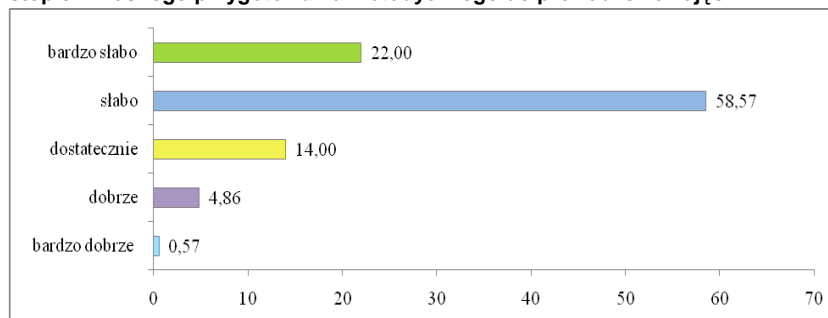
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH

Wykres 6d. Odsetek odpowiedzi respondentów na pytanie: W jakim stopniu studia licencjackie ukształtowały u Pana/i cechy i umiejętności społeczne, niezbędne w praktyce pedagogicznej.

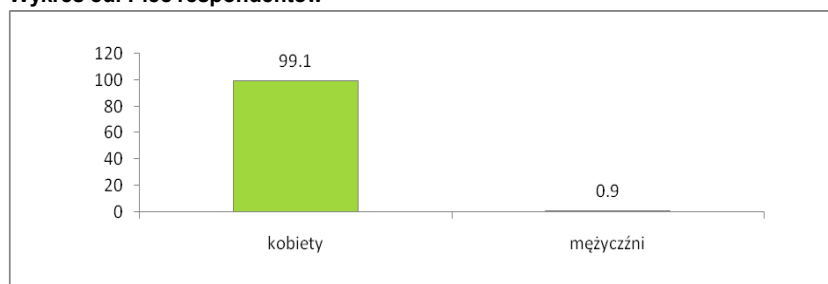
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH

Wykres 7d. Odsetek odpowiedzi respondentów na pytanie: Jak ocenia Pan/Pani stopień własnego przygotowania metodycznego do prowadzenia zajęć

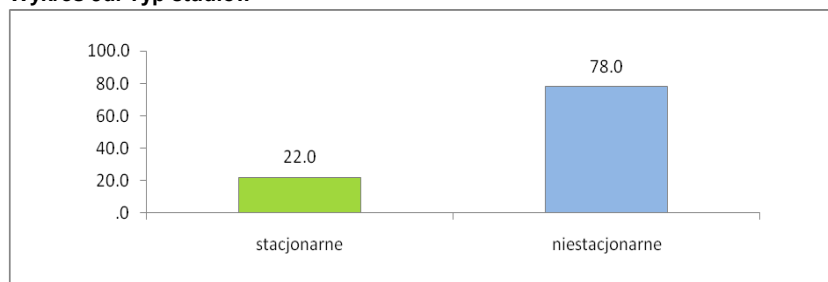
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH

Wykres 8d. Płeć respondentów

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH

Wykres 9d. Typ studiów

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych przez WSH